

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Homine Corrvpto et Instavrato

Chamier, Daniel

[Frankfurt], 1627

Liber decimussextus, De coelibatu sacerdotum

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-885](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-885)

LIBER DECIMVSSEXTVS.

De

COELIBATV SACERDOTVM.

Caput Primum.

STATVS CONTROVERSIÆ, DE COELIBATV SACERDOTVM.

Hætenus de autoritate Ecclesiæ in condendis legibus. Nunc de legibus ipsis, quas ab ea latas tuncur Papistæ: quanquam non omnibus: quis enim finis? tum autem, plurimis earum alij loci sunt commodiores: nec paucis sola thesis sufficit quæ negat in rebus indifferentibus iugum Ecclesiæ imponendum. Quare nunc temporis duotantum capita feligenda, quorum prolixius negocium est; animosior etiam controuersia, de Coniugiis & Ieiuniis, in quibus tanto durior obleruamus Papæ tyrannidem, quanto videtur plausibiliori antiquitatis tectorio fucari.

II. In Coniugiis, quæritur primo de eorum vsu, tum de Repudiis. De vsu erunt controuersa capita tria: Primum, vtrum sit aliquod genus hominum, cui sit interdicendum matrimonium: secundum, de Cognationibus, tertium de Liberis, qui sunt in potestate parentum. In primo capite, Papistæ non permittunt omnibus vsu matrimonij: opponunt enim primo ordines: deinde votum. Sed de hoc dicendilocus erit, quando tota de Votis controuersia nobis explicabitur.

III. Ordines appellantur, gradus Ecclesiastici ministerij: distinctos in maiores & minores: in illis esse, Sacerdotes, Diaconos, Hypodiaconos: in his Lectores, Cantores, Acoluthos, Ostiarios, Exorcistas Maioribus interdictum hoc proprium est: non enim porrigit se ad minores. Et si ne hi quidem non sint experti tyrannidem. Nam Contarenus 4. de Sacramentis, *Hi ordines non impediunt matrimonium contrahendum, imo si contrahant, erunt clerici coniugati. Aduertendum tamen, quod de consuetudine Ecclesiæ est, quod donec vxorem habent, suspendantur ab executione officij, illi ordini debito.* Et nega matrimonij odium Vaticanum: Vatiniatum volui. Sed illis duplex nodus. Nã & omnes damnantur perpetuo cœlibatu, & rursus, post secundas nuptias, nulla spes admittendi quenquam. Vnde duo capita disputationis, vnum de Cœlibatu, alterum de Digamia.

IV. De hoc Cœlibatu disputantes vidi Papistas, Albertum Pighium, Controuersia 15. Ioannem Arborem Theosophiæ lib. 5. cap. 7. Martinum Peresium de Traditionibus p. 3. Clingium Locorum Communium lib. 3. c. 37. Ioan. à Dauentria, 10a. Cochleum, 10. Hofmeisterum, Alfonso Viruesium contra Confessionis Augustanæ artic. de Coniugio Sacerdotum, Hofium Dialogo, Num. calicem laicis, & vxores Sacerdotibus permitti fas sit: & c. 56. Confessionis. Ioannem Bunderium, compendio Confessionis, tit. 12. Salmeronem to. 8. tract. 50. Horantium locorum Catholicorum lib. 5. c. 35. & 36. Bauliū Catechismi p. 2. q. 21. Michaëlem Medinẽ de Sacrorũ hominum continentia: Martinum Croperum, Orechouio: Richardum Smythæum de Cœlibatu Sacerdotum: Franciscum Torrensem de Actis Synod. sextæ septimæ, octauæ: Gregorium de Valentia de Cœlibatu: Possuinum contra Chytræum sect. 1. Franciscum Turrianum pro Canonib. Apostolorũ, lib. 1. c. 2. & 4. lib. 3. c. 16. Et quinti 12. tribusq; proximis: Alphonsium de Castro, cõtra hæreses lib. 13. c. de Sacerdotio hæresis 4. Petrũ Autatum paradoxo 20. Bellarminum de Clericis lib. 1. c. 18. & seq. Costerum Enchiridij c. 7. Claudium Espensæum de Continentia: Casarem Baronium to. 1. annalium, anno 8. Bulengerum responsione Catholica ad Plessiaci librum: Andradium 10. Orthodoxarum Explicationum: Lorichium in fortalicio, cap. de Cœlibatu: Frontonem Duacem Indicis Falitarum c. 7. Richeomum Sanctæ Missæ lib. 4. c. 16. & seq. Hieremiam Ferrarium de Antichristo c. 11. Petrum Cottonum Inst. lib. 3. c. 17. Vasquen in 3. Thomæ disp. 247. 248. 249.

V. Oppositos Caluinum Institutionis lib. 4. c. 12. Bezam de Polygamia: Melanchthonem in Apologia Confessionis Augustanæ art. 23. Et in Defensione Coniugij sacerdotum ad Regem Angliæ: Zanchium de Operibus Dei parte 3. lib. 4. c. 1. Zuinglium Parænesis ad Helueticorum Ciuitatem p. 2. & supplicatione ad Episcopum Constantiensem: Petrum Martyrem in Locis Communib. classis 3. c. 7. Chemnitium Examinis Tridentini part. 3. Philippum Mornæum Plessiacum de S. Eucharistia lib. 2. c. 9. & deinceps: Iuniũ Animaduersionibus in eam Bellarmini controuersiam. Iuëllum, Defensione Ecclesiæ Anglicanæ, responsioneq; ad Hardingum ad c. 8. Andream Duthium, Demonstratione, Matrimonium omni hominum ordini, siue exceptione, diuina lege permissum esse: Riuerum Summæ Controuersiarum, tract. 2. q. 23. Petrum Molinæum in Clypeo fidei sect. 87. Marcum Antonium de Dominis de Republica Ecclesiastica, lib. 2. c. 10. & 11.

VI. Papistæ omnes quidem docent maioribus siue sacris ordinibus interdictum coniugium. Quanquam de Subdiaconis Contarenus lib. 4. de Sacramentis: *Huius ordini, inquit, præcis temporibus non erat annexum votum continentie: Vsum posterioribus fuit, cum tangat vasa sacra Subdiaconus, pertinere etiam ad huc ordinem munditiæ castitatis.* Sed interdictum dicunt non omnes eodem modo. Nam neque omnibus eadem interdicens causa: neque iudem interdictionis termini.

VII. Causam alij naturalem dicunt, accidentariam alij. In illis Medina lib. 1. ca. 47. suscipit probandum, *Euangelico sacerdotio ex natura ipsa sacerdotij repugnare coniugium.* Distinguit tamen contrarietatem; aliam formalem, quæ fit ab ipsis formis & rerum essentialis, vt albi & nigri, frigoris & caloris, humiditatis & siccitatis: aliam virtuales, quæ à pugnantibus mutuo, dissidentibusq;

effectis, quomodo duæ formæ essentielles in eodem loco & subiecto repugnare dicuntur. Ipse autem disputat cap. 49. non esse formalem; s. esse virtuales. *Quod si, inquit, matrimonium & ordo sacer formalis repugnantia, quæ ab essentialibus desumitur, secum mutuo non pugnant, restat vt virtualis, quæ ab effectuum contrarietate descendit, iudicentur contraria: quoniam scilicet ordinis sacri sanctionibus, cum matrimonij & nuptiarum vsu nullo pacto conueniat.*

VIII. Videntur alij duriores. Viruesius contra Confessionem Augustanam, *Coniugium res est inferiori sacerdotio, ita vt à toto genere, quod aiunt, coniugium ordo profanus, sacerdotium vero sacer habeatur. Ab ordine ergo imo, atq; profano licet ascendere ad sacrum, & sublimem: quis vero non videat è conuerso haud æque decentem esse regressum?* Toto, inquit, genere. Ergo, inquam, etiam plus quam virtualiter. Et vero imum, sublime, profanum, sacrum; non minus opponuntur, quam album nigrum, frigidum calidum. Ad eam mentem Pighius dixit, coniugium non modo Sacerdotio suam dignitatem non restituere, sed plane profanum, commune & vile facere.

IX. Quid eos memorem, aut in quibus numerem, qui coniugij sordes, & immunditias tam prolixè exsequuntur? Qui coniugatum esse, & in carne esse pro eodem habent? qui negant posse placere Deo: siue, vt Hofius citat ex Epiphano, *Vacare Domino posse, qui mariti officio fungatur.* Quid Costerum? cuius pudicissimum apophthegma recole, ex callidissima propositione nona, *Sacerdos si fornicetur, aut domi concubinam foueat, tamen si graui sacrilegio sese constringat, grauius tamen peccat si contrahat matrimonium.* Quanquam Costerum quid solum nomino? Hofius enim testatur hanc, quæ Pighij erat sententia, placere omnibus Catholicis. Quid hoc autem est? Graui ille sacrilegio sese constringit: & tamen hic grauius peccat. Atqui fornicatio, vt mihi quidem videtur, plusquam virtualiter opponitur sacerdotio: potest enim Papistæ iudicib. idem & sacerdotis munere fungi, & seortati: nam propter seortationem nemo iam pridem deponitur, vt notat Glossa ad Canonem, *Presbyter, dist. 82. Dicitur hodie pro fornicatione neminem deponendum, nisi si in ea perduerit.* Viderint illi

X. Ast alij contrarietatem accidentariam malunt. Et votum prætexunt annexum plerique omnes. Vnde Bellarminus disputat, *Votum esse ordinibus, annexum optima ratione. Sed & Costerus, cum ponit grauius peccare contrahentem nuptias Sacerdotem, quam seortantem, causam arcessit a voto.*

XI. Verum Almainus in distinct. 37. 4. Sentent. contra disputat: & concludens, *Ideo ponitur opinio quæ semper visa est mihi probabilior, quod presbyter non possit contrahere, hoc non est, quia vovet sollemniter: quia, si vovet, hoc est, interpretari solè: sed hoc ideo est, quia Ecclesiæ illegitimat.* Similiter Aquila, *Dico ergo quod, non est propter votum continentie annexum ordini sacro: sed est ex hoc, quia Ecclesiæ facit talem personam simpliciter illegitamam ad matrimonium contrahendum.* Scotus dilectus, *Dico igitur, quod nec propter votum continentie dictum, annexum ordini sacro, nec annexum ex præcepto Ecclesiæ præcipientis tali non contrahere: est quod iste non potest contrahere: De Palude eitem, Non ratione voti annexi: sed statuti Ecclesiæ.* Et vero res est manifesta: nam Papa interdixerunt vxores etiam iis, qui erant vxorati: vt postea fiet manifestum: vsque erant vxoribus post consecrationem suam: qui qui certè nullo eiusmodi voto tenebantur. Præterea, ne deinceps quidem votum vllum est expressum: itaque interpretatiuum oportuit comminisci subtilitate noua: atque adeo absurda: id enim aliud nihil est, quam vota cense ex aliena, non propria voluntate, quod est absurdissimum, & directe contra naturam voti.

XII. Durandus in eadem eiusdẽ libri distinctionem, *Dicendum est, quod ordo sacer habet impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum ex se quidè dispositiue, sed ex statuto Ecclesiæ completiue.* Explicat deinceps confirmando: quod minister debeat congruere ministerio, id est qui dignè ex se ad ministerium aurem digne exsequendum, necessariam esse puritatem corporis, & libertatem contemplationis, vt possint & diuina munde tractare: & spiritualia liberè contemplari. Vbi notandum, primo non negari, posse Sacerdotem coniugatum & diuina tractare, & spiritualia contemplari: sed tantum non dignè, non liberè. Post autem, quis negat posse cum matrimonio consistere & puritatem corporis, & libertatem contemplationis? Nisi quis forte neget nullum vnquam coniugatum fuisse sanctum. Quod si potest: ergo, si quæ hic contrarietas est, hanc oportet esse accidentariam. Petrus de Aquila in 37. dist. 4. cum posuit quatuor esse necessaria, mentis puritatem, intellectus perspicuitatem, affectus feruorem, & corporalis munditiæ decorem: tum infert ad hæc omnia continentiam disponere. Nec aliter Scotus.

XIII. Hinc alia pendet quæstio: cuius sit iuris hoc coniugij interdictum diuini, an humani. Non defuere qui diuinũ adstruerent. Bellarm. Gregorius que de Valentia Io. indicant Maiorem in 4. Sent. dist. 24. q. 2. Espensæus Francisc. Torrensem, cuius hæc toridem verba legas libro de Synodis, *Cũ tamen eadem sit lex continentie omnibus sacri ordinis hominibus à Deo sancta. Et post, Est hæc diuina & Apostolica traditio, non quidè à 2ª p. os, vt pleriq; falso putant, quanquã ne sic quidem minoris esset autoritatis: sed quo certior clariorq; res esset, & 1ª p. os scripta sc. in Euangelio, & Epistolis Pauli.* His addo Costerum, qui obiectionem 11. *Matrimonium non est diuino iure prohibitum sacerdotibus: ergo sine vitio licebit eis vxores ducere: hanc, inquam, obiectionem soluens, Negandum, inquit, antecedens.*

XIV. Alij maluerunt esse ius positium, & quidem longe maiori numero: adeo ut Hofmeisterus dicat, *Articulus hic ad ius positium pertinet, id quod neminem negare putamus.* Et vero Elpenæus, Bellarminus, Gregorius de Valentia, ex professo disputant contra præcedentem sententiam: auctoresque suos laudant Thomam 2. 2. q. 88. artic. 11. Caietanum tomo 1. opusculi tractatu 27. Et nos paulo ante audiimus, Aquinam, Paludanum, Durandum.

XV. Sed pauci mediam viam inquiserunt. Almain disparat Diaconos & Subdiaconos à Sacerdotibus: illos teneri non nisi statuto Ecclesiæ: hos vero in ambiguo esse, *Quantum, inquit, ad Diaconatum & Subdiaconatum, est solum ex statuto Ecclesiæ: quia aliquando in talibus ordinibus contraherent: & illi ordines non erant sacri: illi sacri vocabantur, quibus annexa erat castitas.* Sed de presbyteratu, *utrum dirimat contractum, & contrahendum, ex solo statuto Ecclesiæ, vel Christi, dicit doctor, quod secundum non videtur probabile ratio; in primitiua Ecclesiæ sacerdotes erant uxorati: & hoc verum est: sed uxorati erant antequam ordinarentur: & licuit uxorato ordinari, & suscipere sacros ordines: sed utrum aliquando liceret presbytero contrahere, est difficultas: & videtur quod non, imo apud Græcos, in quibus Sacerdotes sunt uxorati, & quod plus est mortuo sacerdote, uxor non potest amplius cum secundo contrahere. Ideo non est undiquaque certum, an sit ex statuto Ecclesiæ, vel Christi, quod sacerdos non possit contrahere.* Multi doctores tenent, quod est ex statuto Christi. Sanctus Thomas & doctor in materia de voto dicunt quod est solum ex statuto Ecclesiæ. Et videtur multum probabile, quod est solum ex statuto Ecclesiæ, quod presbyter in sacris non potest contrahere.

XVI. Medina, libri 2. cap. 7. Ego, inquit, *ut coniugia ante sacros ordines assumpta, eorumque usum iure diuino cum iisdem sacris ordinibus pugnare non crediderim: ita coniugiorum post Sacerdotium, Diaconatum, Subdiaconatum contractorum usum diuina prorsus existimo institutioni contrarium.* Quæ sententia videtur etiam Clichthouari apud Bellarminum, & Gregorium de Valentia; quem duo auctores docere notant: Vnum, de iure diuino esse, ut qui est sacris ordinibus initiatus, non possit uxorem ducere: alterum, eos, qui uxorem duxerint, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, & à Siricio Papa primum editum.

XVII. Atque hæcenus de causa. Nunc de terminis interdicti: admittat ne exceptionem, an non. Negat Costerus *de sacris Sacerdotibus*, inquit, *nullo modo permittenda sunt matrimonia.* Medina libr. 5. cap. 97. quosdam indicat, ita diuino iuri puro, id est, diuinis constitutionibus nuncupasse, ut nulla Ecclesiastica potestas in hac parte quicquam possit. Dure admodum.

XVIII. Verum non sunt omnes tam Dracones, qui leges sanguine scripserint. Sunt qui distinguant Orientem ab Occidente. Nam quia obseruauerunt Orientalis semper indulgisse suis sacerdotibus usum matrimonij, saltem iam contracti, ideo negarunt ad eos pertinere hoc quicquid est Ecclesiastici iuris, & semper ab hoc onere exceperunt, saltem quod attinet matrimonium iam contractum. Andræus, *Satis, inquit, patet ex veteribus Conciliis constare, non eundem fuisse Orientis & Occidentis morem. Nam cum nulla extet à primis illis vniuersalibus Synodis ea re lex lata, diuinoque præcepto uxorum usum sacerdotibus non sit prohibitus, licuit sane provincialibus Synodis varias ac diuersas leges condere, ex quibus regionum mores atque instituta luculentissime aucupari licebit. Quæ si euoluas, perspicuum sane fiet, Ecclesiæ Occidentali familiaris, atque Sacrosanctum fuisse Sacerdotum Diaconorumque celibatum: Ecclesiæ vero Orientalem suis sacerdotibus uxorum usum permisisse: quod tamen tantum discrimen, in fide consensionem, mutuaque coniunctionem non disrumpebat.*

XIX. Et in ipso Occidente non pauci dispensari posse existimarunt, id est, priuatum permitti matrimonium pro variis circumstantiis, Viruefius Philippica 19. *Quem legitimus scrupulus angit & excruciat, si omnibus, qua prudentia fert, serio ac fidei ardore tentatis, viderit se non posse continere, confidenter ego illi auderem consulere, ut non propria auctoritate, qua potius esset temeritas, sed summi Pontificis indulgentia, salutis sua per matrimonium prospiceret.* Et vero plurima dispensationum exempla Elpenæus colligit c. 7. lib. 5. quibus addit non pauca possunt, nostri etiam sæculi. Nec contra it Medina, tantum addit conditionem. *Credimus (inquit c. 98. lib. 5.) exsequutionem ordinis sacri ante coniugium accepti diuino iure diuinaque institutione à Christo per Ecclesiæ traditionem in hac usque tempora inuolabiliter ubique gentium obseruatiã, uxoris hominibus prohiberi, atque adeo nec Romanum Pontificem, ut ea simul cum matrimonij usu currat, posse dispensare. Posset tamen idem Pontifex, cum iam Sacerdote, iam Diacono, aut Subdiacono dispensare, ut abiecto usu Sacerdotij, Diaconatus, Subdiaconatus, ad vitam conjugalem conuolaret.*

XX. Peresius tamen hæret, *Videor mihi, inquit, si quaestio sit de presentibus Sacerdotibus, qui iam celibatus votum emiserunt, non vniuersaliter legem celibatus posse relaxari. Nam multi sunt inter eos, qui matuura deliberatione voto se adstrinxerunt: & nonnulli, qui non magna cum difficultate votum possunt adimplere: & qui hodie fragilis est, crastina die per Deigratiam fortis redditur, & ad implendum promissum potens. Et esto quod sine difficultate non possit, quid tum? His verbis apparet eo inclinasse, ut negaret dispensandum. Tamen labascit statim. Quod si non aduerterunt, nec matuura deliberatione se adstrinxerunt, videat Romanus Pontifex, qui circa hæc solet dispensare, quid agendum sit de particularibus. ceterum legem manere oportet intactam, pro iis qui iam celibatus se adstrinxerunt. Facile conuicias anxium fuisse: ut solent quos superstitio detinet.*

XXI. Quid quod ne ab ipsius quidem legis relaxatione abhorruerunt omnes? Olim Æneas Syluius, post Papa Pium secundum, libr. 2. Commentariorum de gestis Concilij Basileensis, *Fortasse non esset peius, Sacerdotes quam plures uxorari: quoniam multi saluarentur in sacerdotio coniugato, qui sterili in presbyteratu damnantur.* Imo apud Platinam, *Sacerdotibus magna ratione sublatas nuptias, maiori restituendas videri.* Cui assensum tuum Hofmeisterus commodauit, *Rectè haud dubio, inquit, Pium Papam dixisse credimus, fuisse causas cur adimeretur sacerdotibus coniugium: sed multo maiores esse causas, cur reddi debeat.* Polydorus Virgilius de Inuentoribus libr. 5. cap. 4. *Forfitan tam è republica Christiana, quam ex ordinis usu esset, ut tandem al quando ius publici matrimonij sacerdotibus restitueretur: quod illi sine infamia sancte potius colerent, quam se spurcissime eiusmodi nature vitio turpificarent.* Lisleus Caroli noni Regis nostri legatus apud Papam Pium

quartum tempore Concilij Tridentini literis ad Regem datis sexto Nouembriis anni 1569. *Agere, inquit, cepti cum Papa præcipue super articulo de communionem sub vtraque specie: quod illi, meo iudicio, non fuit ingratum: dixit autem mihi, semper existimasse hunc articulum, utemque coniugium Sacerdotum, esse iuris positum, & posse mutationem admittere: eamque ob causam in nouissimo conuulsi esse se fuisse tanquam Lutheranum.*

XXII. Peresius, *Multiis piis viris: & doctus visum est, attenda hominum fragilitate, & dissolutione multorum Ecclesiasticorum hoc tempore, in quo maxime languet Ecclesiastica disciplina, sacram celibatus legem debere relaxari, ut euitarentur multa scandala & fornicationes, quæ quotidie videmus in Ecclesiis accidere, putantes hæc aliter euitari non posse, nisi adhibito concupiscentia remedio, scilicet matrimonio.* Sed & olim Abbas Panormitanus, de quo hæc recitat Sanctus libri 1. cap. 3. *Plus iam audeat: quod scilicet posset vel Papa, vel Concilium, statuto permittere clericis, matrimonio ante sacros ordines contracto, uti, ut Græcis: idque se indubitanter putare, respectu posteriorum, qui nondum sunt effecti clerici: & sic nec ad continentiam obligati. Quinimo salubre reputat consilium, si nolentes ex toto continere, facultatem, quæ toleratur in Græcis, haberent: experientia docente, plus mali quam boni ex ea lege resultrauisset. Sic enim præ carnis rebellionem continere non valentes, non se immiscerent tam grauibus peccatis, vti cum sua cuique uxore rem habere, peccatum non esset. Faceret igitur Ecclesiæ boni medici instar, medicinam, qua obstit magis, quam proficit, tollentis, cum lex laqueum magis tollere debeat, quam iniicere. Et hæc super ordinandis in futurum. At veromaius dubium in iam ordinatis: veritas tamen ei videtur, quod possit Papa cum eis dispensare, cum id clericorum votum sit de iure positum.* Vendelinus Stambachius Supplemento Bichli quæst. 2. distinct. 24. *Ad voto continentia quod faciunt ordinandi, possunt, accedente dispensatione Papali, liberari. Imo sicut Ecclesiæ statuit, quod sic fieri debeat, ita possit ipsum tollere & retractare.*

XXIII. Exiguo ab his interuallo videtur Bellarminus distare, *Probandum nobis est (inquit cap. decimonono) votum continentia esse ordinibus sacris annexum, ita ut nec ducere uxores, nec uxoris antea ductis vti liceat post ordinationem: positum quidem iure, sed antiquissimo, & quod nullo modo expedit, ut hoc tempore daretur.* Nota. Antiquè relaxari posse: sed tantum expedire. Tum autem expedire, non in vniuersum: sed tantum hoc tempore. Magnam, imo insperatam Iesuitæ benignitatem!

XXIV. Atque hæcenus Papistarum opiniones: & tam multis quidem explicata: quia interest, meo iudicio, poni ob oculos tantam incertitudinem, quantam necesse est emergere ex humanis constitutionibus. Nam nec qui leges ferunt, possunt omnibus rebus prospicere: plerumque etiam abrepti variis præiudiciis multa vel despiciunt, vel negligunt, ut ne ab incepto abducantur: quæ maxima vis est superstitionis. Itaque post eas latas, cum ingerunt se noua incommoda: proditque sese maxima difficultas implendarum: tum emergunt scrupuli, qui variis momentis conscientias huc illuc distrahunt: ut necesse sit variari sententias, quibus, cohibendis sufficere non potest humana auctoritas, minime a. omnium surreptitia. Sed & pertinacia retinendi legem, pugnant cum priuato fauore, particularia excogitat remedia, in incommodo vniuersali: vnde fieri non potest, ut non turbetur Ecclesiæ tranquillitas. Experimentum vide. Dum enim disputant in vmbriis otiosi Sophistæ, de potestate dispensandi, Papæ autem hanc sibi reapse vendicant: interea Christianitatem inuasit terra libidinis lues, quam ne ipsis quidem superstitionis diffimulare intergrum sit.

XXV. At Catholicorum omnium vna est & simplicissima definitio. Matrimonium in iis esse: quæ indifferentia dicantur: itaque momentum per se ad pietatem, impietatemve, certum nullum habere: sed per accidens: prout enim quis vtatur, ita esse. Institutum tamen, Deo teste, ob temporalem necessitatem: maxime vero post peccatum, cum ex honesto adiumento, factum est potens libidinis remedium. Itaque præcisè nulla Ecclesiastica lege aut imponendum aut prohibendum: sed libera cuiusque voluntati permittendum. Imo docendum, ex institutione diuina esse: ac proinde per se, vitæ, bonum, sanctum: per accidens duntaxat vitium peccati sordibus, et si magis, non tamen aliter, quam usum cibi, potus, vestium, diuitiarum, & similibus, quæ ad vitam in seculo proprie pertinent: ad vitam autem spirituales, non nisi per accidens.

XXVI. Possit igitur vnum quæque, priuatis apud se expensis causis & rationibus, abstineri matrimonio: quomodo multi sibi vino interdunt: & maxime eos, quibus satis vitium concessum ad retundenda libidinis incentiua. Rationabilem etiam abstinendi causam esse: ut quis expeditior sit ad munus aliquod sibi impositum obeundum; siue id seculare sit, siue Ecclesiasticum. Nihilominus tamen non peccare, ne eos quidem, qui etiam aduersus libidinem fortes sunt, aut publico seruiant, si coniugatam vitam eligant. At eos peccare, qui sentientes suam in naturali morbo infirmitatem, tamen, hoc tanto, tam bono remedio dedignantur vti. Monendos esse igitur singulos, ut se norint, suasque examinent vires, ne fortè maioris specie boni, iugum sibi imponant, quod ferre nequeant.

XXVII. Denique & vno verbo, Viruefij illud retinemus constantissimè, *Celibatum nemini esse præceptum, lege diuina, neque coniugium quidem.* Et hæc à Deo non tantum permissam, sed etiam statutam indifferentiam, addimus à nemine hominum, ne Angelorum quidem esse violandam. Itaque non inconsultum duntaxat, & temerarium, sed impium etiam fuisse auctorem eorum, qui tam seuerè Ecclesiæ presbyteris Celibatam imposuerunt, ut nihil quantumuis infandum, diligentius, curiosiusque prohiberint, quam matrimonium.

XXVIII. Hæc nostra sententia est. Itaque nihil nisi calumniantur, qui imponunt nolle nos Sacerdotes esse non coniugatos: nihil nisi furiose mentiantur, qui aduersum nos declamant, tanquam fautores libidinum, pudicitia osores, virginitatis hostes, & quid non? Nam tota hæc controuersia, ita se gerunt aduersarij, ut nullo modestiæ limites sibi præscriptis manifestum sit: adeo vix aliter saluat, quam Nicolaitas, an Borboritas, aut si quod est aliud genus hominum, quod incontinentiæ impudicitia, spurcitiæ fræna laxarit, nulloque discrimine pudorem habuerit & impudentiam. Sed nos disputationem aggrediamur. Nam hos importunos lairatus, nostrum esse despiciere: ipsos propterea conscientia, addo etiam vitæ testimonio acquiescere, dum sumus ille iudex nostram vlciscens innocentiam, his calumnia-

mniatoribus, aut mentem vertat in melius, quod serio optamus, aut. Sed hoc iudex viderit.

XXIX. Status quaestiois facile apparet, non esse in thesi de omnibus hominibus, sed in hypothefi de presbyteris & Diaconis. Diferta ergo quaestio, Vtrum his liberum sit uti matrimonio. Nos asserimus, Papistae negant, Nec distinguimus contractum à contrahendo, quia censemus iisdem de causis vtrumque aut concedendum, aut prohibendum. Nam neque, qui distinctionem superstitiosè obseruauerunt Graeci, causas illas notarunt, ob quas vnum prohibuerint potius quam alteru: Et quod Latini iuxtere votu: nihil ad rem: eadem enim quaestio quae quaerit, an sit prohibendu matrimonium, in controuersiam vocat etiam, vtrum. Caietanus, opusc. tom. i. tract. 27. Quod sacerdotum impedit matrimonium contrahendum intelligendum est de congruo: quoniam nec ratione, nec auctoritate probatur, quod absolute loquendo, sacerdos peccet contrahendo matrimonium, quin potius ratio ad oppositum ducit: quoniam nec ordo in quantum sacer, est impediens matrimonij.

C A P. II.

De vnus vxoris viro.

I. Oculatissimum habemus in primis Pauli testimonium, i. ad Timoth. 3. Oportet Episcopum a sepiλnπov δναι, μίαν γυναίκα ἔχειν, irreprehensum esse, vnus vxoris virum. Et ad Titum primo, Vi constitutus oppidarium presbyteros, sicut ego tibi mandauit. Si quis est ἀνεγκλητος, μίαν γυναίκα ἔχειν, inculpatus, vnus vxoris vir. Et similiter de Diaconis. Ad Timotheum, Diaconi sint vxoris mariti, qui libris recte praesint. Et paulo ante hos ipsos iubet habere, Vxores honestas, non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus.

II. Manifesta res. Describit enim Paulus, eum, qui sit eligendus in Ministerium Ecclesiae: ideoque notat vitia, quibus eum carere oporteat. In vitis, primo matrimonium numerat nunquam: quod tamen curiosissime faciunt Papistae: & quidem adeo, vt reliqua omnia amittant potius, quam vnum hoc. In quo necesse est, aut Pauli fuisse immanem solordiam, absurdissimamque incognitantiam, aut esse deinceps horum intolerabilem audaciam.

III. Secundo, tantum abest, vt nominari in vitis: vt potius virtutibus adscriperit. Si quis sit vnus vxoris vir. Quomodo, Si quis sit inculpatus. Hoc ausit vllus Papistarum? Quid? quod vtrumque iungit ἀνεγκλητος siue ἀνεγκλητος & μίαν γυναίκα ἔχειν? Itane? Hoc Siricius probet hoc Iesuita tolerant? vt qui presbyter sit & vnus vxoris vir idem sit nullius criminis reus? Ipsi vident. Nobis Paulus vnus pro multis: imo vnus aduersus omnes restis sufficit.

IV. Varie sese hic torquentes videas Papistas. Et primo elicere nos fingunt, necessitatem nuptiarum. Alphonsus de Castro, ex quibus verbis, colligunt Lutherani, non solum licitū, sed & necessarium esse, vt Episcopus & sacerdos vnā habeat vxorē. Similiter Hofius, similiter alij. Et Bellar. ipse nō induxit inanimū aliter: non Vasques, qui hoc nos differre notat à Theodoro in explicando hoc loco. Negant autem hanc esse Pauli mentem, Alphonsus in illis verbis non exigit matrimonium, in eo qui ad Episcopatum assumendus est, vt tanquam indignus sacerdotio habeatur, qui liber ab vxoris vinculo viuere voluerit. Et probant varijs argumentis, tum quod Christus, atque Apostoli, alij plurimi Sancti viri in Sacerdotio fuerint cœlibes: tum quod ipse Paulus virginitatem praeponat matrimonio: neque verisimile sit voluisse priuare Sacerdotes potiore virtute: tum denique ab auctoritate Veterum.

V. Sed iniuriam nobis fieri. Deus testis est: & res ipsa clamat: neque enim vllum vllius locum proferre quisquam potuit, in quo vel tenue sit huius conclusionis argumentum. Imo neque vllum: a quo ea necessitas sit assertra. Contra Caluinum audi in priorem ad Timotheum. Neque tamen eorum opinionem improbo, qui putant Spiritum Sanctum Diabolici superstitioni voluisse occurrere, quae postea obrepserit: ac si dixisset adeo non cogendos ad cœlibatum Episcopos, vt maxime pios deceat coniugium. Hoc modo non exigeret ab illis tanquam rem necessariam, sed tantum laudaret, tanquam ab officij dignitate minime alienam. Beza, Non excluduntur ergo, qui continentia donum habent: sed quod vari essent illi, coniugatorum sit mentio, & quidem, damnata expresse polygamia. Quamquam testibus nullis indigemus in re, cuius est quotidiana usus. Nam apud nos, Pastores, quamdiu volunt, sunt cœlibes: nonnulli etiam ad extremum vitæ diem. Ne ergo frustra fatigent se viri, si forte, boni colligendis rationibus, sibi ipsi potius imperent: vt agant nobiscum bona fide.

VI. Viderit tamen Rhenus Benedictus, quid sibi voluerit, cum in Pano- plia ad hunc locum scripsit, Tantum abest, quod Apostolus praecipiat omnes Ecclesiasticos habere vxores: vt etiam doceat, non esse admittendum aliquem ad Ecclesiasticum ministerium, qui plures habuerit vxores. Nam haec verba, quam habent rationis vel micam, videre ego quidem non possum. Quasi vero maius sit aliquod crimen, coniugatum esse Sacerdotem: quam polygamum vt non illud tantum, sed hoc etiam prohibeatnr.

VII. Secundo, fuere olim, qui vxorem allegoricè, intelligerent. Ambrosius citatur à Cotonio, ex c. 4. de Dignitate Sacerdotali, Vnius vxoris. Si ad superficiali tantum litera respiciamus, prohibet digamum Episcopum ordinari. Si vero ad altiore sensum ascendamus, inhihet Episcopum duas usurare Ecclesias: & si adhuc introrsus profundiora perscrutemur, monet ne post Catholicum dogma, sensum inueniatur Episcopos habere haeticum, sed Christianam tantum orthodoxam & Catholicam sibi associet fidem, vt vnus tantum modo vxoris & catholica Ecclesia vir Episcopus vocentur.

VIII. Sed hinc nobis negotij nihil. Praescripsit enim Hieronymus, Epistola ad Oceanum, Quidam (ait) coacti interpretantur, vxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis debere accipi. Et hoc in Nicæna quoque Synodo à Patribus esse decretum, ne de alia ad aliam Ecclesiam Episcopus transferatur. Theophylactus item, Plerique etiam, inconsideratus tamen affirmant de Ecclesia haec dixisse Apostolum, tanquam enixe prohibeat ab Ecclesia esse ad Ecclesiam transfundendum, quo à esse adulterium dicitur. Ille coacti: hic inconsiderate. Et vero

ita est. Nam cui fiat vnquam verisimile, vno tantum aut altero verbo diuertisse Apostolum in tam longe quaestitas allegoriae ambages, quam neque praecedentia inuuant, neque sequentia declarent? Adde ipsius tropi insolentiam. Sed & sequentibus quid manifestius? Sua domui bene praesit: liberos contineat in subiectione. Enimvero, si Ecclesia vxor, quæ nam domus erit? qui liberi? Praeterea, vxores itidem honestas, non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus. Quomodo hæc accommodes Ecclesiis?

IX. Itaque etiam Papistae. Salmero numerat in sensibus leuioribus, ac minus solidis: & solent, inquit, detorqueere, disputantes contra eos, qui plures Ecclesias Cathedrales, aut plura beneficia curam animarum habentia, ambitur. Verum hoc minime solidum est: & verbis Apostolicis minus congruit: hoc enim mysticum est, & bonum sensum habet: sed non est ad mentem Apostoli. Scelerus Iustinianus, Aliena prorsus censerit debet eorum interpretatio, quam merito Hieronymus, & Theophylactus confutant.

X. Tertio; Arboreus, Illa, inquit, Pauli verba per exclusionem bigamorum accipienda sunt, vt intelligatur indignus esse Episcopatu, qui bigamus fuerit, aut secundam duxerit vxorem. Et huic assentiuntur omnes ferme.

XI. Et, ita est sane, inquam. Quid tum autem? aut quo inde fit argumentu deterius? An quia, si excluditur digamia, ne matrimonium quidem ferri queat? Imo nos censemus sic dictum, quomodo πῶς ἄγοιτο, non vinolentum, ad exclusionem remulentiæ: non ipsius vini: sed vt vino possit uti. Et habetis liberos in subiectione, ad exclusionem insolentiæ, non vero liberorum ipsorum: sed vt possit, qui liberos habet esse Episcopus. Denique quomodo sobrium, prudentem, vt excludatur ebrius, & temerarius Vno verbo, quæcunque affirmatiua sunt, duo con significant, quorum vnum excludatur, nempe oppositum, & alterum ponatur. Permittant similiter, admitti vxores: nos non libenter, polygamiam cum illis impugnabimus.

XII. Quarto, Hieronymus olim in actu disputationis excidere sibi passus est istæc verba, Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vt nulli vitio mancipatus sit: vnus vxoris virum: qui vnā vxorem habuerit, non habent, Lib. i. aduersus Iovinianum.

XIII. Magnum profecto in tanto viro peccatum audaciæ. Nam primo, cum in viduis de praeterito tempore fuit loquendum, habes diserte, ἡ δὲ ἡμετέρα ἡ πόλις ἡμετέρας, quæ fuerit vnus viri vxor: at hic simpliciter μίαν γυναίκα ἔχειν. Cur nihil sit discriminis? Deinde cui fiat verisimile, in tanto articulorū numero, hunc vnum de praeterito intelligendum? Aut quis non videt à cōmuni per omnes repetendum τὸ ἕνα: Oportet irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum, vigilantem, sobrium, compositum: & reliqua: & hæc quicquam sanus sic explicet, vt secundo loco suppleat fuisse, reliquis omnibus repetat esse? Quis tantam patienter ferat ἀνομιλίαν?

XIV. Tum si fuisse virum voluit, non esse: quorsum illud statim: Vxores modestas, non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus? Aut quid possunt nocere, quæ olim fuere, nec sunt amplius vxores? Quis legitimam dicat exceptionem aduersus eligendum, fuisse olim illi vxorem non bene moratam? Nec vero in tanta huius quaestiois austeritate memini fuisse vnquam quicquam a quo quam simile obseruatum.

XV. Enimvero, etsi mulieres non vxores interpretati sint olim quidam, siue indifferentes nominatas siue peculiariter Diaconissas: tamen: ita exigente contextu, recentiores omnes contendunt vxores dicendas: non notiti tantum Caluinus, Beza, Aretius, Piscator, Pellicanus: verum etiam Papistæ, Lombardus Mulieres ordinatorum, Thomas, in vtriusque eorum requirit quatuor. Caietanus, Mulieres pro vxores, proculdubio Episcoporum, & Diaconorum. Guilandus, Sermonis tenor declarat, Paulum loqui de vxoribus Episcoporum & Diaconorum. Siquidem Paulus non hic instituit vniuersum populum, sed Episcopum cum sua familia, & clericela, quam vult totam esse illibatam, Emanuel Sa, Vxores scilicet Episcoporum, & Diaconorum. Salmero, Praestantior videtur interpretatio B. Thomæ, & Petri Lombardi & Glesse interlinearis: qui hæc de vxoribus Episcoporum & Diaconorum accipiunt. Benedictus Iustinianus, Eorum mihi sententia ad mentem Pauli priorior videtur, qui de Episcoporum & Diaconorum vxoribus, explicant: nec n. dubito, vt Græcicodices aperte docent, mulieres quatuor casu dixisse Paulum, quasi pendente à superiori participio habentes. Turrianus annotatio. in 2. caput 1. Constitutio, Clementis, idem requirit ab eorum vxoribus. De vxoribus enim eorum loquitur Paulus, cum ibidem, postquam dixit de sacerdotibus & Diaconis subiungit, mulieres similiter pudicas, sobrias, vt ex hoc loco Apostolica doctrina tanquam interprete Pauli intelligi potest.

XVI. Itaque olim, Vnius vxoris virum de praesenti est interpretatus Chryso- stomus ad Titum, hom. 2. ἐπιτομή τῶν ἀποστόλων τῶν τῶν ἁγίων διὰ τὸν ἁγίον πνεῦμα, διὸ καὶ τὸ πρῶτον εἶπε, καὶ ἡ πόλις ἡμετέρας, καὶ ἡ πόλις ἡμετέρας, καὶ ἡ πόλις ἡμετέρας. Obstruere prorsus intendit haeticorum ora: quæ nuptias damnant: ostēdes eam rem culpa carere, imo ita esse preciosam, vt cum ipsa etiam possit quisquam ad sanctū Episcopatum solum subuehi. Eodē modo Oecumenius, τῶν τῶν ἁγίων ἁγίων ἀποστόλων ἀποστόλων ἀποστόλων, ὡς διὰ τὸν πνεῦμα, καὶ τὸν πνεῦμα, καὶ τὸν πνεῦμα, καὶ τὸν πνεῦμα. Hæreticorum nuptias traducentium ora obstruit, nempe quia possit quis eum nuptiis Episcopatum administrare. Ambrosius Epistola ad Vercellenses & recitatur apud Gratianum dist. 26 c. postremo, Quæ sine crimine vnus vxoris est vir, tenetur ad legem Sacerdotij suscipiendū. Sic enim legitur in prioribus editionibus: mutatum in editione Gregoriana, item in Costerij Ambrosio, Quæ sine crimine est, exiguo tamen discrimine. Sed & Leo Romanus Epistola 95. Dicente Apostolo, vt inter alias electionis regulas, is Episcopus ordinetur, quem vnus vxoris virum fuisse, aut esse constiterit, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligendi, eadem intelligatur seruanda conditio Quo loco non possum intactam prætermittere Bulengeri petfidiam, Leonis verba ex professo corruptentis: & illud autē se detrahentis.

XVII. Quinto, respondent alij, non negari à Paulo significari Episcopos constitutos in matrimonio: sed intelligendos à suis abstinentes vxoribus. Klingius, Paulus vult, vt in electione Episcopi, eligendus non sit bigamus: nam in primitiua Ecclesia potuit promoueri in Episcopum vxoratus, eo quod ad manum semper aderant. Sic & hodie fit, quod quis mortua vxore, virgine promotus in Sacerdotem. Sed scisci iam tenentur vltierius viuere cœlibes, sic etiam tunc cogebatur: alias pro adultero habitus fuisset, & depositus ad Episcopatu. Salmero, Credibile tamen est, & valde probabile, eos qui è coniugio promotebantur ad sacerdotium, nullam prorsus cum vxoribus commixtionem habuisse. Et post, Atque

erat vos prudentiæ exemplum capere, qui iustus ex alto seipsum præcipitare, prætextu auxilij diuini, negauit facturum. Cur vos audentiores? Prius oportuit orare, prius oportuit ieiunare: imo non hoc tantum: sed prius oportuit precibus illis, & ieiuniis obtinere vires à Deo, tum Coelibatum suscipere: quomodo prius nauem, vela, remos comparare, tum ducere in altum, & prosperum ventum à Deo flagitare. Iansenius explicans hunc nostrum Euangelij locum, *Cum dicitur, qui potest capere, capiat, non de absoluta potentia est sermo, sed ea quam propinquam dicere solemus, quæ scilicet ea dicimur posse, ad quæ perficienda adiunt necessaria vires: qualem potentiam ad continentiam se iam habere & considerare potest, qui se sic sentit affectum, ut speret se à diuino Spiritu ad eam commoueri. Huic consilium, ut quia potest capere, capiat. Qui autem non sic se affectum sentit, huic quia nec dum capere potest, non consilium ut sese ad capiendum ingerat.*

XXXI. Quid igitur, inquiunt plerique, faciet ille: cuius vxor incidit in impotentiam reddendi coniugalis debiti? Nam huic necesse est non uti coniugio: Et tamen non permissum scortari. Ille, vero, inquam, precabitur, ieiunabit. Lactantius libr. 6. cap. 23. *Quod si aliqua necessitas prohibebit, tum vero maxima adhibenda virtus erit, ut cupiditati concupiscentia relictetur.* Sed, quid hoc ad rem? Nam aliud est, longeque aliud, externa necessitate urgeri, quam vitare non possis, aliud propria spontanea que temeritate, reipsum dare præcipitem? Recte expectantur à Deo auxilium, Lazarus, Martha, Magdalene (si vera canunt Papisticæ legendæ) quos nauiculæ orum imposuit crudelitas, absque vllis armamentis: sed eius vnus experimenti occasione, qui se eo modo mari committeret, aut qui sic nauigandum iuberet, inuentus est nemo, & si fieri quisquam, non sanum esse hominem non sanus iuret Orestes. Tum autem, quam disparia comparantur? Nam huic non proponitur vitandum matrimonium, quod perpetuo est aduersariis in ore: sed proponitur vitandum adulterium. Nisi enim contineat, necesse est ei adultero esse: nullo admisso medio. Quæ hæc est mentis peruersitas: ut eadem ratione, eodem modo iubeat me quisquam vitare matrimonium, rem bonam, rem sanctam, rem honestam: cum adulterio, cuius malum quantum sit ne queat satis exprimi, non si linguæ centum sint, ora que centum.

XXXII. Sed negant se quenquam cogere. Itane? Neminem patiuntur ordinari, nisi hæc lege, ut perpetuo contineat, & neminem cogunt? Nimirum, inquiunt, neminem cogimus ad suscipiendos ordines: sed, si quis velit suscipere, hunc volumus continere. O euge! acutissimum inuentum! Quasi dicant latrones: neminem se vi spoliare, quia neminem cogant peregrinari: sed eum duntaxat, qui sponte peregrinetur, inuadant. Imo, inquam, vos cogitis aliquos, qui eos, quia volunt ordinari: quomodo latrones vere spoliant aliquos, quia eos, quia sponte itineri se committunt. Iraq; Polydorus apte coactam castitatem nuncupabat. Quanquam, quid olim factum Ambrosij, Nazianzenis, aliis plerisque, qui inuiti facti sunt presbyteri? Hoc sine saltem concedent fuisse coactos ad continentiam? An etiam illos, quos iussit Episcopus Romanus vxores abicere in Germania, in Anglia, in Gallia, quas rerinuerant, cum ordinarentur.

XXXIII. Sed siue cogantur, siue sponte suscipiant, nego ad huiusmodi continentiam, vllum dari certum remedium: non preces, non ieiunia, non quicquid præterea commenti sunt homines superstitiosissimi. Nimirum clamat Scriptura, non tantum. *Non omnes capiunt:* quod fortasse eludant aliquomodo, ut sunt subtile Sophistæ, & in suam perniciem, id est, in superstitionem ingeniosi: sed etiam, *Velim omnes homines esse, ut ego sum:* id est, continentem: sed vnusquisque proprium donum habet à Deo: alius quidem sic: alius autem sic. Hoc est, non omnes habent à Deo donatam continentiam: vnde patet, esse istud inter particularia dona numerandum. At qui huiusmodi quæ sunt, non dantur à Deo omnibus: ne quidem precantibus, & ieiunantibus: quomodo dona linguarum, sanationum, miraculorum.

XXXIV. Nam, quod opponunt ex ad Philip. 4. *Omnia possum in eo qui me confortat.* abutuntur suo more Scripturæ verbis. Neque enim Paulus aliud significat, quam sentite se præsentem sibi auxilium diuinum, ut omnibus, sufficeret itaque *et dicitur quod non*, inquit, *qui confortat me, non ut male Salmero, qui potest confortare.* At qui certum, non confortari omnes à Deo, sicut Paulum: alioquin non essent sua cuique dona, aliter atque aliter. Sed omnibus eadem. Possunt cum Apostolo loqui quicunque eodem modo sentiunt se à Deo sustentari. Sed non æque, qui optant. Inepte igitur his verbis velatur eorum temeritas, qui quasi deum datum atque adeo obæratum Deum tenerent, sibi de eo pollicentur quicquid potest: atque ea freti confidentia nihil non audent, etiam supra vires.

XXXV. Enimvero, quæ fides Deo nititur, ea non tantum quid ille possit, attendit, sed etiam quid velit considerat: Velle autem tum demum certo scit, cum vel promissiones habet, vel vocationis specialem necessitatem. At hic vtrumque deest: nam, neque Presbyterij officium exigit necessario continentiam: neque vllus est, qui vnquam audierit, promissam. Quare etsi Deus possit omnes ita confortare, tamen nullius est sibi continentiam promittere.

XXXVI. Quid? quod nescimus vtrum aliter Deo sit decretum, & velit ille potius vti nostra opera ad propagationem? Sic enim patriarchis vsus est olim. Neque dubitem asserere, plus longe fructuosum fuisse Gregorij patris matrimonium à quo habuit Ecclesia Gregorium Theologum, quam ipsius huius Theologi coelibatum, à quo nihil Ecclesia habuit, quod non ab aliis plurimis. Et vero generali oraculo habemus voluntatem Dei: *Crescite & multiplicamini, & replete terram:* quo tamen non ego quidem dixerim omnes absque exceptione obligati ad contrahendum matrimonium: sed saltem non debere absque dispensatione, ut ita dicam, testimonio peculiari, iugum excutere: & ad extremum, non facile sibi polliceri Deum adiutorem, nulla alia causa, nisi quod dicit quis in animum induxit suum.

XXXVII. Bellarminus cap. trigessimoptimo de Monachis. Etsi promissio particularis desit, sufficeret tamen promissionem generalem. Luca 11. *Petite, & accipietis.* Ioannis decimo quarto, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Alioquin enim, si requireretur particularis promissio, nec fides, nec spes, nec dilectio, nec continentia coniugalis, nec alia virtus peti posset, nusquam enim exstant promissiones horum donorum in particulari.

XXXVIII. Sed iussit profecto Bellarminus, cum hæc dixit. Quis enim

credat ignorasse, quod eius sciuit Symonistes Maldonatus in Matthæi 7. *Maior questio est, quomodo sententia vera sit, cum experientia quotidiana doceat, multa nos, quæ petimus, non accipere.* Docuimus supra, affirmantes promissiones nunquam esse simpliciter: & sine exceptione intelligendas: ad eam regulam hic locus explicandus est. Docuerat autem ad c. 6. 12. *Ut semel dicam, hoc inter negantes, & affirmantes promissiones, aut conditiones differt: quod negantes absolute, & sine alia suæ addita conditione: affirmantes nunquam absolute, sed cum exceptione, nisi quid aliud impediatur, intelliguntur.* Aut Iesuitam Iesuita mentitum arguat, aut seipsum fateatur non nisi imponere nobis voluisse, quod & cordati facile agnoscent; quum meminerint, & Paulum bis terve orasse, nec obtinuisse: & Christum ipsum ter deprecatum calicem, quem tamen bibere fuit necesse. Et audeat nunc quisquam propria præsumptione ne confidere, non posse sibi Deum denegare, quam postulabit continentiam?

XXIX. Sed, non poterit ergo, inquit, postulari quicquam, ne fides, quidem aut spes, aut dilectio. Atqui, inquam, tu sophisticè abis à proposito. Neque enim nos negamus petendum quicquam absque peculiari promissione: quin & alios quotidie videmus petentes, & ipsi nos petimus à Deo, bona huius vitæ, ut modicas opes, & sanitatem, vitamque, & familia. Quid ergo? Nempè negabamus, sibi quenque polliceri posse, non denegatum iri quod petat: quod eos facere necesse est, qui prius vouent, tum ad preces confugiunt. Quomodo si Lazarus, flagitanti curpiant pollicitus esset se donaturum grandem pecuniam: tum postquam in peram nihil comperisset, præter muci di panis emendicata frustula: conuerteret se ad serias preces ut sibi Deus eam pecuniam largiretur. Ego vero hunc Lazarum non damnera, hanc ob cautam ad Deum confugiendum: sed dicam temere fecisse tamen, qui non obstante sua egestate, tantæ se pecuniæ debitorem constituisset. Postulent ergo sane qui volent, continentiam: sed antequam acciperint, ne vouento. Iubento sane suos Presbyteros Papisticæ ieiuniis suum corpus macerare: sed antequam Deum exorauerint, ne grauissimo eos iugo subiiciunt. Quod tamen & faciunt, & porro facere decreuerunt.

XL. Veruntamen agnoscat subaudiendam aliquam conditionem. Quamnam igitur? Non eam, inquit, quam aduersarij fingunt, ut res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata: sed, ut id quod petimus, sit secundum Dei voluntatem. Primæ Ioannis 5. *Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quocumque petierimus secundum eius voluntatem, audit nos.* Et se autem coelibatum secundum Dei voluntatem, probat: quia secundum voluntatem Dei sint non ea tantum, quæ necessaria ad salutem: sed etiam quæ vtilia: imo quæ vtiliora, quam quæ eis opponuntur: item non ea tantum, quæ ab eo imperantur, sed etiam quæ consulantur.

XLI. Atqui de illa aduersariorum conditione, non est quod laboremus: quos, qui sint, ignoramus, neque ille indicauit. Nos autem quæ nostra sit sententia, iam explicauimus. Designatam à Bellarmino non improbamus: sed veremur, ut bene intelligat. Quia enim voluntas Dei, alia est nobis manifesta, ut nostrarum sit regula actionum: alia occulta, secundum quam ipse sua dispensat opera, nobis autem & de precibus sermo est: & de exauditione: sic centenus: Concipiendarum precum regulam esse voluntatem manifestatam: eoque sensu debere nos nihil postulare à Deo nisi secundum eam voluntatem. Hoc autem modo posse postulari quicquid est non tantum gloriæ Dei, sed etiam nobis, aut necessarium, aut vtile: imo amplius quicquid indicauerimus ipsi aut necessarium, aut vtile. Itaque etiam Coelibatum: etiam paupertatem: sed & matrimonium, diuitias, reliqua. Verum hæc inutilis est consideratio nostro nunc labori: qui non de precando susceptus est, sed de obtinendo eo, quod precando postulamus.

XLII. Dicimus ergo iterum: fiduciæ quæ habenda sit nos exauditum iri precantes, regulam esse, voluntatem illam Dei, quæ diximus arcana: hoc sensu: certum nobis esse, nos exaudiendos, si subiiciamus desideria nostra voluntati Dei: ut fiat, non quod ipsi volumus, sed quod ipse. Ratio nobis certa: Quia cum constat voluntatem Dei esse fundamentum fiduciæ huius, nam ne aduersarij quidem negant: Ergo alterutram oportet esse. At non illam manifestatam. Hoc probat: ab experientia: plerumque enim Christiani precantur secundum illam voluntatem manifestatam: & tamen non obtinent. Paulus precatus est, nec semel, ut abs se discederet angelus Satanæ: nec tamen obtinuit, Christus, ut à se recederet calix passionis: nec tamen obtinuit. Dauid, ut ne moreretur infans ex Betfabea: nec tamen obtinuit. Infinita sunt huiusmodi.

XLIII. Quare superest voluntas illa Dei occulta: ut sit fundamentum fiduciæ huius nostræ: hoc est, tum nos certo exauditum iri, cum ita postulabimus à Deo, ut tamen pendeamus ab eius decretis. Exemplo ipse Christus nobis præiuit. Matthæi 36. *Pater mi, si possibile est, abeat à me poculum istud: veruntamen non ut ego volo, sed ut tu.* Præiuit & præcepto: cum iussit orare: *Fiat voluntas tua, in terra sicut in cælo.*

XLIII. Et ad hunc sensum dixit Ioannes, *Quocumque petierimus secundum eius voluntatem, audit nos.* Testes mihi, hunc locum explicantes. Salmeron, *Possit quis obicere, si ea concedit, quæ secundum voluntatem suam sunt, id est, quæ vult nos facere, quid opus est rogare? Respondetur, Velle quidem Deum sua dona nobis impertiri, sed non nisi rogantibus, & postulantibus: quia non aliter decreuit dare quod promissit, quam præcedentibus precibus nostris.* Clarius Lorinus, *Non potest queri se exauditum non esse, qui sciens se noscere, quid oret nisi Spiritus ipse postulet, certus est id Deum velle concedere quod melius est. Exauditur quisquis talis est rogando, qualem requirit Deus, nec aliud vult, quam quod ipse.*

XLV. Atqui hæc voluntas Dei arcana, etiam si non raro concurrat, & cū voluntate manifestata, & cum nostra etiam: tamen non est regula nostrarum actionum: nimirum, quia nobis incognita: nisi quantum manifestatur, vel per peculiarem reuelationem, vel per euentum. Si ergo hæc confidentia, quicquam aggrediendum: omnino expectandum, donec aliunde nobis constet, quam ex proprio desiderio. Vnde diuinum illud monitum: Luca 14. *Quis ex vobis, si velit turrim adificare, non prius sedens computat sumptus, an habeat? tanquam dicitur, quæ ad perfectionem operis requiruntur? Nota, an habeat, non vero, vtrum precaturus sit sibi dari: aut operet, aut quid simile. Deinde, ne postquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui spectarint, incipiant ei illudere.* Quod Papisticus euenit: qui seuerissima sancita lege coelibatus, experti sunt omnium ordinum contumelias in clerum. Quid, quod ipsi etiam seueritatem relaxare sunt coacti?

XV. Sunt ergo haec inuiles conatus. Quare conuertant se ad alias artes: & negant maiorem esse vniuersalem: pertinere tantum ad laicos. Et illud autem *ἐπισημασμένον*, non patiuntur signifi- care omnes personas. Sed hoc ipsum cum explicant, discedunt in partes. Turrianus, cui solenne est sibi canere & musis, de laicis duntaxat vult dictum. Ratio illi: quia de Apostolus praecepta iis quibus praesunt praepositi spirituales, Episcopi, & presbyteri: id est laicis, quibus duo in primis cauenda, vitia adulterij, & auaritia: ad quos etiam pertinet, vt quieti sint, & res suas agant, & operentur manibus suis.

XVI. Bellarminus, Richeomus, atque alij, non intelligi omnes personas probant: quia alioquin sequeretur coniugia etiam consanguineorum, puta, patris & filiae, matris & filij, fratris & sororis, esse honorabilia: quod est absurdum. Quo igitur sensu? Bellarminus triplicem indicat. Primum, omni ex parte: id est, in omnibus, quae coniugij sunt secundum, apud omnes, vt nemo debeat coniugium reprehendere, etiam si virginitatem ipse profiteatur: tertium, in omnibus legitime coniunctis. Hinc autem Richeomus negat deduci posse coniugia presbyterorum.

XVII. At nos maiorem nostram vniuersalem esse pronunciamus, ex ipsis Apostoli verbis: sic pronuntiantis honorabile coniugium, vt nulla limitatio ne vniuersalitate coarctetur. Est autem solenne illud, vbi lex non distinguit, nec nos debemus. Et vero Theophylactus: *In omnibus, inquit, non quia nuptia aetate proeclatioribus minus conueniant, adolescentulos vero admodum deceant: sed cunctis aut honori sunt. Vel in omnibus, hoc est quibusuis modis, & quouis tempore: nec quidem quia moxeribus & afflictis, conubium illud sit honorabile: otiantu vero, & prosperis in rebus agentibus, minime: nec quia alteram in partem honoratius sit, in alteram vero nequaquam: sed passim & cunctis in rebus honore est dignum.*

XVIII. Opposita argumenta facile diluimus. Dat, inquit, mandata iis quibus praesunt Episcopi. Omniane, inquam? Vix sit verisimile. Sed, vt sit, scribens ad Hebraeos, in quibus erant omne genus homines, vt ita dicam, promiscua dat praeccepta, varie variis congruentia. Sed fac tamen scriptam hanc Epistolam ad laicos solos: fac iis dictata haec praeccepta: an sequitur propterea solis laicis propria esse? Et fortasse ita existimauit Turrianus, solis laicis vitanda adulterij, vitanda auaritia: non item Episcopis & presbyteris. Quod si est absurdum, nihil obstat, quominus qui laicos alloquitur, vniuersalem tamen sententiam proferat, quam ipsi laici eo magis ad se pertinere sentiant, quo magis vniuersalem concipient.

XIX. Bellarminus est impudentior. Ergo, inquit, honorabiles nuptiae, patris & filiae, matris & filij: sororis & fratris. Mirum non additas, Neronis & Spori. Quasi cum Paulus dixit Episcopatum esse opus bonum, Iesu ita aliquis inferret etiam in muliere, vt olim in Ioanna illa famosissima. Vno verbo respondeo: has omnes honorabiles esse si fuerint nuptiae. Sed hoc expecto a mollissimis Iesuitis, vt qui ceperunt dicere, magis peccare coniugatum sacerdotem, quam fornicantem: iudem addant, incestus esse nuptias. Nos vero illud malum can. 30. Epauensis, *Incestus, nec villo coniugij nomine pallietur.* Ergo ne sint molesti: neque ex non nuptiis id axioma contrahant, quod ad nuptias solas pertinet. Quasi quis negaret, sobrietatem omnem laudabilem, quia sit ebrietas damnabilis. Nisi forte tam alte sapit Sophista, vt eodem locet ordine coniugia presbyterorum cum incestu. Quod quis toleret? Nam fatetur ipse idem haec coniugia non repugnare Sacerdotio iure diuino: at quis credat ne incestum quidem? Concedit toleratos, olim, id est, tum cum sanctissima, castissimaque erat Ecclesia, coniugatos an etiam incestos?

XX. *Tὸ ἐπισημασμένον* cuius sit generis, non contendam, & scio vtrique rationes adferri posse, posse testes. Sed, primum miror neutrum genus ab iis asseri, qui & coniugatum esse interpretantur in carne esse, nec posse placere Deo: & tam sunt diligentes in coniugij infirmitatibus, & enumerandis, & inculcandis, atque adeo exaggerandis. Qui enim fieri potest, vt nihil non sit honestum, quod quidem sit matrimonij, ac proinde ne excepto quidem ipso corporum vsu: & tamen opus sit carnis?

XXI. Tum autem quid obtinent, si concesserimus hoc neutrum genus? Nam ego quidem assero nihil deperire argumento nostro, etiam si demus, non aliter dictum Paulo, quam, *Honorabile coniugium, & cubile immaculatum.* Dixit idem, Episcopatum bonum opus esse: nec addidit in omnibus, an propterea non concluditur, in quocumque Episcopatus sit, esse bonum: Imo nobis id ipsum genus neutrum commodum est: Nam si oppositum est Sacerdotio coniugium, propter eximiam Sacerdotij sanctitatem, puritatemque, vt pertendunt aduersarij: tum sane oportebit aliquid in matrimonio inesse oppositum ei sanctitati puritatiq; ac propterea aliquid inesse non immaculatum, ideoque ne honorabile quidem. Quare non esset matrimonium immaculatum, & honorabile in omnibus, quae sunt matrimonij: contra haec Apostoli verba: si ita sunt Apostoli verba.

XXII. Secundam tertiamque explicationem, nihil est cur non admittamus. Possimus itaque pati sic interpretantes, vt apud omnes sit honorabile coniugium, neque id quisquam reprehendat. Redarguentur enim Papista, qui reprehendunt, saltem in presbyteris, & quidem adeo reprehendunt, vt minus reprehendant, fornicationem: neque aut contrahi velint, aut contractum tolerant.

XXIII. Quanquam consentimus Bellarmino magis illam literalem esse, quae dicat in omnibus legitime coniunctis: vt nullum genus, nullus hominum ordo excipiat: ac proinde ne presbyteri quidem. Nam quod illud *Legitime coniunctis*, siue vt ex Marlorato Turrianus annotat, *matrimonio aptis*, tanquam *ἐπισημασμένον* arripiunt, addentes, *Coniugio* (verba sunt Turriani) *non sunt in Nouo Testamento apti, qui sunt Deo in ministerium eius consecrati.* Primum vereor, vt omnes suos habeant contententes. Nam certe, qui negant iure diuino prohibitum Sacerdotibus coniugium: Et qui ab initio saltem toleratos coniuges feruntur, non videntur admittere neminem huic ministerio consecratum esse aptum matrimonio. Deinde autem mirum, qui fiat, vt non inepti sint fornicationi: & non apti tamen matrimonio. Ceterum Marloratus ex Caluino suo aptos dixit coniugio, vt incestuosos excluderet, quibus Sophista abutuntur tanquam *μορμολυκεία*

CAP. VI.

De impia comparatione coniugij & fornicationis.

I. Fieri non potest, vt hoc loco mihi non dent poenas, qui tam sinistre, tam abiecte: imo tam spurce, tam prophane de coniugio loquuntur, vt postponerent fornicationi. Hosius paulo mollior, Confessionis c. 56. *Reprehenditur à Philippo Pighio, qui non vere magis quam prescriptum reliquit, minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem sit prolapsus: quam qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur haec oratio: contra Catholicis honestissima. Honestissima, inquit, nec magis vere quam pie. Ruge, sic in coelibatus schola huiusmodi Catholici profecerunt.*

II. Sed quam ille mihi carnis infirmitatem nominat? Sic enim solemus culpam minuere: quod profecto Pighio non veniebat in mentem: cuius oratio, non infirmitas, sed foecordem describit. Recole verba ex Controuers. 15. *Sed esto, non faciunt obligati voto omnes quod possunt, & debent, vt habeant continentiam gratiam: & proinde, non solum tentantur, sed etiam vruntur eorum plerique. Quid igitur? An nubere bis minus malum erit? His, inquam, an saltem minus malum, minusq; damnabile erit nubere, quam vni? Tu vide quis peior seruus est: an qui grauatus seruitio, & fortassis negligentius, aut incautus agens, cadit sub onere: an qui iugum in totum proicit? Quis peior discipulus: an qui ex prescripto edificat, non quidem vniuersum quod foris potuisset, nisi crapula, & somno indulsisset securus: tamen partem: an qui si holam prorsus deserit? Audiri? non infirmitatem, sed etiam foecordiam? Et si concludens etiam infirmitatem noluerit omittam. Tentationi proinde, quibus diximus remediis resistendum est: in quibus si quando remissiores, ex infirmitate carnis ceciderimus, tolerabilius hoc peccatum est, quam si iugum in totum excutiamus.*

III. Ethis tamen longe infra Costerum audacia: cuius de Coelibatu Sacerdotum est haec propositio nona, *Sacerdos, si fornicetur, aut domi concubinae foueat, tamen si graui sacrilegio sese obstringat, grauius tamen peccat, si contrahat matrimonium: sicut & leuius peccatum, si maritus neglecta uxore, vel vaga libidine se polluat, vel cum stabili scortio adulterium committat, quam si dimissa uxore, aliam publico sibi matrimonio iungat.* Similis Costero Cardinalis Campegius, idem Legatus à latere apud Sleidanum libr. 4. *Commentar. Quod Sacerdotes fiant mariti, multo esse grauius peccatum, quam si pluras domi meretrices alant.* Quibus in verbis ne illam quidem audis, siue infirmitatem, siue foecordiam, qua saltem extenuatum aliquomodo peccatum voluere Pighius, & Hosius: sed crude fornicationem matrimonio comparatam. Adde Bauaricum articulum quinquagesimum actum apud Bullingerum in Institutione. *Annon Sacerdos qui uxorem nomine & opinione contra votum susceptum sibi coniungit, grauius peccat? & annon tale matrimonium sit geminata scortatio, & incestus, & iuxta leges, gladio puniendum sit?* Adde deniq; Matthiam A quensem aduersus praecipuos Bucerii errores. *Ego quidem mihi videor videre, quod ille, qui post huiusmodi continentiae votum Domino Deo factum, adducit & deuocet potestatem corporis sui cuius mulieri, inaequaliter magis contemnat omnipotentem Deum, atq; per deliberato animo factam obligationem in huiusmodi perfidia perseverandi, magis quoq; offendat, quam ille, qui post aequale votum, humana fragilitate deuiaret cum centum diuersis personis, ita tamen, quod cum nulla illarum se vellet deuocere iuxta formam contractus matrimonialis coniugij.*

IV. At nos hunc genuinum agnoscimus foetum humanae tyrannidis, quae conscientias, dum sibi subiecit, alienat paulatim à vera iustitia, siue diuina, siue naturali: Nam ne alias quidem immane *περὶ ἡμῶν* erubuerunt, vt tragice peccata exaggerarent aduersus suas traditiones: nec defuere concinnatores, qui maius peccatum dicerent vsum carnis, quadragesimalib. feriis, quam homicidium, certe seueriori disciplina coercere solent: illud peccatum peccantes, quam qui blasphemiam in Deum indulgent.

V. Horrendum dictum. Eos qui & contentur coelibatum Sacerdotum esse iuris humani: & non negant fornicationem iure diuino prohibitam: vnde necesse est, fornicantes ius diuinum violare: contrahentes autem matrimonium, venire duntaxat contra ius humanum: hos tamen grauius peccatum censere contractum matrimonium, quam scortationem. Nam quid est, ius humanum diuino praeferre, si hoc non est?

VI. Sed nobis inuictum est argumentum, quod cum fornicationi seueras minas legamus additas in verbo Dei: tum vero matrimonio, nunquam nisi laudes. Minae sunt dictae ad Hebr. 13. *Scortatores autem & adulteros damnabit Deus.* Prioris ad Cor. 6. *Ne errate. Neq; scortatores, neq; idololatrae, neq; machi, neq; molles, neq; qui concubunt cum masculis: neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; conuiuatores, neq; rapaces, regni Dei hereditatem possidebunt.* Ad Ephes. 5. *Hoc noſtis: nullum scortatorem, aut impurum, aut auarum, qui est idololatra, habere hereditatem in regno Dei & Christi.* Mitto alia multa. Habent ne vllum Papista locum, in quo alicui propter coniugium, similes minae sint propositae?

VII. Contra, laudes certissimae ad Hebr. 13. tertio. *Honorabiles nuptiae in omnibus, & cubile immaculatum.* Vix dici potest quicquam magnificentius. Quid illud? Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non seiangat.* Ad Ephes. 5. *Propterea derelinquet homo patrem ac matrem, & agglutinabitur uxori suae: & qui duo erant, sicut vna caro, mysterium magnum est: loquor autem de Christo, & de Ecclesia.* Deus bone! potuit ne quicquam Christianus id peccatum dicere, cuius tantas legat laudes: & peccatum quidem, maius peccato eo, cui tantas poenas vidit propositas?

VIII. Rursus, nullum peccatum, peccati est legitimum remedium. At coniugium est alicuius peccati legitimum remedium. Ergo coniugium non est peccatum. Pater maior: Et quia contraria contrarius curantur: peccatum virtutibus mala bonis: aegritudo, sanitate: mors vita. Et, quia in Ecclesia solenne axioma est, non faciendae mala, vt eueniant bona. Minor probatur ex Paulo: *Propter fornicationes suam quisque uxorem habeat, & proprium quisque virum habeat.* Prioris ad Corinthios septimo.

IX. Et vero olim, cum primum inueneret se in Ecclesiam haec humana tyrannis, tamen modestius iudicatum est. Inficetus ille, quisquis est autor sermonis septimi & tricesimi ad fratres in Eremito. *Si coniugium sacerdotibus prohibetur, quanto magis crimen fornicationis in nobis & stimabitur?* Haud paulo gra-

auxilio, quem potest habere religionis pretextum? Sed distractionem tho- rii, manifestum est a multis inductam, hoc ipso pre-textu. Quare de thoro intelligenda Canonis verba. Nam & Nicolaus Papius videtur apud Gra- tianum causa 30. q. 2. c. 3. de separatione thori loquens, nullius religionis ob- tentu debet coniux dimittere coniugem. Zonara in hunc Canonem hanc verba...

V. Nota: Primo, causas Canonis duas: Vnam, auctoritatem Christi pro- hibentis dissolui matrimonium. Atqui hanc solutio etiam thori intelligitur negat enim Christus eos separandos, quos Deus coniunxit, quare & cano- sic intelligendus. Alteram, calumniam coniugij: At hanc calumnia in eo constituitur, si dicatur a mihi ipse coitus impurus esse. At hanc causa non tollitur, etiam si maneat cura illa quam vult retineri Canon Trullensis. imo manet, si separatur thorus: itaq; hanc necesse est prohiberi. Secundo nota,...

VI. Iterum testem do, Nouellam Alexij Comneni ex libro octavo tom. 1. iuris Graeco - Romani editi a Leunclauio, in titulo de Clericis, vxores suas prae-textu religionis eijcientibus, O' σίμπερος ἀγίων δόξασι δὲ καὶ ἐπι- σκοποῖν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων τῶν ἰαυτῶν γυναικας ἀφαιρέσει ἀδελφείας ἐκείνων...

VII. De Trullano Concilio facile negotium. Primo, quid eo con- stituitur, pertinere duntaxat ad Episcopos. Relege, ἡ ἐπισκοπὸς σὺν τῶν ἀναρχομένων γυναικῶν καὶ κληρικῶν συμφωνίαν ἔχειν ἀνάγκη ἔχειν...

VIII. Secundo, quid hic Trullanus Canon, ad explicandum illum Apo- stolicum? Aut quae ratio concludentibus, Trullani Patres censuerunt dis- solvendum thorum, non negandam providentiam. Ergo etiam auctores Canonum Apostolicorum? Atqui audiant non interpretatos esse Trullanos Patres, sed antiquasse Canonem Apostolicum, hac quidem parte, quae de Episcopis est. Zonaras, Μνήμηται ἡ οὐκ ἀνὴρ ἢ ἐπισκοπὸν ἔχοντων γυναικας ὅτι...

IX. Et vero ipsa illa Trullana Synodus, Canone illo duodecimo, satis in- dicat, se de ipso thoro statuere aliter, quam esset ab Apostolis definitum. Ver- ba haec sunt, Ad nostram cognitionem hoc quoq; peruenit, in Africa & Libya, & alijs locis, religiosos presules, πρεσβυτέρους, cohabitare proprijs vxoribus...

μὲν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ ἐκείνων ἀποστόλων, Quamobrem cum magno studio teneamus ut omnia ad utilitatem gregis, qui sub manibus est, peragantur: visum est, ne quicquam tale posthac unquam fiat. Hoc autem dicimus, ὅτι ἐπὶ ἀδελφότητι καὶ ἀγάπῃ τῶν ἀποστολικῶν ἐπιτροπῶν, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπιπέδου ἀποστολῆς...

X. Hæc adeo sunt manifesta, ut luce alia nulla opus habeant: si enim nihil noui decernebatur: quid opus erat tempora distinguere? quid initia & progressus? omnino igitur constat ad id sancitum. Si autem aliud: ergo nō idem sensus Canonis Apostolici & Canonis Trullensis: quod tamen voluit Bellarminus. Tum autem Trullenses, existimant proficienti praeconio cō- gruere, exactam abstinentiam: & hanc in eo sitam, ut ne miscerentur Epi- scopi sui vxoribus. Necesse est igitur, illis primis temporib; Apostolos per- misset...

XI. Sed eam comparationem sui cum Apostolis, quis pius ferre potest? Testantur nolle se ἀνομοθετεῖν ὡς ἡ ἀποστολική, ut loquitur Zonaras: satis prouidē. Sed quid igitur? Curam gerere salutis populi. Hoc vero pios viros & Apostolorum sequaces oportuit dicere? Nam quid hoc est, si non suggil- latio est Apostolicae prouidentiae: quasi non satis attendentium ei saluti? Sed pergunt, ἡ τὴν ἐκείνων μὴ μόνον τῆς ἐκείνων καὶ τῶν ἀποστολικῶν...

XII. Concilij Turonensis secundi mentem, aut Bellarminus decora- quet, aut ego non assequor, Episcopus coniugem, ut sororem habeat: ἐπιτα σὰν- τῆς gubernatione gubernet domum omnem, tam Ecclesiasticam quam propriam, ut nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat. Hæc video in speciem legitime Bellar. notanti & sororem, & suspensionem. Sed primum, nullam lego cura- ram vxoris: quam ille expressit, quasi eodem sensu cum Trullensi Canone, sed gubernationem, quam illa Trullensis cura non comprehendebat, si si credimus Interpreti Balsamoni: sed duntaxat egestatis subleuationem, si quæ egestas esset. Quid? quod neq; gubernationem solius vxoris, sed totius familiae? At Trullensis Canon, non tantum familiam nullam nominat: sed etiam excludit, cum mulierem iubet includi monasterio: non enim, puro totam familiam: quis enim factum vnquam audiuit? Itaque non vult habitare seorsim. Imo contra, Canone 14. Episcopum, Episcopam non habentem, nulla sequatur turba mulierum. Quid hoc est? Nam si separatim habi- rat Episcopa, & quidem ἀποδοξασθεῖσα, ut in Canone Trullensi, quis lo- cus exceptioni?

XIII. Suspicionem autem, quomodo intelligam, anxius sum. Nam quæ sequuntur, non accedunt ad mentem Bellarmini, de vsu coniugij. Videtur potius de abusu familiarum in comitatu Episcoporum. Et licet, inquit, Deo pro- pitio, clericorum suorum testimonio viuat, quia cum illo tam in cella, quam ubi- cunq; fuerit secum habitent, eumq; sequantur, & presbyteri, & diaconi, vel de- inceps clericorum turba iuniorum, Deo adiutore, conuersantur: sic tamen propriam zelotem Deum nostrum, tam longe absint, mansionis propinquitate diuisi, ut nec ibi, qui ad spem recuperandam clericorum seruitute nutriuntur, familiarum pro- pinqua contagione polluantur, Ita se Canon habet: vbi vides nihil de vxoris, sed tantum de familiarum contagione agi.

XIV. Quamquam fateor ita, aut ab initio obscure, intricateque con- ceptum, aut deinceps incuria librorum corruptum, ut seriem contex- tus non facile sit cuiquam obseruare, aut perspicuum sensum eruere. Sed, si tamen Bellarminus mentem potius est assequutus, quod tum credi- dero, cum erit argumentis firmatum: at certe negabo, (ut in Trullensi,) eam mentem esse Canonis Apostolici: sed potius contrariam constitutio- nem.

XV. Pergit Bellarminus, Trullensem Canonem pro se facere. Nam Graeca vox, inquit, pro qua habemus religionis, est ἀδελφείας, quæ cautio- nem proprietate significat. Itaq; sensus est, Episcopus, aut Presbyter nequa- quam prae-textu cautionis vxorem abijciat: id est, ne curam vxoris dimittat eo pre-textu quod tenetur ab ea se continere.

XVI. In eo ἀδελφείας etiam religionem, pietatem que in Deum signifi- cat: quod infinitis locis pater. Vnde est, Luca 2. ἀδελφός, καὶ ἀδελφὸς. Actio- rum c. 2. ἀδελφὸς ἀδελφός. Hic vero nemo vnquam aliter erat interpreta- tus. Atq; adeo nullus commodus sensus erui potest ex cautione, nisi suppo- natur cura illa vxoris, quam satis refutauimus.

XVII. Huic Apostolico Canoni, Canonem subijcio Gangrensem quat- tuor, si ἡ ἀδελφείας τῶν πρεσβυτέρων γυναικῶν καὶ κληρικῶν ἀφαιρέσει ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ὁ θεὸς μετὰ λαμβάνειν, ἀνδοξασθεῖσα. Hoc est interprete Herueto, Si quis de presbytero, qui vxorem duxerit, contempserit, non oportere eo sacra celebra- re oblationi communicare, sit anathema. Possie inus reddidit, Si quis existimat de Presbytero, qui vxorem duxerit, quod eo significat, non oporteat ipsius...

oblationi, vel sacrificio communicare, anathema esto. Græcè durior phrasis est, ἀναθεμα τῷ θεῷ καὶ τοῖς ἁγίοις, neq; facile meo iudicio obuia eo sensu, quem illi reddiderunt. Mihi potius sonet, Si quis separetur, siue separet se, à presbytero. Veruntamen res est in plano: nec obscurum, quid velit Canon. Nempe licere presbytero coniugato, κατὰ νόμον, id est, ministrare, siue (ut malunt Papistæ, & mea nunc nihil interest) sacrificare. Cum tamen præcipua causa indicti cœlibatus, hæc ipsa sit, quod sacra tractari, nisi a puris non oporteat. Licere igitur coniugatis sacra tractare, adeo, ut qui ijs sacra tractantibus noluerit oblationi communicare, mereatur esse anathema.

XVIII. Andradius responder, quamuis hic Canon satis apertè innuat, integrum olim fuisse Sacerdotibus, vxoribus coniungi, nihil tamen de earum vlu certi decernere. Sensus est ni fallor, licere quidem ministrare ei, qui coniugem habeat: at non tamen ei, qui coniuge vtatur. Bellarminus. Bulengerus, γαμήλιον ὄντι interpretantur, qui uxorem habuit. Et probat ita esse Bellarminus, tum à versione communi: tum, quia anathema dicitur ijs, qui putent matrimonium esse ex se malum: & propterea existimant non licere sacra facere ei, qui uxorem habuit, etiam si ab illa contineretur.

XIX. Atqui, vt de Versione agam primum, absurda est Bellarmini incuriositas, quanquam plurimis alijs locis vsitata, quæ versionibus hæret, fontes negligit. Nam fateor in Latina editione sic legi, Qui uxorem habuit. Imo in Adriani Papæ Canonum Epitome, eo quod legitime coniugatus fuerit. Sed Græcè γαμήλιον, cum sonat, qui uxorem duxit, indeque eum qui habet. Paulus prioris ad Corinthios 7. τοῖς ἡγαμημένοις, ijs qui matrimonio iuncti sunt. Non qui habuerunt vxores, sed qui habent: sequitur enim demuntio, non ego, sed Dominus, vxor à viro ne discedito. Itaque Syrus vertit, ijs quibus sunt vxores. Occumenius, Diuisa est mulier & virgo, γυναικὶ δὲ φησὶ τὴν γαμήλιον, et si consuetudo de ea quæ virum habeat, eoque vtitur. Clemens Alexandrinus, Παιδαγωγὸς 2. cap. 10. συνιστῶν τὸν καιρὸν καὶ οἰκονομίαν τῆς γαμήλιου ὁμοιωτικῆς σκοπιῆς. Τοῖς ἡγαμημένοις ἀπαγορεύεται. Coeundi tempus solis coniugatis considerandum superest. Coniugatis autem finis est liberorum generatio. Arrianus lib. 1. τὸν Μακεδονίαν ἢ τὸν συνιστῶντων Ἀλεξάνδρου ἵσαν οἱ νεώτεροι τῆς γραμμῆς γαμήλιον, Macedonum, qui Alexandro militabant, erant qui recens ante expeditionem, vxores duxerant. An etiam habuerant? Imo habebant: nam statim, καὶ τῶν ἡγαμημένων ἀμειλιχία εἶναι Ἀλεξάνδρου. ἀλλ' οὐκ ἐπιπέει γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐκείνους ἀμειλιχίας ἐκ Μακεδονίας ἀμειλιχίας γαμήλιον. Horum non esse negligendam curam statuit Alexander: verum potestatem fecit abeundi ex Caria hiematuris in Macedonia cum vxoribus. Augustus apud Dionem Cassium in oratione in Cœlibes, quæ est libr. 56. Οὐκ ἐστὶν ἡμεῖς, οὐκ ἐστὶν οὐδὲν ἡμεῖς ἵνα μὴ τερψάσῃ τὸν γαμήλιον γαμήλιον, Curtius, qui mortem subiit, vt ne vxoribus priuaueretur, qui duxerant. Eripse paulo ante Dio, & statim initio lib. Augustus ἡδρόσιον ἐστὶν τὸν ἀγαθὸν γαμήλιον τὸν ἀγαθὸν σφῶν, γαμήλιον ἢ τὸν γαμήλιον, Vocauit in Concione, seorsim cœlibes seorsim coniugatos. Videtur γαμήλιον adeo non significare eos, qui habuerint vxores, vt potius opponantur τοῖς ἀγαθῶν, qui vxores non habeant? Quomodo etiam Paulus ad 1. Corin. 7. τὸν ἡγαμόν, & τὸν γαμήλιον, opponit.

XX. Itaque hic ipse Canon hoc sensu semper est vsurpatus. Apud Gratianum distinct. 28. Si quis discernit presbyterum coniugatum, tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo abstinet, anathema sit. Ferrandus Breuiarij cap. 89. Vt de oblatione presbyteri coniugati, nullus audeat non communicare. Balsamon, Οὐ παρών κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὸν τῶν ἐκ τῆς ἡγεμονίας ἐκ τῆς ἡγεμονίας. Interprete Herueto, Præsens Canon eos anathematizat, qui non indistinctè communicant sacris Sacerdotum, qui habent vxores. Andradius lib. 10. orthodoxarum explanationum, Concilium Gangrense contra Eustathium: qui nuptias damnabat, coactum, anathemate eos præcellit, qui presbyterorum vxores habentium oblationes detrectassent.

XXI. Tot testibus, cur non cedat Bellarminus? Aut cur ei potior obscurus Interpretes: nec sibi ipse confians? Nam in præfatione eius Concilij. ἐν τοῖς εἰσὶν γαμήλιον τὸν ἡγαμόν καὶ τὸν ἀγαθόν, vertit, Indomibus coniugatorum, nec orationes quidem debere celebrari persuassisse. Et post, πρὸς τὸν ἡγαμόν τὸν ἀγαθόν, Presbyteros, qui matrimonia contraxerunt, sperni debere dicunt.

XXII. Sed agit Concilium, inquit, de ijs, qui purant matrimonium esse ex se malum. Imo inquam, id non habes ex Concilio: & vos presbiteris viam negandi. Recole enim, quæ Eustathianis exprobantur: inuenies, κατὰ νόμον φησὶ αὐτὸς τὸν γαμόν, nuptias accusare: Hoccine est, matrimonium ex se malum asserere? Illi ergo asserunt, qui cœlibatum induxerunt, κατὰ νόμον ἢ κατὰ νόμον δὲ αὐτὸν καὶ τὸν ἀγαθόν, Meministis' quinam illi fuerunt? Aut censeri posse quemquam dicere, ex coniugio labem aspergi sacerdotio, vt non in accusationem veniat nuptiarum? Rufus lego eos κατὰ νόμον ἢ κατὰ νόμον τὸν ἀγαθόν ἢ τὸν ἀγαθόν, Docere, quod nullus in coniugali positus gradu spem habeat apud Deum. Quid autem illi, qui coniugatos, esse in carne, & qui in carne, non posse placere Deo? Nostin' istos Bellarmine, aut censeri' ab Eustathianis distare longo intervallo? Quod si hæc vos potestis de coniugio docere, & tamen non crederet, esse esse malum: quo tu argumento nobis hoc persuasurus es de Eustathianis, tacente ipso Concilio, neq; idoneo vlllo autore, quem ego quidem nouerim, prodente? Certè Sozomenus, libri tertij capite decimo tertio, & Nicephorus libri noni capite decimo sexto, nulla ei dogmata, sed absurdas tantum obseruationes tribuunt, ex nimis exacti monachatus affectatione. Verba Sozomeni, Apud Armenios, Paphlagonas, & Pontincolas, fertur Eustathium Ecclesia Sebastia, quæ est vrbis Armenia, Episcopum, primum cepisse vitam monasticam, & austeram illius institutionem colere, a cibis ad viuendum necessarijs, & a vestibus, quibus vtendum est, abstinere, morum & vitæ accuratè iraductæ autorem existisse. Dicitur porro præ nimis exquisita disciplina norma, eis τὸν ἀγαθόν πειρησῆναι ἐπιπέει, ad absurdas obseruationes delapsus esse, easq; legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. Ex qua descriptione qui non agnoscat superstitiosorum Monachorum ingenium, quid ille videre potest?

XXIII. Nihilominus, detur sanè, quod audacius sumitur: nec differre Eustathij πῶς ἀκριβοῦς, à Tatianorum infania, hancque fuisse causam

damnandi: quodnam inde Bellarmino lucrum accedit? An propterea falsum censu ille Gangrenses Patres, licere coniugatis sacra tractare? Non licere coniugatis sacra facientibus cuiquam à communione abstinere?

XXIII. Verba disertata, tum autem Andradij non fortuitus assensus. Quid ergo superest? Nihil, inquit Andradius, de vsu decernitur. Nihil enim, inquam. Nam, quis hæc secreta curiosius inquirat? Aut quis audito Coniugum nomine, non statim cogiter permissum corporum vsum? Nam, id est coniugium. Et firmaat subsequenti more, qui interdicto vsu, etiam corpora se iunxerunt: ne scilicet (vt quidam non erubuerunt, dicere) ignis sinu foueretur. Medina c. 1. libr. 2. Quis nunc eum, qui ab vxore potestatem facit, Sacerdotio initiaretur, si cum ea post initum Sacerdotium cohabitaret, tanquam, qui sibi delinquendi certissima scandala spontaneus obiceret, omnino non damnaret? aut, quis eum Episcopum, qui id permetteret, peccare non diceret? aut quis eum Pontificem, aut Concilium, quod huiusmodi Sacerdotes post inita matrimonia cum vxoribus cohabitaret, & coniuere, lege lata, ac pœnis propositis sanciret, non sacrilegium diceret?

XXV. Quanquam, quid opus multis, cum res ipsa loquatur? Eustathiani in coniugatorum domibus preces fieri non tolerabant: coniugatis spem apud Deum denegabant. Inde, πῶς αἱ γυναῖκες ὑπανδρῶν ἀπατηθεῖσιν τὸν ἰαντὸν ἀνδρῶν ἀνιχνήσονται, καὶ ἀνδρῶν τῶν ἰδίων γυναῖκων: se iungebant se vxores à suis viris, & viri à suis vxoribus. Quis non vider, Eustathianis non improbari eos, qui coniugio renuntiasent? Ergo γαμήλιον intelligendi non qui coniugia olim contraxissent, tantum: sed, qui contractis vtentur. Itaque sentus Concilij, non esse tolerandos, qui communicare nollēt presbyteris vtentibus legitimo coniugio.

C A P. IX.

De Canone Ancyrano, & Trullensi, & Carthaginensi.

I. Concilij Ancyranum Canon 10. Διακόνους, ὅσοι κληρονομήσονται, καὶ αὐτῶν τὸν κατὰ νόμον οἰκονομῶντα καὶ ἱερατικὸν καὶ γαμήλιον, καὶ διωκόμενοι ἔσονται μὲν ἐν τῷ κατὰ νόμον γαμήλιον ἵσταται ἐν τῇ ὑποταξίᾳ τῶν ἐπιπέει πῶς αὐτὸς κατὰ νόμον ἐπιπέει. τῆς ἡγεμονίας σιωπήσαντας, καὶ κατὰ νόμον ἐπιπέει τῇ χειροτονίᾳ μὲν ἐστὶν, καὶ τὸν ἡγαμόν ἐπὶ γαμόν, καὶ πῶς αὐτὸς κατὰ νόμον ἡγεμονίας. Diaconi quicumq; ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt oportere se vxores ducere, cum non possint sic manere: hi si postmodum vxores duxerunt, sint in ministerio, eo quod eis Episcopus hoc concesserit. Sin autem tacerint, & postquam in ordinatione admiserint se ita mansuros, postea conuolarint ad nuptias, ἢ à Diaconatu cessent.

II. Notatu dignus Canon, & in eo duo. Primo, permissum fuisse vsum legitimum coniugum post ordinationem in Diaconum. Alterum, non tantum licuisse vt prius ductis vxoribus: sed etiam post ordinationem nouas ducere. Contra quam tertio verbo clamitant aduersarij, nunquam licuisse. Non est autem, quod nobis quisquam negotium faceat de Diaconibus: quasi hoc eorum esset priuilegium: nam, & in Diaconis aduersarij æquè damnant: neque in Presbyteris, aut Episcopis alia ratione. Itaque, si non erat prohibitum Diaconis, ne reliquis quidem fuit prohibendum. Præterea videntur Diaconi nominati, quod is primus esset in ordinatione gradus, vnde ad reliquos progressus. Quanquam nobis petinde est.

III. Obserua obiter Papistarum artes, Baronij in primis, qui, cum aperta virtute nihil potest, occultis agit fraudibus. Nam Baronius anno trecentesimo quarto, quasi nihil mali cogitans astute, & dissimulante inflexit. Verba repeto, ex §. 88. De Ecclesiastica disciplina incorruptè seruanda, Patres alia regulas addiderunt: sed illam in primis, quæ ad sacros Ecclesiæ ministros magnopere spectare videbatur: nempe, vt absq; vxore cœlibem vitam ducerent: qua quidem lege, vt alias dictum est, non Sacerdotes tantum, sed & Diaconi obligati erant ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ: illosq; solum Diaconos ab ea eximi voluerunt, qui, cum ordinarentur inuiti, fuissent pariter contentati se non posse continentes viuere, ac proinde ducere vxorem velle.

IV. Vide, vt hos viros nihil pudeat? Primum mendacium, Latam legem vt facti homines cœlibem vitam ducerent. Vbi? quibus verbis? Audio remouenda à ministerio, si post promissam abstinentiam duxerint vxores: Sed quanta vafricies est, quod de quibusdam dictum, id ponere tanquam vniuersalem legem? Alterum mendacium. Ab ea lege exemptos, qui inuiti ordinarentur. Atqui de inuitis nullum verbum: ne apex quidem: sed de ijs tantum qui protestati non posse continere: at hi non continuo ijdem cum inuitis. Tum autem, quæ species exceptionis: Imo ordinandi distinguntur in duo genera, quorum alij protestentur, alij taceant. Et de vtrisque separatim sancitur: his, vt non liceat: illis vt liceat, vxorem ducere. Quid si esset dictum, homines alios laicos, alios esse sacros illis vxores permissas, his prohibitas, hoc te Logica doceat, vt dicas hominibus lege interdictas vxores: sed laicos inde exceptos? Nimirum, non veritatem, quam profiteri debet historicus, sed suarum superstitionum incurstationem sibi propositam Baronius habuit in suorum Annalium farragine.

V. Medina magis ingenuus libri secundi, capite decimo quarto: Ancyranus Canon, inquit, absq; vlllo periculo contemnitur. Et audacia laudat autorem Balsamonem, qui, Hunc, inquit, Canonem ne sequaris. Addit causam, Sextus enim Canon Synodi in Trullo deponendos decernit Diaconos & presbyteros, & subdiaconos, qui post ordinationem matrimonium contraxerint.

VI. Ego veto Balsamonem ita scripsisse scio, etiam priorem Zonaram obseruasse hanc Canonum discrepantiam. Sed primum, cur apud Papistas præualeat Canon Trullensis, quem plerique eorum negant esse legitimum, vt paulo post videbimus? Nam Ancyranæ Synodo nihil obicitur eiusmodi. Deinde, Balsamon nullam causam dicit. Quod sit, inquit, contra Canonem, nec ex permissione Episcopali, nec ex eo tantum, quod non tacerit, conceditur. Esto, inquam, quanquam vix valeat apud Papistas, quibus sua dispensationes sunt in tanto pretio. Sed esto tamen. Cur non aduertit Balsamon?

lij, Pauli, etiam Nouatianorum vitam describat artificiosè, ne successiones quidem omittat. Tertio; eorum beneficia, qui eis fauerunt, exsequitur, vt Iuliani, Attici: contra, qui in eos duriores, eos insectatur, non duntaxat Nestorium, sed etiam Chrysofostomum, Cyrillum, ipsam Ecclesiam Romanam.

XX. Respondeo, relinquere me in medio hanc Socratis accusationem, hoc tantum dicere: si verè fuerit Nouatianus, tum functum fuisse strenuè partes optimi historici, Idem sibi est ita moderatus in tanto tamen ardore, quantus solet esse partium in religione: vt præter tenues coniecturas, nihil ei possit obijci. Laudauit Nouatianos: Nimirum in ijs es, qui dicunt, *Laudibus arguuntur vni vnosus Homerus?* Equum-neid fuerit? Aut cur non tu itidem concludas Catholicum, quia longè plures laudat Catholicos? & eorum successiones longè studiosius annotari: & reliqua similiter? Crede mihi, ridebuntur hæc *λεπτολογίαι* ab ijs quibus mens non siderata. Nam ostendendum erat potius falso narrata, quæcunq; in eam partem ab eo collecta.

XXI. Verum, concedamus fuisse Nouatianum. Quid hoc pertinet ad id, de quo agitur; *Quasi vero* (inquit Espenæus,) *non simul esse potuerint, & viri non boni, & historici non mali.* Sed enim tum solet præiudicia partium non ineptè obijci, cum de ipsis agitur partibus: neque enim verisimile ipsum suis dogmatis non faurum hæreticum. Quid ergo in Nouatiano obseruatum est, quo eos oportuerit imposturis causam promouere Presbyterorum coniugatorum? Vafques. *Licet Nouatianus fuerit, non perinde sequitur hæc in re mentium fuisse, quæ error Nonatianorum de alia omnino diuersa fuerit.*

XXII. Expediet Ferrarius ille, recens de cælo datus nouus Antiquitatis totius promus condus. Ita enim indigerari decet, ex quo factus est Cardinalis Omnisij affecta. Nouatiani, inquit, secundas nuptias damnabant: quia Paulus dixisset, *Episcopum vnius vxoris virum.* itaq; eos oportuit coniugium Presbyteris communicare, vt secundarum nuptiarum prohibitionem in plebem extenderent. Id posse elici, ex obiectione ab eis sumpta, apud Epiphanium: quibusdam locis Episcopos & Diaconos generare: quæ verba sunt etiam Socratis, quo loco varius recenset ritus.

XXIII. Deus bone! quid est frontem habere ferrariam, si hoc non est? Plurimi hætenus exitere, qui nobis hæreticorum describere placita, tum antiqui, tum recentes: nec quisquam hætenus, qui Nouatiano in hoc capite, quod est de Sacerdotum connubio, obseruauerit quicquam diuersum fuisse à Catholicis: Non Epiphanium, non Augustinum, non Philastrius, non Damasceus, non Harmenopolus, non Nicetes Choniata: non recentiores, Alphonsus de Castro, Præteolus. Imo Vafques magnus Iesuita, cui hominum generi nunc adulatur Ferrarius, *Nouatianorum error de alia omnino diuersa re fuit.* Et nobis nunc Ferrarius persuadear? Quid si ego illi longinquitatem obijciam temporum, quam paulo prius ipse idem obiecit Socrati? Sed ei nimirum vni datum nosse æquè præcedentia, cum præsentibus. Ne futurorum quidem conscio, si venter iusserit.

XXIV. Egregiè. Secundas nuptias damnabant: ergo eos oportuit coniugium presbyteris communicare? Itane? Atqui Epiphanius accusat quidem *ὅτι τῶν ἐπισκοπῶν ὡς ἁγδοδόντων τῆς ἐκκλησίας τῆς ἱερῆς, οἱ πάντες ἐν ἑαυτοῖς ἴσοι φέρονται, consentes ἀπὸ πάντων ἑκαστοῦ, quod esset in Sacerdotij gratiam traditum propter excellentiam ministerij:* sed voluisse quæ plebis erant imponere sacerdotibus, neque quisquam dixit, neque vlla ratio persuadet. Nam quæ spes erat interdendarum plebi secundarum nuptiarum, si vnæ permitterentur presbyteris? Potuerit somniare Ferrarius, ex quo nonnihil intercessit societatis cum Iesuitis: sed non quæ somniabit etiam persuadebit, sanis quidem.

XXV. Conijcit ex Epiphanio, obijciente sibi Nouatiani nomine, quibusdam locis Episcopos generare. Nouatiani, inquit, nomine? Quis credat, qui vel textum legerit? Nam si Nouatiani erat obiectio, nihil infantius Epiphanio. Refellit enim Nouatianum, quod ex verbis Apostoli, designantis Episcopum, Presbyterum, Diaconum vnius vxoris virum, concluderet improbandas secundas nuptias etiam in plebe. Solutum argumentum Epiphanius, congruenter dictum dignitati Sacerdotij: neque enim admitti ad ordinem eos qui post baptismum secundo contraxissent. Addit, ne eos quidem, qui primis vterentur. Quasi diceret: negari id producendum ad plebem vsq; quia presbyteris interdictus esset etiam vsus primarum nuptiarum, quæ tamen plebi sunt liberæ. Quem hic quæso locum habere potest obiectio Nouatiani nomine, à Sacerdotibus generantibus? Nam obiectionem, si quæ erat faciendâ, oportuit confirmare consequentiam: At tantum negatur exemplum: quo quid erat opus? neq; enim propterea non legitimè negabatur consequentia, id est vis argumenti. Id potius verum, quia asseruisset non admitti Episcopos generantes, timuisse sibi Epiphanium etiam à Catholicis, ne obijcerent oppositum vsum: itaq; voluisse obiter occupare & soluere.

XXVI. Sed missam faciamus tamen hanc puerilitatem. Et demus ipsum Nouatianum a deo fuisse bona mente vacuum, vt obijceret, quid tum? an propterea Nouatianum fuit, concedere presbyteris matrimonium? Atqui id passim fiebat. Fiebat, inquam, non apud Nouatianos duntaxat: sed apud Catholicos. Nonne enim diserte Hieronymus, contra Iovinianum libr. 1. *Quasi non hodie quoq; plurimi sacerdotes habeant matrimonia.* Cur non ergo Hieronymus Nouatianus? & vero si Nouatianorum id fuit, cur non excepit Epiphanius, quod erat in promptu, non Catholicorum esse? Sed vereor vt me ridiculum exhibeam, qui tam absurdum somnium curiosè refellam.

XXVII. Quarto Ferrarius obijcit ipsum testari Sozomenum, libr. 1. c. 5. corruptam fuisse rerum Nicææ gestarum narrationem à Sabino Macedoniano in libro de Concilijs, à quo & ipsum petere testimonium libr. 3. c. 21. Tum addit, si quis Socratis narrationem attendat, comperturum potuisse texti eodem artificio: totum enim in eo esse, vt actorum Concilij fidem vellicaret.

XXVIII. Nihil est, quo altius ire possit calumnia, vt etiam aliena culpa Socrati noceat: & ea quidem, quam, nisi ille indicasset, reprehendisset, damnasset, nemo nostrum cogniturus erat? Potuit sane: potuit Cicero coniurare in patriam, cuius in exitum Catilina coniuerauerat. An, quia Catilinam compressit, Cicero coniuratus? òre, si eodem modo metientes ap-

pellent omnes corruptorem Synodi Nicææ. Ferrari, ausum non iam Sabinum, sed ipsum deferre Socratem? Nam tibi: cur negent posse eadem artes esse familiares? Sed legitur Socrates & legitur multis: legitur autem alijs oculis. attenditur alio animo, quam Ferrarij: & qui legant, qui attendunt, non parcum agnoscunt laudum eius Concilij: in crepito etiam Sabino, Patrum nomina contumeliosè tractante. Nec verum, à Sabino peritū vllum testimonium: tantum, descriptas ad Imperatorem Acacianorum literas, quas alibi si quæsiuisset, frustra fuisset. In quo, vt scias quantum sit peccatum, eadem literas inuenies apud Sozomenum libr. 6. c. 4. Nicephorum libr. 10. c. 40. Cassiodorum libr. 7. cap. 4. Denique apud Baronium anni 363. §. 141.

XXIX. Atque hætenus argumenta contra Socratis personam: nunc alia aliunde. Quinto, *Si vera est,* inquit Torrensis, *hæc historia, quemadmodum alij scriptores, quorum maior, & fides & diligentia est, silentio eam prætermiserunt?* Nec Ferrarius argumentum neglexit.

XXX. Quid ergo? Nihil in Socrate verum, quod non apud alios legas? At qui vel præcesserunt, vel sunt sequuti. Præcessit historicorum solus Eusebius. Fidem-ne ergo denegemus Socrati, quoties non exscripsit ab illo? Quid igitur fiet contentionebus Alexandri Alexandrini & Arij? quid literis Constantini super ea contentione ad vtrumq;? Quid magnificis illis contra Philosophos disputationibus? Quid ijs, quæ de Theogni Nicæo, & Eusebio Nicomediensi? Quid Byzantio vrbe ampliata? Quid Indis, & Iberibus ad fidem accedentibus? Quid Antonio Monacho, imo manachorum patre? Quid infinitis alijs? Nam infinita sunt propemodum quæ ab Eusebio præterita, Socrates non putauit omittenda. Viderit Torrensis, viderit Ferrarius, hæcine omnia velint inter fabulas computari?

XXXI. Sed cur ne posteriores quidem retulerunt? Et nominat Torrensis: Theodoretum, Theophanem, Georgium Cedrenum, Gregorium Cappadocem, qui Encomium scripsit trecentorum decem & octo: Epitomeq; Concilij. Acta deniq; ipsius Synodi, in quibus non extat historia Paphnutij.

XXXII. Sed Theophanem, quod sciam, nullum habemus: ne Gregorium quidem Cappadocem. Si habuit Torrensis in multis manuscriptis quorum ei potestas facta, ipse viderit. Nobis de testibus ignotis, nihil est quod dicamus: quanquam Theophanem in Epitome multa omisisse quis miretur? Cedreno, falsum, hanc omisitam partem: corruptam verius. Nam is celibatum clericorum diffusum à Paphnutio notauit, exceptis Episcopis. *τῶν συνόδων κληρικῶν διατάξεις, ὡς κληρικὸν μὴ συνίχεσθαι γυναῖκα ἀπὸ τῶν γάμων. ὡς βαρῶν τὴν λόγον ἀπίστευσι, καὶ μόνοις ἐπισκοπῆς ἐτύπωσι τὸ πρὸς φιλαδέλφῳ.* Cum vellet Synodus decernere, ne Clericus mulieri copularetur in nuptias, eam sententiam vt duram resutauit, sanxitq; vt solus id Episcopis obseruaretur. Quæ vero dicat Synodi Acta Torrensis, non diuinabo. Nego vlla exstare non post id tempus collecta: & prima opinor Gelazij Cyziceni, cui hæc historia non omisa. Quid? quod ne Alphonsus quidem Pitanus Iesuita ausus vel omittere, vel falsitatis suspectam habere? Nam Ioachimi Camerarij historiam Synodi Nicææ cur nominem? Solus itaque Theodoretus superest. Hic vero, si nulla omittat alia, deferamus sane eius nomini, vt fidem Socratis vellicet. Sed, quid si alia? Hofium à Constantino missum, Alexandriam, Athanasij ordinationem, & perueritiam: Byzantij ampliationem, Antonium Monachum, & alia non pauca. At hæc si in tanto Theodoretu silentio, fidem obtinuerunt, cur vnum illud de Paphnutio prescribamus?

XXXIII. Deniq; quis hanc historię legem vnquam præscripsit, vt nihil in ea verum sit, quod vel priores tacuerint, vel posteriores non descripserint? Aut, cur quemq; æquum sit præstare culpam siue præcedentium ignorantia: siue posteriorum negligentia? O si in se ipsos hac tanta seueritate vterentur! Mitto portentosam idololatriæ audaciam, quæ infinitas reliquias multis post seculis inuenit, inuenitq; postquam eas extare oportuit, nulli vnquam visas, cognitatas, auditas, antequam inuenirentur: Cameram Virginis, Longinum eiusq; lanceam, & mille similia. Quis ante Baronium dixit, Constantinum, postquam factus esset Christianus, apostatasse? Quis olim dixit à Papa Romano conuocatum, indictum Concilium Nicæanum, aut vllum Oecumenicum? Quid nonne Baronio solene, pleraq; traditiones temporibus Apostolorum inferere ex testimonijs longe recentioribus? In Apparatu, bouem & asinum adstitisse nascenti Domino ex Hieronymo, si tamen ex Hieronymo: Aquam ex spelunca Christi fluentem, ex Beda: Anno primo, Fontem Ægypti, in quo lotus sæpe Christus infans, ex Burcardo. Et, vt magis mireris, anno eodem arborem inclinatam Seruatori: trigesimo quarto fontem Emmauntis post lotos Seruatoris pedes, omnibus salutarem, non aliunde, quam ab hoc ipso Sozomeno, cuius fidem nunc tam seuerè exagitant: nec clamat quisquam Nouatianum fuisse: posteriorem fuisse, tacuisse priores, & quæ nunc cunq; ad tauim ingemiant. Cur tam varijs vna caussa, hoc nolunt esse verum: illa nolunt esse falsa Sic vultur.

XXXIV. Sexto: testimonio Socratis opponunt aliorum testimonia. Epiphanium dicere, contra Canones Ecclesiasticos, à presbyteris, & Diaconis generari liberos, hæresi 39. Hieronymum contra Vigilantium libr. 1. non licere Presbyteris & Diaconis Ægyptijs, & Orientalibus vxores habere.

XXXV. Imo, non dixit Epiphanius esse contra Canones: sed non admitti, vbi Canones fuit seueri. Duo habes apud illum: Prius de ijs qui mortua vxore aliam duxerint: atq; hos non recipi, & τὸ πρῶτον, inquit, ἀσφαλῶς ἢ ἀγία & Θεοῦ ἐκκλησία μὴ ἀκαταβάτως ὡς φησὶ φυλάττειται: Alterum de ijs, qui iam ductis vtuntur: τὸν τεκνογονοῦντα ἢ ἄλλοις μέλυσιν ὅπου ἀκαταβάτως ἢ εἰ εἰ ἐκκλησιαστικῶν. Euidens distinctio. Illud de digamis rigide seruari, vt ne recipiantur: hoc vero de generantibus, seruari quidem, at non vbiq;: sed maximè, vbi Canones sunt seueri. Quomodo dixerit Papiſta, vbiq; Monachis interdici vestem secularem: sed vbi austerior disciplina, etiam super sartentis cubari: non tamen is significet, iuberi omnes Monachos sic cubare. Sic Epiphanius indicauit non esse vbiq; terrarum impostam clericis ἀγαμία, sed quibusdam locis duntaxat, & vno verbo, alias Ecclesias alijs rigidiores esse, & notandum, vbi Canones sunt exactiores: non vero vbi canonum vtus: hoc enim dici poterat de neglectis canonibus, iam statutis, quod

Quantum hoc pet... ut amat fieri, cum frangimus vim occupatæ ob- icctionis: nam ceteroquin non paucis locis factitatum facile docet Hiero- nymus; qui coniugatis orbem plenum scripsit, epistol. 83. Imo reici coniu- gatos non dixit, nisi in Oriente & Ægypto: Sozomenus in Thessalia, Macedo- nia, Hellade, & Thessalonica libri 3. cap. 21. Nempe ergo Epiphanius Can- ones non erant vniuersales: sed locis quibusdam peculiare: ac maxime O- rienti, in quo ipse erat. Cur ergo contradicunt Socrati? Maxime cum nul- lum hic canonem factum dicat: sed permissum liberum: vnde nemo mirabi- tur aliis aliud placuisse: prout ἀπελευθερία seueritas plus minusue cordi.

XXXVI. Septimo opponitur Canon tertius Nicænus, quo sancitur Cœ- libatus, & prohibetur, ne apud se habeant Episcopi, Presbyteri, Diaconi vll- lam mulierem vllius spiritualis societa: is prætextu (ita enim Fronto expres- sum voluit) excepta matre, sorore, amita.

XXXVII. Sed negatur eo Canone sanciri cœlibatum, aut prohiberi om- nes mulieres. Cœlibatus neque nomen est, neque iudicium. Mulieres pro- hibentur, non omnes, sed tantum σαυρομαντις: in quibus vxores legitimæ nunquam fuerunt. Sed huic rei prolixior inquisitio debetur proximo libro, cum nobis hic idem Canon obicitur.

XXXVIII. Nec pluribus, quod sciam, impugnatur historiæ veritas. De- inceps igitur paulo quietius agetur de re ipsa: neque enim etiam, cum non reicitur tanquam falsa, desunt Sophismata, quibus eludatur. Et primo, sunt nobis qui obiciant malam fidem. Richeomus Mornæum dicere ab hoc Concilio permissi omnibus vxores ducere. Castro similiter obicit nobis Caluinus, inquit: Concilij Nicæni decretum, quo sancitum, liberum fore sacerdotibus, vt vxores si vellent, ducerent.

XXXIX. Sed hic, præter mendacium, nihil est. Nam Caluini quidem verba ex 3. cap. Institutionis (vltus est enim Castro prioribus editionibus) hæc sunt §. 70. *In sententiam Paphnutij discendum est, qui pronunciauit castitatem esse cum propria vxore concubitum. Mansit ergo inter ipsos sacrum coniugium: ne- que aut ipsi dedecori cessit, aut maculam vllam aspergere ministerio creditum est:* Et extant adhuc in postrema editione §. 26. cap. 12. libr. 4. Sed & Plessæus libr. 2. de Eucharistia, cap. 10. *Sententia lata, qua coniugiorum vsus Ecclesia ministris concessus.* In quibus, quid est, quod reprehendat quisquam? Est qui- dem verum, mansisse prohibitionem nuptiarum post ordinationem: sed quid ad nos? An propterea non permissus vsus coniugij? Nisi forte coniugij negent, id quod ante ordinationem erat contractum.

XL. Post agunt de ipsa Paphnutij persona. Meletianum fuisse Posselui- nus, & Pisanus libro tertio de Actis Nicenis, *Quin & auctoritati Paphnutij non est quod multum fidant: quippe ex Meletianorum numero fuit, quos Conci- lium Nicænum damnauit.* Testem adhibent Epiphanium hæresi sexagesima octaua.

XLI. Sed calumnia est: cui laruam Baronijs iam detraxit, anno 325, geminum fuisse iisdem temporibus Meletium: vnum hunc, qui Synodo Ni- cæna interfuit, strenuum Arianorum oppugnatorem: alterum illum apud Epiphanium. Et sane hunc suum Epiphanius anachorem appellat: & ap- pellatum, cum Ioannem collegam legationis ad Imperatorem, Episcopi titulo honorat: vnde manifestum, non fuisse eiusdem ordinis. At hunc no- strum, non tantum Sozomenus annumerat Episcopis, Hosio, Amphioni, Maximo, libt. 1. cap. 10. sed etiam Socrates diserte Episcopum dicit ciuitatis cuiusdam in superiore Thebaide Et Rufinus libri 1. cap. 4. *Fuit præterea in illo Concilio & Paphnutius, homo Dei, Episcopus ex Ægypti partibus, Confessor.* Et tamen, da fuisse Meletianum: quid ad Meletianos controuersia de cœli- bato? Vafques Meletius, *Et qui ipsum sequebantur, nihil contra fidem Catholi- cam locuerunt.* Sumptit ab Epiphanio hæresi 68. Meletianus δὲ οὐ μολητίη τινος ἐπισκόπου ἐν τῇ θεοῦ ἀδελφότητι καὶ ἀσκήσει, καὶ τῆς οὐδενὸς κίσεως: ἀ γὰρ τὸ μὲν ἴδιον ἦν ἡ εἰσὶν αὐτῶν, ἀ Meletio quoddam Episcopo in Thebaide Ecclesia Ca- tholica, & recte fidei neque enim immutata est fides eius. Post, *ἡ ἰσομακροῦσεν ἡ μὲν μετὰ τὸν γάμους τῶν πῶν γὰρ ὄντων, Schismata fecit, verum fide non est muta- tis.* Denique Paphnutij nos auctoritate non tam nitimur: quam ipsius Con- cilij euentis in eius sententiam. An ergo totum Concilium Meletianum? Quanquam inde non parum ponderis Paphnutio, admitta à tanto cœtu e- ius mente comprobatis argumentis: quæ non sunt alia, quam quibus nos etiamnum hodie pugnamus.

XLII. Addunt Monachum fuisse: ideoque non vxoratum: frustra ergo à nobis citari: ira enim Richeomus: addit rationem Ferrarius: *Quia, nos etiam Monachorum cœlibatum non probemus.*

XLIII. Antecedens conceditur: consequentia negatur. Imo tanto po- tentius producitur testis, quanto illi constantius fuit Monachismi propo- situm. Neque alia mente Socratis dictum, καὶ τῶν ἐλεγχῶν ἀπεριεῖται ἂν γάρ μιν, καὶ ἀ πῶν ἐπιπέσειν αὐτοῖς: ὡς πῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀσκήσει, καὶ τῆς οὐδενὸς κίσεως: καὶ τῆς οὐδενὸς κίσεως. Hac ille, expers nuptiarum, imo omnino mulie- ris: vt pote educatus à puero in monasterio, & quod ad continentiam attinet, sumo- sus quantum quisquam alius. Quod ipsum notare non omisit quisquam. Ne- pe, coniugato quid non in promptu fuisset obiectare? Discant à seipsis Papi- sta, qui hac occasione nullis in nos maledictis temperant. Sed bene, quod non tantum nuptiarum, sed etiam omnino mulieris expers fuerit. Discant inde, quantum in eo momentum in laudes nuptiarum: tantum leuitatis in hodiernis cœlibatus cultoribus: quorum, et si publicum sit odium nu- ptiarum: at non secreta continentia à mulieribus.

XLIV. De Paphnutio hæc tenent. Sed is, quicunque tandem fuerit hære- ticus, an Orthodoxus, monachus, an secularis: tamen constat, & ipsum magno cum honore loquutum de vsu coniugij, eius, inquam, coniugij quod alienum censetur hodie à Sacerdotio, siue ex sua natura, siue ex insti- tutione diuina, siue ex traditione Ecclesiastica: & adeo alienum, vt præ eo tolerabilior censetur scortatio: mouisse concilium, vt abstinencia ab vxoribus nemini imponeretur, sed cuiq; libera permitteretur. Quid ergo aduer- sarij? Tacente tandem, cum vident exhausta sua omnia argumenta, qui- bus & testes rei gestæ impetebant: & autorem ipsam lancinabant? Tacente autem? Non iis id ingenij, vt vel manifestissimæ veritati concedant. De ipso igitur Concilio accingunt le dicturi. Et, qui Socrati, propter annos centum,

Tom. III.

negabant cognitæ esse posse res gestas in ea Synodo: iisdem sibi post sedecim secula perspectissimam ipsam etiam mentem Patrum, tantum non iurare audent. Ergo & hanc nos partem videamus.

XLV. Alphonus Pisanus extremo libro tertio Concilij Nicæni: Non est verisimile, inquit, iudicio volentium relictam fuisse à sanctis Patribus omnium Christianorum continentiam: sed eorum dantaxat continentia li- bera permansit, quæ libera prius erat: eorum videlicet sacri ordinis clerico- rum, qui cum ordinarentur, coniuges erant, & continentiam non promise- rant, vt prius se habebat mos Ecclesiæ. Consuetudo enim fuit Ecclesiæ à tẽ- pore Apostolorum, vt presbyteri à coniugibus, quas ante ordinationem ac- ceperant, continerent, nisi forte in aliqua necessitate dispensatio interce- deret.

XLVI. Vide confidentiam! Non esse relictam cuiusque arbitrio con- tinentiam Christianorum. Imo non tantum verisimile, sed etiam certifi- simum. Atque adeo quidem, vt neque hodie Papiستا: ipsi, inquam, Pa- pista cœlibatus iuratisimi defensores, contra aulint dicere. Nam, quor- sum audiuimus tā studiose protestantes neminem apud se cogi ad cœliba- tum? ne presbyteros quidem: quia non cogantur fieri presbyteri? Et quod istos pudet profiteri, nos existimabimus longe sanctiores Patres a se iudi- casse alienū? Sed ista, quid sonant? ἡ γυνὴ τῆ βουλομένη ἀπέχουσι τῆς ἀμιλλίας τῆ γαμήτιον ἡ ἀλλήλων. Vel hæc ex Sozomeno: *καὶ τὰ του ἑ δὲν εὐομοῦνται σεν ἀλλὰ τῆ ἐκείνου γυνάμη τὸ πρῶτον αὐτῶν ἀ ἀσκήσει τὸ. Hæc mihi, siue tu Pisa- ne, interpretate, siue alius quisquam, ita vt sonent non esse verisimile, reli- ctam Christianorum continentiam cuiusque arbitrio: & viceris.*

XLVII. Illud verum, liberam mansisse eorum continentiam, quæ libe- ra prius erat. Nihil tu verius vnquam potuisti dicere. Sed, cur non ergo, & apud vos mansit? Veruntamen hos, tu quos nam, quæso, intelligis? Eos, qui cum ordinarentur coniuges erant. Admitto. Sed latin' id tibi? Minime: & continentiam non promiserant. O cœlus: itan' tibi impune videtur illu- dendum Concilio, imponendum nobis? Non omnes, inquis, coniugatos: sed eos, qui non voverant continentiam. An, quia apud vos moris est, duce- re vxores, vt ab iis abstinere? An apud vos moris est, vovere continentiam, & post ducere vxorem? Sed longe aliter, ij à quibus hanc habemus histo- riam, τὰς ἐργασίους λίγων ἡ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ἀσκήτων μὴ συγχω- ρεῖσθαι πῶν γαμήτιον, ἀσκήσει καὶ τῶν ἡγάρων. Lege: & observa nō distin- ctos hos ab illis: sed omnes comprehensos, qui laici cum essent, duxissent vx- ores.

XLVIII. Consuetudinem fuisse à tempore Apostolorum, vt absti- nerent presbyteri coniugibus suis: falsum est, & constat, tum ex tota hac controuersia: tum ex hoc ipso loco, ἡ δὲ καὶ πῶν ἐπισκόπων νόμον νεαρὸν οἷς τῶν ἐκκλησιῶν εἰσαγαγῶν. Cur vae, si iam inde ab Apostolis? Nisi forte tu con- suetudinem dicas sine lege. Quod si facis, inepte facis, & absurde, qui statim dispensationem inuehas & quidem dispensationē in necessitate. Nam quis audiuit dispensatum, nisi aduersus legem? Tum autem apud vos, in Ec- clesia, itidem vt in republica, consuetudo, præsertim antiqua, pro lege est. Sed hæc consuetudo, si vere allegatur: & quidem talis, vt dispensatione o- pus esset, & quidem in necessitate: Ergo omnes presbyteri continentia pro- mittebant. Quid ergo opus erat distinguere? Aut, cur non potius dicas vo- luisse Patres, vt hoc ipsum promittere, ex vj consuetudinis neminem obli- gare? Tu videris. Nobis multo probabilius, nondum legem vllam fuisse: nondum etiam consuetudinis vim inualuisse: sed tum primum ex quorun- dam, forte etiam multorum exemplis, tentatam tyrannidem: & huic inter- cessisse Paphnutium, obstitisse Concilium. Itaque nugatur Pisanus.

XLIX. Posselinus longe aliter. Nicænos Patres, admittendam esse v- bique puriores Apostolicæ traditionis de cœlibatu obseruationem cordan- tissime insinuasit, si qua ratione opem ferre possent Orienti in schismata, & alia damna collabenti: sed aduersam plerorumque mentem vidisse, intellexit- se difficillimum eos, qui erga cœlestem disciplinam non afficerentur, solis le- gibus posse ad officium redigi: itaque sapientissime fecisse: nimirum, ne alia quæ imminebant & iam deliberata fuerant, nouarum tractationum occa- sione relinquerentur inchoata.

L. Optime: aut hic rem acu tetigit, aut nemo vnquam. Scilicet Patri- bus Nicænis Posselinus fuit à consilijs, & quidem intimis: vt cum nulli la- tuerint eorum motus, nullæ cogitationes fecerint: & quicunque hæc- nus eam historiam scripsere, meras nugas egere, cum dixere permotos ora- tione Paphnutij. Credite Posselino: longe illis alias res, rationum alia mo- menta fuisse in animo, quam, illas pridem tritas quisquillas: Honorabile esse coniugium: cubile immaculatum: congressum cum vxore legitima, castitatem: non posse omnes capere tam exactam disciplinam, & quæcum- que in eam rem addi potuerit. Nam hæc nimium redolere simplicitatem boni senecionis, forte repuerascentis, longi etiam monasterij situm: At Pa- tres id videre, quod multos post annos videre Tridentini: astu potius tra- ctandam Ecclesiam, itidem vt rem publicam: consiliisque humanis dirigend- dam: Canones condendos, non ex veritatis præscripto: sed ex præfenti re- rum statu: concedendum plerumque hominum peruersitati, vt quod is non placeat, ne consulatur quidem: denique non nihil mali faciendum, vt eue- niat bonum. Has bonorum illorum Patrum εὐνοίας nouit, imo pernouit Posselinus Iesuita: & eas nunc denique in hac mundi senecta putauit ma- nifestandas, quas ipsos Nicænos puduit posteritati prodere.

LI. Astute, nisi superessent scrupi: quos valde expediat discussos, quod ille oblitus est: atene an forte incertum. Primo, vnde constat cœlibatus obseruationem cordatissime insinuatam fuisse: cuius rei, ne tenuissi- mum quidem iudicium apud vllum, à quo eius Synodi acta sint olim commemorata? Nisi & hoc sciuit Posselinus ex illa arcanorum conscien- tia: quomodo Antonius sciebat omnia, quæ continebantur Cæsaris testa- mento.

LII. Secundo, qui verum, non potuisse persuaderi hanc abstinencia- m: & tamen ei prouisum iam olim per traditionem Apostolicam, siue po- tius consuetudinem Ecclesiasticam: sic enim Pisanus nominabat. Ete- nim, si fuit consuetudo: ergo in vsu: Si fuit in vsu: Ergo redacta iam ad of- ficiū presbyteri. Atque ita egregij illi Patres id desperarunt posse fieri, quod

Bb

quod

quod tamen in vsu erat promiscuo. Egregiam vero prudentiam! Et astum plus quam humanum!

LIII. Tertio: mirum est, fuisse Apostolos istis Patribus imprudentiores: Nam si consuetudo fuit Apostolica: Ergo ab Apostolis instituta. Quis factum est igitur, vt viderint Nicæni Patres, non viderint Apostoli, non posse eos, qui erga cœlestem disciplinam non afficerentur, solis legibus ad officium redigi? Nisi forte magnum hoc arcanum nobis Possseuinus, conscius omnium temporum, insinuet: incidisse Apostolos in Gentes, iam à se ipsis assuetas cœlibatari. Sed tum mirabuntur omnes, qui factum vt inciderint Nicæni Patres in Christianos adeo degeneres, vt illis fuerit omnibus mens auersa.

LIV. Denique, hæc me cura torquet: qui factum, vt timidiore Nicæni nihil ausi sint decernere: at audaciores Tridentini, de residentia Episcoporum, de pluralitate beneficiorum, ea ausi sint, quæ tum longa experientia, tum propria conscientia, sciebant nemini probatum iri: at sicut ille dicebat olim, vel duobus, vel nemini. Et cur istis non venerit in mentem, quod illis, aut saltem Possseuino, difficillime eos, qui erga disciplinam non afficerentur, solis legibus posse ad officium redigi?

LV. Sed Possseuinum mistum faciamus: demusque locum alij non ex veteri disciplina, sed recenti apostasia, totius antiquitatis mystæ. Ferrarium dico, qui, quia ex impluuiis, & quidem aureo eum habuit Spiritum, quem ex pera Tridentini Patres, sine dubio rem confecerit: aut omnes frustra erunt. Ille igitur (quanquam Smythæus prior occupauerat) & quidem confidentissime: Firmari hæc Paphnutij sententia id, quod huius controuersia caput est: imo totam controuersiam continet: Ne post ordinationem cuiquam liceat vxorem ducere. Nam illud de presbyteris coniugatis, nulli vsui esse hodie.

LVI. Euge, acute, cate, caute, astute: Nihil consultius, quibus iura sunt aduersa, quam suo arbitrio statum causæ fingere, refingere, interpolare. Denique ἀπὸ τῆς εἰς ὁ δὲ πρόσωπον ἐπιχειρημάτων. Næ, vos euasuri pœnas estis fures, si obtineatis, vt ne disputetur de furto coercendo: sed queratur, vtrum presentibus vtiliceat. Nec Caino, vel diuinum iudicium erit timori: si non accusetur occisi fratris, sed tantum post eadem sepulti. Verum non sunt eadem reis vtilia, & reipublicæ: non hæreticis, & Ecclesiæ salutaria: Reipublicæ Ecclesiæque interest querere, & quid sit factum, & quo iure. Audacter ille in Libanij Menelao ἐλαβὼν, ἡ δὲ ἡμεῖς μὴ ἐσθλὰν. Ceterum teneo: molestus nō sis. Sed constanter contra, ἂν δὲ σὺν δόξῃ λαβὼν, ἡ δὲ ἡμεῖς ἂν λειψῶμεν. ἔστι δὲ καὶ λαβὼν, ὅθεν σὺν ἀξίῳ, καὶ ἔστι τὸ ἀλλοτρίον: ἡ δὲ ἐν τῷ λαβὼν ἐστὶ τὸ διακρίνειν, ἀλλὰ τὸ χωρὶς ἐκκλησίας τὸν ἔχειν. At quis non satis est cepisse, neque retinere Par. Fit enim vis tollat quis vnde non deceat, & possideat non sua. Neque enim id eo proimus vis iure possidet, quia rem nactus: sed ita demum si citra culpam, σὺν οὐδὲ τῶν ληψίαν ἀπὸ τοῦ σιωπῆν. ἀλλὰ πολὺ πρὸ τῆς τῆς τῆς, ὅπῃ δὲ τῆς κακίῃν δοκίμασται. Eoque non simpliciter spectare conuenit, si quid capiatur: sed longe magis quibus rationibus capiatur. Hinc enim & illud perpenditur.

LVII. Itaque nobis, quibus non licet esse tam argutus, negatur id caput esse controuersia: negatur ea esse tota controuersia. Fontes enim censemus inquirendos. Et cum sciamus hodie apud Papistas neminem Presbyterum, esse coniugatum, inquiremus, qua id causa factum sit: querimus inquam, quæ iusta ratio fuerit arcendi coniugatos à presbyterio. Quod constat non factum Paphnutij xuo: constat post institutum audacia Romanorum Episcoporum. Et constat prohibitum, ne priori matrimonio vti liceat. Antoninus ad hanc ipsam historiam, Occidentales si contraxissent ante susceptionem ordinis sacri, non possunt vti tali matrimonio: & hoc à tempore Innocentij & Siricij, qui continentiam quantum ad hoc indixerunt Diaconibus. Antea poterant Occidentales, sicut & Orientales vti iam ante ordinationem in sacris. Naclerus similiter, Licuit tunc eis, qui ante sacros ordines vxores duxerant, eas postea retinere, & matrimonio vti: sed postea Gregorius Papa, & ante ipsum Siricius, indixerunt talibus continentiam. Denique Gratianus hunc Canonem refert inter eos, qui ex tempore sunt considerandi, Quia nondum erat constitutum, vt Sacerdotes continentiam seruarent.

LVIII. Non igitur est illa tota controuersia. Sed ne præcipuum quidem caput. Quis enim nescit, cum de iure facti disputatio est, inquire præcipue in causam? At nos cum querimus, quare apud Papistas nulli sint Presbyteri coniugati: respondent, nuptias Sacerdotio repugnare: alij iure diuino, alij iure Ecclesiastico, & eo antiquissimo. Respondent, quod Gratianus indicauit Canone Ante triennium, distinct. 31. Causa huius institutionis munditia fuit Sacerdotalis. Itaque necessario huc transfertur disputatio, vt queratur, vtrum sit immundus presbyter coniugatus: vtrum repugnet presbyterio coniugium. Et fit hæc quæstio præcipuum caput controuersia: contra quæ Ferrarius voluit, dum voluit nouo aliquo subtilitatis precio, recenti suæ apostasia pretium addere.

LIX. Concedimus tamen in hac historia firmari eam sententiam, quæ huius controuersia caput est: dum definitur perspicue, & coniugium esse honorabile etiam in presbyteris, vt ne amplius vtilitate agant in vobis ἐν πῶν: & ipsum congressum cum vxoribus esse castitatem, etiam in presbyteris, id est, ἐν τῶν ἀκίῳ. Vnde necessario sequitur, non pollui sacerdotium matrimonio. Rursus vniuersam controuersiam definiti concedimus: dum negatur prohibendus vsus matrimonij presbyteris iam coniugatis. Inde enim conficitur, ne prohiberi quidem contrahenda debere: quia nihil sit in his quam in illis deterius, si vitus ipse non sit malus. Neque sane Papistæ vllum hæcenus habuerunt argumentum, quo proprie contrahenda oppugnarent.

LX. Præterea negamus illud ipsum de coniugiis contrahendis, ea historia definiti. Nam neque à Synodo, quæ tantum non probauit legem ferri contra contracta, quæ quæstio fuit proposita. Neque à Paphnutio. Hic enim, ὅθεν ἀδὲ inquit, τὸν ἀπὸ τοῦ κληρῶν τυχόν, μηκέτι ἐπὶ γάμοις ἐρεσθῆναι, καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίων ἐρεσθῆναι. Satis esse, vt ne qui prius ordinati sunt, ad nuptias transierint, secundum antiquam Ecclesiæ traditionem. At, qui sufficere dicit, non propterea rei ius vllum definit: sed vsum duntaxat relinquit intactum. Imo subsignificat, vt plurimum, non nihil, quod potius toleremus, quam probemus: & libenter miremur, si possimus. Tale illud, Satis est potuisse videri: Et pro magno peccato paululum supplicij satis est patri. Quid? illud Christi, Lucæ 22. Satis est, cum duos gladios essentarent discipuli: Et quis non men-

tem Paphnutij concipiat, iis rationibus nouæ legi intercedentem, quibus antiqua consuetudo & que conuellerat?

LXI. Addit Ferrarius: testari hos historicos, Paphnutio præcipuum curam fuisse coniugum, de quarum non posset quisquam castitate securus esse, si eas mariti desertum irent. Argumento, in gratiam eorum perorasse, qui inuiti ordinati essent.

LXII. Nugæ: imo mendacia. Primum, non videret Paphnutius ambiguum facere mulierum castitatem. Scio in eam partem conuersa verba à Christophorono: sed, quid si perperam? ἡδὲ ἰσως Φυλαχθῆσαι τῶν σὺν φερεσθῶν τῆς ἰδίας γαμετῆς. Nam quia statim additum à Sozomeno explicatio- nis causa σὺν φερεσθῶν ἢ ἐκαλεῖται τῆς νομίμου γυναικὸς τῶν σὺν ἰδίοισιν: siue ab ipso potius Paphnutio, vt est apud Gelazium: σὺν φερεσθῶν ἢ καλεῖται τῆς νομίμου γαμετῆς ἐν τῶν τῶν σὺν ἰδίοισιν λέγω. Mihi quidem videtur sensus esse potius, vt τῆς ἀπαθείας ἀσκήσεως difficultatem exaggeraret: ne facile quidem futurum, vt intra legitimæ vxoris vsum sese omnes continerent: nedum adstringi possent tam seuerò ἀπαθείας vinculo. Itaque verterim: ac ne quidem forte seruatum iri eam continentiam, quæ propria vxore contenta sit: Continentiam vero appellabat, cuiusque congressum cum legitima coniuge. Et sine dubio phrasis Græca huc magis inclinât. Quamquam paulo prius in citando loco, ita discesserim à Christophorono, vt tamen hunc sensum non expresseim: sed ambiguum reliquerim: vt doctis integrum permittatur iudicium.

LXIII. Gelasius legit aliter. ἡ δὲ φησὶ πᾶσι τοῖς δὲ αὐτῶν φερεσθῶν τῆς ἀπαθείας τῶν ἀσκήσεων ἡδὲ οὐδὲ (ita enim manuscriptus codex) ἡδὲ τῶν φερεσθῶν τῆς ἀσκήσεων ἡδὲ οὐδὲ τῶν φερεσθῶν τῆς ἀσκήσεων. Balforeo interprete. Non enim omnes aut ferre posse vix illud institutum, quod omnibus affectibus vacat. Nemo, vt opinor, in castitate seruabitur, si mariti singuli suis priuantur vxoribus. Quod mihi quidem videtur aliquanto duriusculum: minusque congruum: sed alij viderint.

LXIV. Demus tamen boni patris eam mentem fuisse, quam Christophoroni verba expresseim, neque à singulorum vxoribus fore esse eam castimoniam normam posse seruari. Quid inde? Aut, quis non videt, quam ridicule dicatur hæc præcipua cura fuisse Paphnutio: quæ tantum inter argumenta fuit, nec primo quidem loco? Videlicet in disputando Papistæ non veritatem sectantur: sed affectant audaciam, vt in fylis latrones.

CAP. XI

Patrum sententia.

I. Abfoluimus publica decreta: inde transimus ad sententias priuatas. Non magno illas quidem numero: quia, & primorum seculorum haud multi superflui scriptores: & post Concilium Nicænum propagata sit magis ac magis cœlibatus admiratio: adeo vt, etsi non vbi que obtinerit, tamen laudatores vbi que habuerit. Verum qui Scriptoris suum locum assignarit: qui Concilia enumerata considerarit: is quæ pauca habemus præterea testimonia, non negliget.

II. Primo loco nobis sunt, qui Matrimonij laudes ita celebrant, vt negent officere pietati sanctitati ve. Augustinus de bono Coniugij c. II. Decus ergo coniugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis debiti fides: hoc est, opus nuptiarum: hoc ab omni crimine defendit Apostolus dicendo: Et si acciperis vxorē, non peccasti, & si virgo nupsit, non peccat, & quod vult faciat, non peccat, si nupta. Quod ergo ait: Quæ innupta est, cogitat ea, quæ sunt Domini, vt sit sancta & corpore & spiritu, non sic accipiendum est, vt putemus non esse sanctam corpore Christianam coniugem castam. Omnibus quippe fidelibus dictum est: Nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo. Sancta sunt etiam corpora coniugatorum, fidem sibi & Domino seruantium.

III. Chrysostomus in Genesim homil. vigesimam primam. Et placuit, postquam genuit: vt nequis arbitretur obstaculum virtutis esse coniugium. Quia si sobrius sumus, neque educatio, neque coniugium, neque aliud quid nobis oberit, quominus placeamus Deo. Nam si nuptia, dilecti, vel puerorum educatio, perpedimentum forent in virtutum itinere, nequaquam in hanc nostram vitam nuptias introduxisset vniuersorum Dominus, vt ne in rebus præcipuis, & maxime necessariis nos laderet. Sed, quia non solum nihil nobis obstat ad philosophandam Deo, si voluerimus esse sobrii, sed & magnam adfert consolationem, dum com. rimit insanam naturam impetum, nec turbati quasi mare sinit, sed efficit, vt scapha feliciter in portum appellat: & ideo consolationem hanc humano generi tribuit. Idem de verbis Esaiæ, Vidi Dominum. Homil. 4. Quoties cum quibusdam de vulgo differimus, dicentes, Cur non recte viuistis quamobrem nō prestas mores absolutos? Qui possunt, inquirunt, nisi diuertam ab vxore: nisi vale dixerō liberis? nisi valere iussero negotia? Quamobrem? Num obstat matrimonium? Adiuuix tibi data est vxor, non insidiatrix. Annon habebat vxorem Propheta? Neque tamen spiritus gratia obstat coniugium: sed cum vxore conuictum habebat, & erat nihilominus Propheta. Moses nonne vxorem habuit? Et tamen is petram dirupit, aerem in mutauit, cum Deo colloquebatur, diuinam iram cohibuit. Abraham nonne habebat vxorem? Et tamen pater factus est gentium, & Ecclesiæ. Annon vidisti totum, & Filij amantem, & Dei?

IV. Hæc illi. Nec veto mihi meus Ignatius obiicit ἐπιμαρτυρία, Contra cœlibes, aiebat, iuratos, & votos in castimoniam, quod nuptia bona sint, virginitas melior, afferuntur scriptura loquentes honorifice, de coniugio. Quem ferunt nos, Chamierē, qui honorificentius multo quam vos, & loquimur, & sentimus de matrimonio Christianorum.

V. Nam primo de iuratis, de votis in castimoniam, nullus vobis sermo: nec eam tantum ob causam: quia seiuergere placuerit cœlibatus legem à votis: sed etiam, quia persuasum, debere omnes Christianos, nullo prioris excepto, iurare, vouere castitatem, quam Scriptura iniunxit, non alicui hominum aut generi, aut ordini: sed omnibus ex æquo. Quid ergo? nempe eos: impugnamus, qui castimoniam prætextu, seddam legem induxerunt, qua prohibeatur non concubitus, sed matrimonium, vt olim Manichæis Augustinus exprobrabat. Quique hac causa tam spurce, tam fœde blasphemant in coniugium: vt mollius scortationem tractent.

XIX. Et nota, μετ' αὐτῶν, cum ea, μετ' αὐτῶν, post eam. Nam hinc nullum argumentum honestatis: quia etiam post quacunque atrocia peccata licet. Petro, post negationem, & quidem trinum: Paulo, post blasphemiam & persequutionem: Cypriano, post diabolicam magiam: Hieronymo, post fornicationem: sic enim nunquam maritus, faceret tamen sibi deesse virginitatem: Augustino, post concubinatum. Quid multa? Infinitis post idololatriam, post hæresin. At nullis vnquam cum negatione, cum blasphemia, cum persequutione, cum magia, cum fornicatione, cum concubinaru, aut idololatria, aut hæresi. Quis non exhorrescat dicentem τίμια esse hæc omnia, quia post ea liceat ordinari? Imo quis non τίμια neget, quia non liceat cum iis ordinari, id est, nisi iis ciuratis? Videant, quantum matrimoniõ deferant Papistæ.

C A P. XII.

De Apostolis, Apostolicis que coniugatis.

I. Atque hætenus decursa sunt Antiquitatis tum publica decreta, tum priuata sententiæ. Superest pars tertia exemplorum, quæ docebit nos id ipsum, quod hucusque docuimus licere, fuisse reuera vsurpatum per vniuersam Ecclesiam Christianam multis seculis. Incipiam ab Apostolicis temporibus, inde descendam ad subsequuta: desinam in historiam aperta tyrannidis.

II. Apostolos Ambrosius existimauit fuisse coniugatos: In mulieribus errorem significauit: nam si mulieres, mulieres intelligas, ut ideo putes virgines dicitas, quia corpora sua intaminata seruauerunt, excludis ab hac gloria sanctos: quia omnes Apostoli, excepto Ioanne & Paulo, uxores habuerunt. Paulo aliter Ignatius, ne Paulo quidem excepto, Epistola ad Philadelphentes, ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ πᾶς κενόει, ὅτι γὰρ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποστολὴν, ἀλλ' ἐμνήσαντο ἄλλοι. Ἐν ἑκτονῶν ἐν ἐκτονῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποστολὴν, ἀλλ' ἐμνήσαντο ἄλλοι. Ἐν ἑκτονῶν ἐν ἐκτονῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποστολὴν, ἀλλ' ἐμνήσαντο ἄλλοι. Non vitupero reliquos beatos, quod nuptiis operam dederint, quorum iam memini: opto enim ut dignus inuentus Deo, ad eorum pedes inueniatur in regno, puta, Abrahami, Isaaci, Iacobi, Iosephi, Esaiæ, & reliquorum Prophetarum: item Petri, Pauli, & aliorum Apostolorum, qui nuptiis operam dederunt. Basilii de Abdicatione seculi, coniugatis reddendam esse rationem temperantiæ & castitatis, ut sint qualis olim Abraham, & Iob, ὅτι ἡ τῆς ἀρετῆς ἀποστολὴν οἱ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. In Nouo Testamento, qualis Petrus fuit, unaq; cum eo reliqui etiam Apostoli.

III. De Petro res est perspicua, cuius Socrum in Scripturis legimus. Marci. i. Socrus Simonis de eumbebat febricitans. Chryostomus de verbis Esaiæ homil. 4. ubi socrus, ibi & vxor: ibi & coniugium. Clemens, Stromateon 3. testatur liberos genuisse, Πέτρος ἔδωκεν τὴν Φιλίππου ἐπιπέδο πατρὶος: atque adeo in Papisticis legendis, Petronilla est eius filia, hac occasione eleganter, scilicet, ficta, & ad inauditam nominis analogiam. Veruntamen vxori martyrium patienti, maritum adfuisse descripsit Eusebius histor. 3. lib. 3. cap. 30. ex Clementis Stromat. 7. φησὶ γὰρ τὸν μακρόχρονον Πέτρον ἡμεῖς ἀποστόλων τῶν ἰουδαίων ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς ἐπιπέδο πατρὶος ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. In Nouo Testamento, qualis Petrus fuit, unaq; cum eo reliqui etiam Apostoli.

IV. De Paulo, non Ignatium duntaxat, sed & eundem Clementem habemus testem, Stromateon 3. quod nec Eusebius omitendum putauit, καὶ ὁ Παῦλος ἔδωκεν τὴν Φιλίππου ἐπιπέδο πατρὶος ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. Et vero Paulus non constatur in quada Epistola suam coniugem compellere, quam non circumduceret, quod non esset opus multo ministerio.

V. Philippi duo fuere: alter Apostolus, Diaconus alter & Euangelista. Hunc habuisse vxorem constat, cum dicitur habuisse filias quatuor. Act. 21. Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus Cesaream: & ingressi domum Philippi Euangelistæ, qui erat vnus ex illis septem, mansimus apud eum: huic autem erant quatuor filie virgines prophetantes. Chryostomus de verbis Esaiæ homilia 4. Quid autem Philippus, nonne quatuor habebat filias? Vbi vero quatuor filia, illæ & vxor, & matrimonium.

VI. De Apostolo testem habemus, Eusebij libro 3. cap. 31. Polycratem Ephesium Episcopum, qui Epistola ad Victorem Romanum, καὶ Φιλίππου μνημονεύει τῶν ἀποστόλων, ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. Etiam si Philippi meminit Apostoli, eiusque filiarum. Tum recitat verba Eusebij, ἀναζητήσας πάντας τὰς ἀρχαίας Φιλίππου τῶν ἀποστόλων ἀποστολῶν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἀποστολῇ αὐτῶν ἡμεῖς ἀποστόλων τῶν ἰουδαίων ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς ἐπιπέδο πατρὶος ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. Requirit omnes sanctos. Philippum vnum ex duodecim Apostolis, qui dormit Hierapoli: & duas eius filias, quas virgines seruauerunt: item alia eius filia, quæ in Spiritu Sancto vita acta, Ephesi quiescit. Sunt qui hoc etiam de Philippo Diacono interpretentur: sed manifesta sunt diuersitatis argumenta: tum quia ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς iste dicitur ex numero Apostolorum, tum quia eidem tres tantum filia assignantur: quæ Diacono numerantur quatuor.

VII. Vtrum amborum Clemens tertio Stromateon intellexerit, incertum, Πέτρος ἔδωκεν τὴν Φιλίππου ἐπιπέδο πατρὶος. Φιλίππου ἡ δὲ ἀποστολὴν οἱ ἄλλοι. De Apostolo videtur, quando quidem annectit Petro. Nec obstat, quod filias tradiderit viris: neque enim omnes, sed duas tantum virgines tenuisse dixit Polycrates: & potest etiam de vna sermo institui numero plurium. Quod si cui tamen durum: illi, sane esto potius Diaconus: & quas virgines Lucas dixit, intelligat pro tempore: id est, tum cum ad Philippum dixerit Paulus, nondum fuisse viris elocatas.

VIII. Sed & Iudam fratrem Domini coniugio vsus, collige ex Hegeippo apud Eusebium libri 3. c. 20. Ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ οἱ ἀποστόλοις ἦσαν ἡμεῖς, ἡμεῖς ἡμεῖς, τὰ μὲν αἰσχροῦ ἀποστολῆς αὐτῶν ἀδελφῶν, ἄδελφῶν ἡμεῖς, ἡμεῖς ἡμεῖς. Adhuc superstites erant de genere Domini nepotes Iudæ, qui dicitur esse eius frater secundum carnem. Non potuit habuisse ἡμεῖς nepotes, ut non habuerit liberos, proindeque vxorem. Nam ἡμεῖς apud Phauorinum, ἡμεῖς ἡμεῖς filius filij.

IX. De Luca testes sunt, Volaterranus Anthropologiæ libr. 10. extrem.

Vixit annos octoginta quatuor, cum coniugio. Et Platina in Cleto, Vixit annos octoginta tres, vxorem habuit in Bithynia. Sic enim habent priores editiones, Lugdunensis, anni duodecimi supra mille quingentos apud Gilbertum de Villiers Borbonium: & anni quadragiesimi apud Eucharium Ceruicornum. Contra Coloniensem anni septuagesimi quarti apud Matthæum Chelimum: cum annotationibus Onuphrij. Hæc enim legit, Vixit annos octoginta quatuor vxorem non habens in Bithynia.

X. Denique Nicolaum illum, qui in septem Diaconis locum habuit, coniugem habuisse testantur omnes qui eius historiam describere. Epiphanius, γυναικὸς ἔστω ἡμεῖς ἡμεῖς, Vxorem habuit formosam.

XI. Quid hic nostri Papistæ? Primo inquirunt in exempla Pauli & Lucæ, quorum veritatem reuocant in dubium. Otiose. Nam quid tum? Sufficeret enim vel vnus Petrus. Quia si alienum est à ministerio sacro coniugium. Ergo ne Petrum quidem oportuit esse coniugem. Et si coniux fuit, & tamen ad ministerium sacrum vocatus, tum necessario falsum est, ei ministerio contrarium esse coniugium. Sed videamus tamen exceptiones.

XII. De Luca primum, quia facilius est Platinae auctoritatem ridet Bulergerus. Egregium vero autorem inquit? Quin potius Hieronymus auditur, qui in viris illustribus, vxorem negat habuisse?

XIII. Esto vero, inquam, Platina, atque etiam cum eo Volaterrani auctoritas, quantam esse æquum fuerit: quanquam ante hæc tempora, cum cornicum oculos confingere visum est, non fuit nullo numero. Tantum moneo, oppositum ei Hieronymum non esse extra exceptionem. Legimus apud eum de Luca, Vixit octoginta & quatuor annos vxorem non habens: quod & Centuriatores delcripserunt: Et inde credo Onufrio audacia mutandi Platina. Sed suspectum in Hieronymo locum faciunt, tum Erasmus, tum Marianus Victorius. Ille, Hæc verba videntur adiecta, quando quidem non adduntur apud Sophronium: nec in exemplaribus, emendatoribus. Ille, Hæc verba, neq; in antiquis manuscriptis exemplaribus neque apud Sophronium inuenimus: reliquimus tamen, ut erant antea. Quæ potest dubio loco vis esse? Interea id saltem constat duobus Papistis, duobus Cœlibatus admiratoribus visum, non absurdum Lucam fuisse coniugem.

XIV. De Paulo grauior questio est, & in vtramque partem prolixius disputabilis, tum rationibus probabilibus: tum auctoritatibus veterum. Neque nos vero id, quicquid est, in medium protulimus, vt certum: sed duntaxat, vt verisimile, neque olim visum absurdum magnis viris, quibus ipsis castitas, vel potius continentia à mulieribus cordi erat. Nam alioquin in eam nos partem inclinamus potius, vt censeamus Paulum non fuisse coniugem: quod & nostri eliciunt ex Epistola ad Corinthios. Quod ne videar nunc recens fingere: en tibi testes. Caluini in 4. ad Philippenfes, negantem γυναικὸς ἔστω esse coniugem, Cum priorem ad Corinthios scriberet Paulus, tunc se fuisse cœlibem commemorat: Inconiugatis, inquit, & viduis dico, bonum est, si permaneant, sicut ego sum. Scripsit eam Epistolam Ephesi, cum discensulum pararet. Non multo post Hierosolymam profectus est, ubi coniuctus fuit in vincula & Romam perductus. Quam alienum ducenda vxori fuerit tempus, quod partim in itinere partim in vinculis consumpsit, nemo non videt: Martyrem in 1. ad Corinthios 7. Tanta charitate afficiebatur erga illos, vt cum cœlibatum videat habere multa commoda, vt expeditius Deo seruiatur, illum omnibus optet. Arcetium in eundem locū, Vellem quidem vos esse mihi similes, hoc est, pares omnes ad cœlibatum. Et post, Secunda est commendatio cœlibatus, quæ ad suum exemplum, omnes cœlibes esse. Piscatorem in 4. ad Philippenfes. Infirmo argumento vtuntur, qui hinc colligunt Paulum habuisse vxorem: quia nimirum nomen γυναικὸς sonat coniugem. At nomen illud in genere socium significat: Et Paulum non habuisse vxorem cum scriberet Epistolam priorem ad Corinthios, liquet ex illius capite septimo. Quod autem postea nupsit, nupsiam legitur, nec cum iis, quæ leguntur de ipsius vita, conuenit. Similiter Beza, Quod nonnulli colligunt ex hoc loco Paulum hoc tempore vxorem habuisse, ad quam hoc spectet, nimirum est infirmum, cum prioris ad Corinthios septimo, iis sese manifesto adiungat, qui vxorem non haberent: nec (vt recte obseruauit doctissimus interpres) vlla vel leuissima sit coniectura, Paulum ab eo tempore de vxore ducenda cogitasse, quam Philippis reliquerit. Post, Syrus autem in terpres vtens masculinis vbique vocibus, nullum dubitationi locum reliquit.

XV. De Paulo igitur magis annotauimus, quæ fuerit quorundam Veterum sententia, quam nostram ipsi expressimus. Cæterum sufficit reliquorum Apostolorum, Apostolicorumque exemplum, qui si fuere coniugati, vel omnes, vel aliqui, rem hanc coram conficiunt. Fuisse autem non illa tantum probant, quæ enumerauimus: sed etiam Paulus locupletissimus testis, 1. ad Corinth. 9. Annon habemus potestatem sororem vxorem circumducendi, vt & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Vnde duo colligimus: & reliquis, saltem quibusdam, Apostolis fuisse vxores, quas circumducerent: & ipsi Paulo, ac proinde omnibus, eandem potestatem fuisse: quod falsum, si lex vlla fuisset in contrarium: nam hodie apud Papistas nemo presbyter eam sibi ausit arrogare. Itaque si Paulus, si qui alij Apostoli, adde Apostolici viri, Timotheus, Titus, alij, cœlibes fuere: fuere profecto, profus eo modo, quo nos omnibus, etiam dicatis Ecclesiæ ministerio, cœlibatum permittimus.

XVI. Singularibus ergo his missis, consideremus potius quid de re tota Papistæ arguentur. Apostolos asserunt, vel assumptos virgines, vel post vocationem continentes: quod habent ab Hieronymo. Nos vero hoc primum negamus satisfacere questioni: quæ non est simpliciter de continentia: sed continentia necessitate. Potuerunt autem Apostoli fuisse, vel virgines, vel abstinentes ab vxoribus, ex solo propitiæ voluntatis motu: quomodo non dubitem multos laicos fuisse: Quod si est, tum illi nihil promouent, si non probent: necessario fuisse continentes. Quod tamen non faciunt.

XVII. Quid enim? Disputant primo potentiam illam, quam eis Paulus adstruit, non intelligendam de vxoribus: tum reliquisse omnia, etiam vxores. Et facita esse inquam. Tamen virgo adhuc, non euinci quod est in questione: nam etsi nos non satis apte probemus ex illis Pauli verbis potentiam ducendi vxorem: tamen non propterea illi demonstrant, non licuisse: aliud est enim aduerlatæ assertionis argumenta soluere, aliud suam thesin comprobare.

XVIII. Rursus: etiam si omnia reliquerint Apostoli, & ia omnibus vxores:

res: tamen non sequitur reliquisse ex imperio Christi: aut ex necessitate ministerij. Vin' ostendam? & quidem argumento non longe petito? Reliquerunt omnia: ergo etiam possidit nem bonorum. Atqui ne ipsi quidem Papiste concludunt, necessitatio renunciassent bonis temporalibus. Hoc enim relinquant Monachis, sibi ipsi pauperatorem indicentibus. Sed quicunque sunt Ecclesie p'lati, a summis ad infimos, iis liberis permittunt diuitias. Si ergo non efficitur ex eo, quod reliquerint Apostoli omnia, reliquisse necessario, siue non potuisse habere: cur hoc tu potius de vxore concludes, & quidem ex iisdem verbis? Vrgeo, reliquerunt omnia Apostoli, & in his omnibus etiam vxores. Esto: quamquam hoc paulo post viderimus. Ergo in qua, non alio iure, ex iis saltem verbis, vxores quam omnia. At ij omnia non reliquerunt necessario: ergo ne vxores quidem. No reliquisse necessario, probet: quia, si Apostoli reliquerunt omnia necessario, id est, ita postulante ministerio Ecclesiastico: Ergo quicunque vocantur ad ministerium Ecclesiasticum, debent necessario omnia relinquere: quod falsum. Quare nihil aduersarij probant.

XIX. Verumtamen inquiramus alius in eorum disputationem. Negant ergo in iis vetbi, *Annon habemus potentiam ad delicta circumducendi, tunc quod aliter intelligendam vxorem, sed tantum mulierem, quae non esset vxor: sed pia femina, quae sedetate, vt ministraret necessaria: instar earum, quae Christum sequebantur, Luca 8.* Argumenta Ferrarius collegit: & Salmeron, Iustinianusq; in eum locum Pauli. Primum a Patribus, Chrysostomo Theodoro, Hieronymo, Tertulliano, Augustino, Isidoro Pelusioti. Secudu, Dixit Paulus fratres Domini circumduxisse huiusmodi mulierem: at Ioannes non vxorem, quia fuit caelebs. Tertium, Cur non addit articulu *τῶν γυναικῶν*, vt significaret vxorem, & non mulierem in communi? Neque quicquam dicere valet Paulum ita imperitum fuisse sermone, vt significare sine ambiguitate, quod volebat, non potuerit. Quare indefinite, & sine articulo loquutus est, vt non de certa aliqua vxore, sed de quauis muliere intelligatur. Quartum, ab epitheto Sororis. Nam sicut Act. 1. *Viri fratres*, nomine virorum non intelliguntur mariti: sic ne hic quidem mulieris nomine vxor.

XX. Sed nobis contra per suaum, Vxores a Paulo intelligi. Primo, quia non ferebat honestas eiusmodi mulieris circumducere: qui enim potuissent vitare foedas suspiciones? maxime in tanto, tum Iudaeoru, tum Ethnicorum odio: tum etiam inuidorum peruersitate? Quo argumento effectum, vt toties postea constitutu sit, arcendas mulieres no coniuges a commercio Presbyterorum. Concilium Nicenum solas permittit, matrem, fororem, auiam, amitam, materteram: caulamq; addit, *αἰ μὲν αἰσθησάμενοι πᾶσαν ἰσοψύχῃ ἀγάπῃ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἐπιτρέψασθαι τὴν ἐπιτομήν, ἢ τὴν ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς, ἢ τὴν ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς, ἢ τὴν ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς.* Nemo eorum, qui accensentur ordini sacro, si seorsum vinas a personis quae in Canone (illo videlicet Niceno) seruntur non suspecta, habeat mulierem, aut ancillas, seque ipsum hac in re suspitioni non obnoxium faciat. Nec alia puto causa Canon. 48. iussit Episcopi vxorem *ἀποδοῦναι τὸν ἀσπίδα* monasterium ingredi *πρὸς τὴν ἐπίσκοπον καὶ ἀποδοῦναι τὸν ἀσπίδα.*

XXI. Respondet Ferrarius: primo, opponi exempli Christi Secundo Apostolos fuisse lucem mundi: itaq; non timuisse prophanorum vana obiecta.

XXII. Sed exemplum Christi est alienum: non enim ille vnam mulierem ducebat: sed a multis colebatur. Multitudo autem obfata poterat suspitioni: quam solitudo excitat. Agnosco Apostolorum puritatem tantam, vt esse debuerit extra suspitionem: sed idem iubeo obseruare, primo ne purissimos quidem vitare posse maledicentia tela, a quibus ne Christus quidem fuit immunis. Et sane suspitionis ea natura est, vt profundamento habeat ea, quae per se cum mala non sunt, possunt tamen trahi in partem sinisteriorem: nec veritatem attendit, sed *τὴν φαινομένην* confectatur. Non ieiunabat Christus: audit gulosus: non quia non ieiunare sit gulositas: sed, quia gulositas est etiam in non ieiunando. Quomodo ergo potuissent Apostoli sinistros rumores, effugere, si ductassent mulieres non suas?

XXIII. Secundo, verbum *ἀπέχεσθαι*, quo Paulus vitur, auctoritatem adsignificat. Non enim is dicitur circumducere, qui secum habet aliquem: quis enim non rideat, dicentem a satellite suo circumducere regem, etsi verum haerere regi satellitem? Sed contra, Rex quocunque ierit circumducere satellites dicitur: & Imperator exercitum. Neque Christus mulieres illas dicitur vnquam circumduxisse.

XXIV. Ferrarius respondet *ἀπέχεσθαι*, in Euangelio esse circuire, iter facere: nec significare dominationem, sed voluntariam vocationem. Matt. 23. *Volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos.* Iustinianus auctoritatem dicit, non viri in vxorem, non heri in ancillam, sed doctoris in discipulam.

XXV. Atqui primo, quid huc faciat locus ille Matthaei, non video: in quo est *ἀπέχεσθαι*, non magis quam inter monachos casta matrona. De auctoritate nos vero non dicimus significari auctoritatem viri in vxorem, sed auctoritatem eius, qui ducat, in eum qui ducatur. Itaque ab Apostolo designari ius suum, quo vti posset, si vellent: nimirum, vt se sequi ex imperio suo deberet mulier: at eiusmodi ius nullum in eas mulieres, quae ei sumptus praerant: has enim solo suae voluntatis motu id facere oportebat. Adeoq; ne Christus quidem dicitur eas, quae sibi ministrarent, circumduxisse: sed illae fuisse cum eo, *οἱ δὲ δίδουσαι αὐτῷ, καὶ γυναικὲς τινες.* Imo ne discipulas ius erat circumducendi.

XXVI. Vasques Bellarmini solatione improbata, sperauit se facilius responsurum, per potestatem intellexisse facultatem & licentiam, nimirum non minus sibi licere, quam alijs Apostolis, quamuis vt nollet. Nam & dixisse, *miniquid non habeo potestatem manducandi & bibendi:* vbi quis intelligat auctoritatem manducandi?

XXVII. Sed Vasques subtilitatem importune affectans, hoc sane loco loco stoliditatem prodidit. Argumentum enim est, non a potestate, siue quod dicat *ἔχω μὲν ἐξουσίαν*, Quis n. tam Bæorus? sed a verbo *ἀπέχεσθαι*. Debuit ergo attendere, vt dictum *ἔχω μὲν ἐξουσίαν φεράμενοι ἡμῖν:* sic dictum *ἔχω μὲν ἐξουσίαν ἀδελφῶν γυναικῶν ἀπέχεσθαι.* Et quemadmodum illic *τοῦ ἔχειν ἐξουσίαν*, aliud est, quam *φεράμενοι*: ita hic aliud quam *γυναικῶν ἀπέχεσθαι*. Concedimus ergo *ἔχειν ἐξουσίαν* non esse auctoritatem vllam in mulierem: sed haud ita *τὸ ἀπέχεσθαι* circumducere.

XXVIII. Tertio circumstantia textus contradicit. Nam his mulieribus, Tom. III.

qua sumtum Apostolis faciebant, Ecclesie subleuabantur: itaque loqueretur Paulus aliena, si hanc se viuendi rationem secutum esse diceret, ostenturus se de suo iure decessisse, quo Ecclesie parceret.

XXIX. Iustinianus respondet, Paulum non tantum de Ecclesie, sed potissimum de priuatis subleuandis cogitasse, neque n. dubitandum illi ipsis foeminis, quacunque tandem ratione victum Apostolis suppeditarent, molestum id, ac laboriosum fuisse, siue eadem semper comitarentur, siue aliae alii succederent: potuisse etiam earum propinquos & consanguineos aegre, molesteq; ferre Ferrarius, neminem asserere has foeminas, adeo opulentas, vt nihil eis accipiendum esset a populis, ad Apostolos sustentandos. Secutas esse, & ministrarent, & subuenirent: nec tamen Ecclesias nihil contulisse in id opus. Itaque Paulum testari sibi potius fuisse propriis manibus laborare, quam oneri esse, aut iis foeminis, aut Ecclesie.

XXX. Verum haec, neq; cum Paulo satis consentiunt, neque is quadrat, a quibus primis has foeminas Papista habent Oecumenius, *αἱ ἐν πορείᾳ γυναικὲς πρὸς δὲ τὴν ἑκκλησίαν οὐκ ἔστιν ἡ ἀποδοῦσα, εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας χορηγῶσα.* Opulenta femina cum credidissent affectabantur quosdam Apostolos, horum necessitatem liberalitate sua subleuantes. Ambrosius, *Mulieres desiderio dotrinae Dominicae, & cupide virtutum sequebantur Apostolos ministrantes eis, & summius, & seruitia, sicut & Saluatore sunt se. uia, ministrantes ei de facultatibus suis.* Nec aliter Anselmus, Lyranus, Thomas. Imo Hieronymus i. contra Iouinianum. *De sua substantia ministrabant.* Et Pelusioti Epist. 136. lib. 3. *καὶ τὸ δεικνῶν χορηγῶσα καὶ τὸ φρονεῖν τὸ ἀκέραιον καὶ κέραιον, ἐκ τῶν facultάτων ὑβμινιστρῶντες, & paupertatis pracones alentes:* Quorum opulentas, quorsum de tuo χορηγῶσαι, si quod iam tandem fingunt, & finxit Caietanus, vt iis facile a diuitibus darentur pecuniae pro sumptibus necessarijs Apostolis? Nam nec de suo ministrassent, & aequae pauperes, atque adeo mendicæ. Tu vero, quanto, quæsumus, tolerabilior inde futura erat eorum conditio ad quos Apostoli ventitabant? Imo, cur non onerosior? Fuisset enim, tum Apostolis prouidendum, tum iis foeminis. Egregiam parcendi rationem: si prouo obiciantur duo nutriendi. Vide ridiculos lusos. Abutuntur Latino verbo ministrandi, vt fingant nudum ministerium exhibitu Apostolis, quasi ancillarum. Atqui Graece est *ἀποδοῦσα*, siue *ἀποδοῦσα*, sed *χορηγῶσα*, cuius longe alia significatio, quam Ambrosius expressit, ministrantes de facultatibus suis. Hieronymus, quæ de sua substantia ministrabant.

XXXI. Intelligo de subleuandis, non Ecclesie tantum, sed etiam priuatis Apostolum cogitasse. Sed quibus inquam? iis, puro ad quos ventitabat Corinthiis videlicet: nam alioquin, quorsum circumducere mulieres? Vel, si hoc nolint, quorsum mulieres sequi, siue comitari? Non enim, si in singulis Ecclesie tales inuenirent, nisi mendacio, aut illi dicerentur circumducere, aut hæc sequi. Atqui rursus, quomodo subleuati Corinthij, siue publice, siue priuati? Ego sane non intelligo.

XXXII. Superest ergo ras mulieres ab alijs Apostolis circumductas, quæ oneri essent Ecclesie, nimirum propter impensas: quibuscum veller Apostolos non grauar Ecclesie, tum ipse proprijs manibus operabatur, tum etiam eas mulieres non circumducebat. Hæc autem cum non potuerint esse, quales describuntur ad aduersarijs, necesse est intelligi coniuges legitimas: quod nos volumus: & olim ita intellexisse cerum est, tum Clementem Alexandrinum, & Eusebium, tum Tertullianum. Nam Clemens, Stromat. 2. *καὶ ὁ Πάππλος ἀποδοῦσα ἐστὶν ἐπιτομή, τῶν αὐτῶν ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς, καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς, καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς, καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς ἐπιτομῆς.* Paulus non ueretur in quadam epistola, suam appellare coniugem: quam non circumducebat, propter ministerij tenuitatem: *ἵνα ἰgitur in quadam epistola Nonne habemus potestatem: & qua sequuntur.*

XXXIII. Tertullianus exhortatione ad Castitatem cap. 8. *Licebat & Apostolis nubere, & vxores circumducere: licebat & de Euangelij viuere.* Iustinianus post Pamelium his verbis esse non patitur sententiam ipsius Tertulliani: sed eorum, qui secundas nuptias inde videbantur comprobare: at Fronto mauult mutasse sententiam in libro de Monogamia. Atqui si verum dicit Fronto, mentitur Pamelius, Iustinianusque, & contra: neque n. mutat sententiam, qui non suam recitat. Et videtur quidem Fronto verior. Nam Pamelius in textu fundamentum nullum habet. Disputat n. Tertullianus, non expedire secundo nubere, etiam si liceret: & probat non pauca licere, quæ non expediant, hoc exemplo a permittis nuptijs, quibus tamen ab abstinerint Apostoli: *Licebat, inquit, & Apostolis nubere, & vxores circumducere: licebat & de Euangelij viuere. Sed qui bis usus non est, in occasionem, ad exemplum nos suum prouocat.* Ergo, inquam, non ab aduersarijs obiectio est: sed ab ipso Tertulliano, theos suæ illustratio. Mutari ergo sanè sententiam. Sed hoc si est, ergo in deterius: sic enim a Catholicis delinuit ad Montanistas. Et quidem in libro de Monogamia ex professo hæreticus, & contra Ecclesiam, quod fatetur Pamelius. Itaque si alterutra sit amplectenda, certe illa prior præstat, geminam ob causam: tum, quia communis illi cum Clemente, & Eusebio, non hæreticis: tum, quia et si vterque, tum de Castitate, tum de Monogamia liber, Montanum oleat: tamen hic impudior est etenim capitum de Castitate argumenta Pamelius tolerari posse omnia dixerit: notat nisi quod inter disputandum prouehatur in damnationem secundarum nuptiarum: at totum Monogamiae argumentum non potuit non improbare.

XXXIV. Iam transeo ad examen oppositorum argumentorum. Patres illi primo loco obiciunt, quos & nos vidimus: sed primo, posteriores, non tantum Tertulliano, sed etiam Clemente & Eusebio: qui propinquiores Apostolis videntur testes locupletiores. Præterea, non satisfaciunt hi Patres, nostris ex ipso contextu petitis argumentis: itaque cum bona eorum Patrum venia, sustineant nos Papistæ dissentientes. Maxime cum illi suæ opinionis, aut nullam, aut paucam rationem reddant. Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum, *Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus inferunt, perspicuum est, non vxores debere intelligi, sed eas vt diximus, quæ de sua substantia ministrabant.* Pelusioti, *Quis eos virginatatem suadentes tulisset, si quidem ipsimet in voluptatum cæno sese voluntates deprehensi fuissent?*

XXXV. Itane, inquam, vos auditores tanquam pilas habetis, vt non aliter quam ludicre tractetis? Nam hæc quidem si seria sunt, non video, quid sit ludicrum, Quia de comedendo, & bibendo præmittitur, & de mulie-

rendentes & puritatem, & sperantes futurum, ut qui sic videret illustrandus esset resurrectionis lumine. Nec sibi frustrati sunt: facile enim postquam ordinatus fuit, fides ei facta est resurrectionis. Hinc habes primo factum esse Episcopum, etiam cum in ea esset sententia: quod tamen Sophistae negabant. Secundo, mutasse quidem sententiam: sed aliquanto post ordinationem; Tertio, in ea mutatione ne verbum quidem factum de coniuge. Quis credat omisissum, si verum; si necessarium? Et eo quidem tempore, cum iam egisset tam altas radices caelibatus opinio?

XXVII. At non magis iuratus in hoc, quam in illa. Falsum inquam. Nam in matrimonium profecto iurauerat, tum cum uxorem acceperat ex manibus Theophili: at dogmatis Philosophicis haesit tantum ex priuata animi persuasione, cuiusmodi solet esse iis omnibus qui imbiberunt eiusmodi studia: quod & ipse testatur fecit. *καλεπόν τόν, inquit, εἰ μή τίς λίαν ἀδύνατος, εἰς ἄνωχον τοῦ εἰς ἡμεῖς εἰς ἀπόδειξιν ἐλάττωτα δόγματα σαλιούθηται. Difficile est, si non est valde impossibile, quae opiniones in animum penetraverint, per demonstrationem scientia, eas concuti.* Non per sacramentum, sed per demonstrationem. Quis autem nescit facilius longe demonstrationem, saltem *τῶν ἀρεσκῶν* solui, quam sacramentum exui?

XXVIII. Praeterea audio protestatum, non posse suam sententiam ire dissimulatum: sed ne relicturum quidem: hoc vero protestatum nemo legit, *αὐθις ἡ ποδακίς ἐρεῖ, μηδὲ μὲν ἀνέγκης παρρησίας, ἢ ἡλέγχῃ σοφῶς, ἢ ἡλέγχῃ, καὶ ἡλεῖται. εἰς ἡρωτικῶν, ὅσα ἀξίω ἀποστολικῶν δόγματων ταῦτα εἶναι. ταῦτα ἀνθρώπων μαρτυροῦμαι, ἔνθεν ἔστι σαφὴς ἡ διαφορά. Nulla praesente necessitate, in utramvis partem disputare, non esse sapientis. Vocatus tamen ad sacerdotium certus sum non simulatum ire qua non sentiam. Hac Deum atque homines testor.* Haec ille, quibus potuit non renuntiare, & tamen sententiam mutare: neque enim ille fingit, qui sententiam mutat: sed ille qui non mutato sensu suo, alienum aliis edisserit tanquam sibi persuasum. Indignum facinus viro bono. At de coniuge facit verba longe aliter: nec deseram, inquit nec furtim coibo. Quam sunt haec diuersa ab illis?

XXIX. Denique, quis persuadeat, non magis obligatum fuisse uxori legitimae, quam falsae sententiae? Atqui huic ius diuinum obstabat. Uxori vero fidemque praestari ius diuinum coegebat, id est pietas. Quare, cum progressus fecisset in fide, tum vidit se delusam suae illius scientiae demonstrationibus. Quis vero ausit dicere, similiter delusum, cum fidem promitteret uxori? Merito igitur obseruauit Nicephorus, mutasse sententiam de dogmatis: at non obseruauit mutasse fidem coniugalem.

XXX. Haecenus illi passim carpebant agmen. Nunc totis pugnant legionibus. Uxores ergo illas fuisse ante ordinationem ductas: a quibus post abstinerent. Sic Tertullianum Pamelius in argumento lib. 1. ad uxorem, ad hanc scripsisse, *pari consensu continentiae ergo separatam.* Gregorii Nysseni uxorem Baronius Theobeam finxit scortum a viro se Ecclesiae ministerio mancipasse, & diaconissae munere functam: §. 64. anni 369. Sed finxit suo more, propria fretus audacia, nullo antiquitatis vel monumenti praerente. Hilarii historiam Ferrarius Mantuanus testimonio niti, qui fuerit seculis vnaecum posterior: & semper caelebs, multumque in laude virginitatis: qui etiam Hilarium testetur, ne castum pudorem perderet, obtinuisse a Deo mortem tum filiae, tum Coniugis. Possuimus addit extare eius Epistolam ad Abram filiam, ut eius animum auerteret a nuptiis: & in Psalmum 64. dixisse, Vouendum esse Deo contemptum corporis, & castitatis custodiam. Fronto Ducaeus, Sidonio vnicum fuisse filium, duasque filias: Illi, factum Episcopum, quicquid habebat dignitatis reliquisse, teste Sauarone in eius vita. Itaque non potuisse filium non esse iam grandem.

XXXI. At nos habemus & vrgentes coniecturas, & certa argumenta, quae opponamus. Quamquam de ductis ante ordinationem, non est, quod valde contendamus: etsi Eupychii videatur historia abluere, nisi si dicat quis, occisum in ipsis primordiis ordinationis: quod tamen de presbyteratu forte intelligendum: sed si fuit non extra ordinem electus, ante oportet fuisse Diaconum: ideoque etiam positum in ordinibus nuptias celebrasse. Viderint tamen, qui volent. Nam nos quidem de nuptiarum tempore, non sumus solliciti: hoc potius quaerimus, utrum nuptias ante ordinationem contractis vsi sint etiam post ordinationem.

XXXII. Et primo, suadet vitae societas. Nam qui Caelibatum maxime promouerunt, iidem viri cum uxore suspectam esse voluerunt habitationem: inde enim Trullenses sanxerunt Episcopi *γυναικα ἀποδιὰ ζῶντων* habitare in monasterio: & quidem procul a viri mansione edificato. Nostri etiam Papistae inter foeminas, quarum suspectam familiaritatem esse volunt, ideoque clericis prohibitam, uxorem ipsam numerant: quod proximo libro videbimus. Quare, quae ratio coegerit (si quae ratio coegerit) abstinere ab vxoribus, eadem coegisset separari habitationem, & familiaritatem dissui. Atqui non factum. Nam & Diaconus ille apud Irenaeum domi secum suam habuit: & Prosper suam dixit Comitum irremotam: & Hilarius, cum abiret in exilium, reliquit apud Pictaues uxorem, & filiam. Deinde si factus Episcopus, separatus esse t, falso Mantuanus diceret,

Non horruit illa,

Tempestate Deus thalamos, cunabula, tadas.

Nam quis neget horridi esse non ea tantum quae fieri nolumus: sed ea etiam, quae cum facta sint auerfamur? Tum autem, quid ageret illa temporis circumstantia? Aut quis non videt additam, ad comparationem insequentium temporum, quibus mutata sit ratio? Atqui ne hodie quidem non licet admitti eos, qui prius nuptias celebrarunt, dum voueant in posterum abstinentiam. Inepte ergo Mantuanus comparationem instituit.

XXXIII. Caelibem fuisse fateor Mantuanum, & virginitatem laudasse? Quid tum? aut quomodo inde conficiet Ferrarius non habitasse Hilarium cum uxore? quod nam id genus est Logicae quod imbibit, factus affleca Cardinalis, adulator Jesuitarum? An ita proficiunt, qui a nobis discedunt? Bonum factum. Sed idem Mantuanus, qui caelebs virginitatem laudauit, dum hanc Hilarii coniugis historiam descripsit, ausus est Caelibatus tyrannidem graui stylo notare, quod satis sit: & carmina descripsit Esphenæus, de Continentia lib. 1. c. 13.

Propterea leges, quae sunt connubia contra, esse malas quidam perhibent: prudentia patrum non satis aduertit, dicunt, quid ferre recuset, Quid valeat natura pati: cervicibus aiunt, Hoc insuauis iugum nostris imponere Christus Noluit: istud onus, quod adhuc quam plurima monstrat, Fecit ab audaci dicunt pietate reperrum. Tutius esse volunt, quam lex diuina sinebat, Iste via, veterumque sequi vestigia patrum, Quorum vita fuit melior cum coniuge, quam nunc Nostra sit, exclusis thalamis, & coniugis vsu.

Vbi vides semper tempora temporibus comparata, ut quae patrum erant, fuerint cum coniuge: quae deinceps, exclusis thalamis, & coniugis vsu. Quare certum, caelibem Mantuanum, & profusum in laudes Virginitatis, non aliter induxisse in animum, quam Hilarium, atque alios Patres, non desisse vti coniugibus ante ordinationem ductis.

XXXIV. De impetrata coniugis filiaeque morte, ipsi Ferrario non arripit fabula, nedum nos moueat. Et vero nouum, imo inhumanum aduersus carnis stimulos remedium est. Epistola ad Abram displicuit Hardingo, tanquam peniculamentum miserum, scriptumque *ἀπαρρητοῦ*, abiectionem, & supposititium. Et vero ita est: nihil habet dignum Hilario. Minus dixi nihil habet non indignum Hilario: adeo ut Baronius cogatur diuinare, demisisse sese tantum virum ad captum mulierculae. Sed esto ut volent: quid inde luctu habent? Hortatur filiam Hilarius ad virginitatem: ergo Hilarius ab uxore sua abstinet. Egregie, quasi non in medio ipso papismo, multi patres liberos vtriusque sexus includant monasteriis, ipsi interea alios generantes.

XXXV. Sed ipse dixit, Deo vouenda esse contemptum corporis, castitatis custodiam, ieiunij tolerantiam. Quasi nulla esset castitas, praeter abstinentiam ab uxore: quasi nulli coniuges casti: sed id nos proximo libro videbimus. An vero vouendum dixit, solis presbyteris? Nam, nostra quidem sententia, hoc genus vota communia sunt omnibus Christianis: qui tamen non tenentur omnes abstinere ab vxoribus. Denique, cur non potuit Hilarius ipse vouere castitatem, & simul vti uxore, cum hodie qui vouerunt, non desinant vti scortis?

XXXVI. Nec in Tertulliano miranda non est Pamelij audacia, non in Gregorio Nysseno Baronii, tam confidenter asserentium, quod nunquam viderunt, neque scriptum, neque pictum, neque dictum. En quo se praesumptae opinionis erigat vehementia! At si tam potens fuit apud Tertullianum lex, quae continentiam imperat presbyteris, ut ex ea ausus sit definire uxorem ab eo separatam; cur eam minoris fecit, quae ab eadem origine est, prohibente sic separatam a viro mulierem, postea vnamquam nubere, ne defuncto quidem illo? Nam poterat haec Tertulliano gratiam facere dissuadendi vxorculam a secundis nuptiis, An existimauit nondum perfectum fuisse caelibatus Babelem? Habet nos assentientes: sed qui sibi permittit, non credere vllam adhuc legem, quae uxores presbyterorum, quantumuis separatas, nubere post virorum mortem vetaret: ne aegre fert non credentes, fuisse vllam laram, quae abstinentiam ab uxore imperaret. Quando ne ipsi quidem hac parte tyranni ausi sint eam inducere, nisi posito mutuo in continentiam consensu. Ac enim uxorem Tertulliani non consensisse patet: quia laborauit vix in ea dissuadenda a secundis nuptiis. Et hanc quis credat noluisse primis vti?

XXXVII. De Apollinaris liberis, quid iuuat nugari? Non equidem ausim affirmare vllis ei susceptos post Episcopatum: etsi nonnullos scio ex nonnullis coniecturis suspicatos. Sed, ut sese haec res habeat, at illud certum, non discessisse ab eo uxorem. Itaque Sauro in eius vita, *In Episcopatu suo praclare se gessit, in ieiuniis & orationibus assiduus, unde male se habuit: erga mendicos effusus, & vnicuique liberalis, argentea suppellectilis vasula egenis erogabat, ut Papianna uxor rescens illa dato precio reciperet.* In Episcopatu ergo ille erogabat: in Episcopatu haec redimebat. Itane potuit, si separata, si inclusa monasterio, si procul habitans? Imo Gregorius Turonensis diserte, ille *auferrebat a domo, ista domi restituebat.* Ambo igitur domi.

XXXVIII. Non satis probationis? iis forte quibus nihil satis. Ac eo habitatio tam certo supponit id ipsum quod probatum volumus, ut ex more Graecorum vsus matrimonii solo *συνωικεῖν* verbo significetur. Icaeus de Philoctemonis haereditate *τῆ φλοκῆται ἐκ μὲν τῆς γυναικὸς ἢ συνωικεῖν ὅσα ἐν πατρὶος οἴκῳ, Philoctemoni ex uxore, cui erat copulatus, infans nullus fuit.* Et post, *ταῦν ἡ ἀδελφῶν τῆ μὲν ἡτέρας, ἢ ὁ χαρισίος συνωικεῖν ὅσα ἐν ἀλλοτρῶν οἴκῳ, ὅσα ἐν ἑαυτῶν οἴκῳ ἐστὶν συνωικεῖν. ὅσα ἢ τῆς ἡτέρας, ἢ συνωικεῖν φανεροῦται, ἢ σποδῶν ἢ ἡ ὅσα.* Denique lib. 8. tom. 1. Iuris Graeco-Romani capite de habentibus in contubernio mulieres extraneas, ita legas, *ἀγαμὶ ἐν εὐ τεταρ ἔχον τὸ σκευὸν, ἐν τῷ κεχωριστῶ τῆς μὲν ἢ γυναικῶν ἀγαμῶν: ὡς ἐάν ἐπαρξῆται ἄλλος τις ἀντὶ τῶ ὀνόματι, ἢ ἢ τῆ γυναικῆ συνωικεῖται ποιῆ, ἢ ἢ ἐπὶ, τὸ μὲν ἢ παρρησίας σκευὸν ἐν τῷ σκευῶν ἐκ δὲ κων, ἢ ἢ καὶ ἢ ἢ ἀποστῶς μὴ ἀφιστάμεν: Celibatus dignitatem ab venerationem in hoc consistere, vti quis a consortio muliebris separatus sit: quippe si quis eum verbo tenus promittens, reapse faciat ea, quae solent qui mulierum in consortio degunt: manifestum de se praebet indicium quod virginitatis decum nomine tenus se fecerit, verum factitate voluptatis non abstineat.* Nota, τῆ γυναικῆ συνωικεῖται. Etiam Latini similiter: Suetonius Vespasiano, *Dilectam quondam sibi, reuocauit in contubernium.*

XXXIX. Sed expectant, videlicet, potentius confutari. Satisfaciamus importunitati. Joannes ille Diaconus, de quo fuit paulo ante Canon, *Priusquam*, Distinct. 28. apud Gratianum, habuisse dicitur parulam filiam. Eparuitas filiae, inquit glossa, fuit argumentum quod non diu fuerit continens. Vnde ei negata promotio in Episcopum: non neganda puto, si ante diaconatum genuisset. Sed quid de Nouato dicent presbytero, qui calce violauit vterum coniugis praegnantis? Non habuit hic Pamelius, vnde nobis, ut in Tertulliano, separationem cuderet continentiae ergo.

XL. Quid

XL. Quid? nonne Gratianus ad Canonem *Cenomanensem*, diserte monuit, sacerdotum filios intelligi natos, non ex fornicatione, sed legitimo matrimonio, quod iis liberum fuisset ante prohibitionem? Verba paulo ante descripta recolamus, *Cum ex sacerdotibus nati in summos pontifices supra leguntur esse promoti, non sunt intelligendi de fornicatione, sed de legitimis coniugiis nati: qua sacerdotibus ante prohibitionem ubique licita erant, & in Orientali Ecclesia usque hodie eis licere probantur.* Enimvero si tantum natos dixisset Gratianus ex legitimo matrimonio, poterat videri habere in animo, tempora præcedentia ordinationem. At ille non subfinit, sed addidit matrimonia licita presbyteris: & licita ante prohibitionem, quæ autem prohibitio fuit, qua fierent non licita matrimonia ante ordinationem? Tum autem licita, vt in Oriente. Quis iam dubitandi locus? Et vero hanc fuisse Gratiani sententiam, agnoscit adnotatio addita in Decreto Gregoriano, *Ostendit aperte Gratianus, se in ea fuisse opinione, aliquando in Latina Ecclesia, presbyteris etiam licuisse vti coniugio: quod in Ecclesia Græcorum, & olim & nunc permixtum est.* Ergo, inquam, si nati liberi presbyteris post ordinationem; vsi sunt hi suis vxoribus. Nam quid ad me, si displicuit Gratiani sententia correctoribus Gregorianis? An quia hi ex suorum præiudicio temporum voluerunt Gratianum suæ ferulæ subire; ideo æquum nos à veritate abduci? Imo nimium sero cornicum oculi configuntur.

XLI. Sed illustrius exemplum est Gregorii Nazianzeni senioris. Hunc enim manifeste constat duos saltem filios genuisse post initum sacerdotium: illum videlicet nominatissimum Theologum, tum eius fratrem Cæsarium. Concedunt ne: an volunt conuinci? En tibi locupletissimum testimonium vnum, idemque duorum simul testium, & patris, & filii. Habes in carmine de eius vita patrem cum obsecraret filium, vt sibi auxilio esset in exercendo munere, cum alia *παθητικῶτα*, tum hoc *ὅτι πατρὸς σου ἐπιμενέσθαι βίον. ὅτι δὲ διὰ θεοῦ θυσιῶν ἐμοὶ χροῖται*, Nondum tot anni sunt tui, quot in sacris, mihi sunt peracti victimis. Quid autem hoc est, nisi necessario affirmare, Gregorium filium genitum esse, cum iam pater esset Episcopus? aut certe presbyter?

XLII. Quid Cæsarius? At hic Gregorio minor natus. Est enim Gregorius concessus matris votis, optantis prolem masculam. Eodem carmine, *Ἀὐτὴν πύδῃσά πύδῃσά ἀρίστην ἰδὼν ἐν οἴκῳ, πρῶτον ἐὼν πομπῆς ἐλ- λοῖ, οἷῳ πατρὸς ἀμύλησθαι, καὶ δέτα πύδῃσά τὴν χεῖρα*: Cupiebat illa mascululum factum domi spectare, magna vt pars cupit mortalium. Deum ergo supplex orat, vt vota expleat. Post subicit exauditam, & forma, & nomine præmonstrato, in somnis, *καὶ τίνων ἐν χεῖρὶ ἔχῃ ἀμύλησθαι φέλλης. Ἀλλ' ἤκειν αὐτῇ ἐξέσθαι πρῶτον οὐκ ἔστι, οὐκ ἔστι φέρεσθαι ἄνταρ ἄντων. Ἐμὸν γὰρ εἶδῃ ἐμφανῶς παρῆσθαι, καὶ κλέσθαι, Nec vero id eius irritum votum fuit. Sed venit ipsi commodum praludum. Visio petita deferens umbram rei: facies aperte nostra, nam se illi obiecit, Nomenque.* Si optabat prolem masculam domi videre: ergo nulla erat. Primogenitus ergo, saltem marium, Gregorius. Itaque Cæsarius & ipse natus patre iam Episcopo.

XLIII. Commotus tam illustri, tamque manifesto exemplo, magus Annalium decoctor Baronius anno 371. *Quam caro*, inquit, pretio sibi emerent eiusmodi exemplum, tum recentiores Græci, tum Latini incontinentes, atque ii potissimum, qui à fide Catholica exulant hæretici? Nam hoc genus hominum, mire Catholicum, si credere fas est, mireque continens, se vnus exceptis, nihil in orbe vident non hæreticum, non incontinentes. Esto: nos Romanum factum æqui bonique consulamus: & quod mutare non possumus, saltem toleremus: donec ille appareat nostræ fidei autor, nostræque castitatis vindex. Cur tamen emamus pretio, quod & offert se vitro, & dono datur? Grati potius, lætisque accipimus, quod facit ad nostri triumphum magnificentiam, cum iam potentissimis Scripturis debellatum est mendacium. At facerrimi Papistæ, quod nullo auro possunt redimere, vt ne sit; quacunque arte, impostura, audacia fatagunt, vt ne sit quod est. Tantis eis religionis amor.

XLIV. Vt suis ergo, sibi que, metum minuat Baronius, hyperbolici comminiscitur. Commentum ratio: vna à lege cœlibatus. Generare liberos, inquit, in Episcopatu, procul à moribus legibusque Ecclesiasticis erat: tamque in Occidentali, quam in Orientali Ecclesia, hoc potissimum seculo, firmiter custoditum: nec fingi potest, Gregorium seniore adeo ignominiose leges Ecclesiasticas proculcasse. Deinde, quomodo eiusmodi suorum natalium labem sic ipse Gregorius propalare non veritus esset, quæ diuinitus accidisse tantopere prædicat?

XLV. Tertia ratio præcipua, à notatione temporum: vnde sperat conficere natum Theologum, antequam pater esset non tantum Episcopus, sed etiam Christianus. Theologum, cum Athenis esset vna cum Basilio, fuisse annorum triginta. Eodem tempore Athenas se contulisse Iulianum: nempe Consulibus Constantio septimum, & Gallo tertium, qui annus erat Domini 354. Vnde si auferas triginta, redibit annus 324. idem annus nati Theologi, & præcedens annum Concilii Niceni. Iam vero Gregorium patrem eodem anno baptizatum, quo Concilium coactum, constare testimonio ipsius filii. Imo in oratione funebri patris, scripsisse se natum ante baptismum patris. Non constare autem, quanto tempore fuerit in laicis post baptismum, aut in sacris ordinibus ante Episcopatum. Vt plane intelligas (exclamat post tantum sudorem exultans Baronius) longe abesse, vt parente Episcopo, nasceretur Theologus.

XLVI. Sed potuit ne fieri, vt hæc iple sibi persuasus erit Baronius? Nam, vt aliis persuadeat, vix est, vt credam: nisi si quis nihil habet falsi. Nam quod genus hoc est hyperbolæ? contra non tantum veritatem rei, sed etiam cognitam: Nam per hyperbolam excedi veritatis exactam mensuram, satis tritum: sed tum ea ipsa exacta mensura non est rite explorata: sic chiliades pro numero incerto: sic infinitum, pro immensa quantitate. Sed in re exploratissima & certissima, cuiusmodi annorum numerus est patri liberorum, apud quos locum habere possit, non sane video. Est enim disertum, Nondum es tantum vitæ emensus, quot mihi sunt transfacti anni in sacrificiis. Et valeat tamen hyperbole: si vincant argumenta. Sed si hæc, aut falsa sunt, aut incerta, quis non videat standum testimonio tam diserto?

XLVII. Et primum quidem argumentum præter nugas nihil habet,

Meras, inquam, nugas: vix pueris dignas. Nos enim, generauit, inquit, Gregorius vir pius liberus, dum esset Episcopus: Ergo nulla erat tum temporis lex certa cœlibatus. Negant antecedens Papistæ, vt ne cogantur admittere consequens. Ergo magnifice Baronius (nam hyperbolem hic mihi credo Baronius indulget) Lex erat certa cœlibatus: ergo non generauit, dum esset Episcopus. Næ facile triumphum obtinentur, si hac arte victoria acquiratur. Sed nos, qui aliis etiam argumentis scimus nullam fuisse, tum maxime temporis, facile videmus Baronianam Dialecticam.

XLVIII. Secundum argumentum iis ego condono, qui didicerunt legitimum Presbyteri matrimonium multo magis damnare, quam impuram fornicationem. Imo ausim deponere, si peruenisset Baronius ad finem Annalium, mollius fuisse loquuturum de Cæsare Borgia, illo Alexandri Pontificis digni Patris digno Filio, non iam ex legitimo matrimonio, sed ex infami concubitu suscepto: quam nunc de Gregorio Theologo. At certe non ea mens erat nostro Theologo. Itaque potuit securus suorum natalium honorem prædicare: magnum duplici nomine: & quod ex sancto Episcopo: & quod ex illustri matrona, cuius erant muliebria castiora, quam sit os impure calumniantium.

XLVIII. Tertium argumentum artificiosius est, & consideratione dignius, ne nos arte vafra decipiat: qua solet ille plerumque minima quadam inclinatione, magnarum rerum momenta præcipitare: vt nisi quis attentissime legat, diligentissimoque exploret examine, non possit imposturas cauere. Hic certe, & vera dicit, & vera dicendo mentitur tamen: quod genus impostura est artificiosissimum. Anno Concilii Nicæni Gregorium seniore baptizatum fuisse constat. Sed à baptismo ad ordinationem longum interuallum, nugamentum est. Testis contra Theologus ipso in funebri patris, *πιστεύεται ὅτι γὰρ τὸν ἱεροσύνην, ἃ καὶ τὸν αὐτὸν εὐκολλῶν καὶ ἀπαρτίων ἀλλὰ μικρῶν πὶ ἀσθενῶν, ὡς τῆ κατὰ θεοῦ πατρὸς ἐπιμενέσθαι καὶ τὸν ἑκατάσθαι ἐμπειρίαν, καὶ δύναμιν*: Enimvero sacerdotium suscipit, non ea facilitate & confusione, qua nunc viget, sed pauco interiecto temporis spatio: vt purgationi accederet purgandi peritia & facultas. *Μικρῶν πὶ ἀσθενῶν*, inquit, id est, autore Baronio, aliquot annos, dum degit in laicis, dumque in minoribus ordinibus. Satis fanus Baronius? Nos annum dāmus: qui scimus, ne annum quidem concessum Hilario, Ambrosio, Synesio. Et esse satis, quis neget: maxime ei, cuius præmonstratam diuinitus ordinationem, ipse testatur filius; diuina affulgente luce inter baptizandum? Enimvero apud Armenopulum tit. 2. Canon 1. sect. 1. *Νεοφώτιστος ἢ ἐν φάλλῃ ἀσθενῶν ἐπισκοπῆ καὶ μη γινέσθαι, ἐὰν μὴ εἶη χάρις*: Recens per baptismum illuminatus, aut ex praua conuersatione, non fiat Episcopus, nisi diuina gratia: ἢ γὰρ εἰ δὲ ἀκατάλυτος ἀπὸ αὐτῆ ᾤκηται, id est, si reuelatio de ipso contigerit. Imo ordinarie electis, Iustinianus putauit tres menses sufficere. In Authenticis collat. 9. tit. cap. 2. *Si laicus hoc modo ad Episcopatum eligatur, ne repente Episcopus ordinetur, sed primo clericis non minus tribus mensibus connumeretur: & ita sanctas regulas & quotidianum Ecclesia ministerium edoctus, Episcopus ordinetur.* Quod habes iterum Nouella 113.

XLIX. Quare dicimus hoc posito, non constare suum Baronio calculum. Nam, vt demus non male assignari annum nati Theologi: tamen superest frater Cæsarius, post eum natus: quot annis? Varium hoc esse scio. Sed in moderatis coniugiis vix intra biennium, dum ablaçetur, qui prior in lucem processit. Quare natiuitas Cæsarii incidit in sacerdotium patris: imo ipse conceptus. Quid ergo promouit Sophista?

L. Verum in ipsa Theologi historia, multa sunt diligenti retractatione digna. Venisse Athenas Iulianum anno Christi 354. id est, Consulibus Constantio septimum, & Gallo tertium, certum: fuisse Theologum Athenis anno ætatis trigesimo, certum: visum esse Athenis à Theologo Iulianum, certum. Sed visum Athenis anno 350. incertum: incidisse annum Gregorii tricesimum, in Christi 354. incertum: visum denique Iulianum anno Gregorii tricesimo, incertum. Et quidem ita incerta omnia, vt propinquiora sint falsis. Et tamen nisi certa sint, nullam esse Baronii demonstrationem necesse est, quæ nullis nisi iis fundamentis nitatur.

LI. Fuisse Athenis Gregorium anno ætatis tricesimo, verum: sed postremo Gregorius, Presbyter *καὶ ἄριστος ἢ καὶ ἀριστος ἐπὶ τοῖς μαθημασιν, ἔτω τῆ παιδείῃ ἐκείνων ἀπὸ διδασκῶν*: Tricesimo iam anno in artium studiis exacto, patria se restituit. Ipse Theologus, *καὶ γὰρ πάλῃ ἢ καὶ πάλῃ τοῖς λόγοις χροῖται ἢ καὶ καὶ ἀριστος καὶ ἀριστος ἐπὶ τοῖς λόγοις*: Nam tempus ingens fluxerat iam in literis, triginta & annos pene tunc exegeram. Vbi *ἀσθενῶν* nota. Presbyter plenos annos numerat: at Theologus non plenos. Vter norat certius? Itaque vno minus, Baronio erant numerandi: vnde conficeret, natum Theologum ipso anno Nicæni Concilii: eo que magis Cæsarium conceptum in Episcopatu.

LII. Sed cur necesse, visum Iulianum ipso illo tricesimo anno. Sane: si Athenis non fuit amplius Theologus: & intra menses duodecim venit studuit, rediit. Quod quis credat? Quid si pro mensibus duodecim, annos totidem euincimus moratum Athenis? Ipsum testem appello, describentem suum aduentum in urbem literis opulentissimam: *Ἀχρῆς παρῆσθαι, ἢ λόγων δ' ἔργα ἐμὴ θεμελίωσι περὶ ἔχῃ*: Lanugo nondum texerat genas: tamen me literarum ceperat seruens amor. Post pauca, *ὅτι τῆ παρῆσθαι θεμελίωσι ἀπὸ νῆων θεμελίωσι ἀπὸ νῆων, εὐκόλῃ ἐπιπέσθαι. Ὡς πάλῃ ἀπὸ νῆων εἰς ἀρόμους, θυμὸς πάλῃ. Ἐπειδὴ τὸ τοῦ γὰρ ὄρεος παντελῶς ἔξω θαλάσσης σὺν ἰδ' ἡμερῶν*: Quod autem ephelis fere accidit (præceps eorum semper est namque impetus, non aliter atque pullus ad cursum salit ferox) idem mihi contigit: nam incommode prorsum efferato iam mari, ποτ' οὐδ' Ἀλεξανδρίαν ἐκλίπῃ ἐγὼ Ἀχρῆς ἐπιμένον πόντον εὐδύς ἐκκῆσθαι: Vrbe tunc Alexandriæ pedem mouens, Athenas naue tendebam. En habes Theologum Athenas nanigantem *ἐπὶ νῆων* adhuc iuuenem: atque adeo iuuentutis de-latum impetu. Adhibe Bellarminum, aut Gretserum testem: vicerimus facile. Nam illi olim in Manasse, quem iuuenem Iosephus dixit, collegerunt annum ætatis decimum octauum. Sed hic iuuentutis habes notata initia. Nam, vt omittam eos, qui annum tricesimum accedunt, iam non posse dici rerum inexperes, vt solo impetu agantur: habes ἀχρῆσιν παρῆσθαι, lzues

laetes genas, imberbem iuuenem: & in versione Billii Ephebum. Sunt autem imberbes circa annum ætatis decimum octauum, sed & prius: nam non cum designat duntaxat, cui barba nulla: sed etiam cui ne lanugo quidem. At lanugo plurimum ab anno decimo sexto, aut circiter. Tunc autem ætas etiam feruentissima, & inconsultissima. Nam Xenophon in Laconum Politiciis qui...

LIII. Nam, quod notat ipsum testari se natum ante patris Baptismum, mera fabula est. Ille natiuitatis quidem meminit, post describit baptismum patris. Sed nego natiuitatis tempus illo modo designare. Amplius dicam: nego suam natiuitatem describere: sed quæ eam præcesserunt. En tibi, ut intime Baroniam noris: & quam dignus sit, quicum in tenebris mices: τὸ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἴσως ἠδὲ μὲνους ἀβιωτοῦ, αἰς ἀναζήτους ἔλαπιδίζομεν, καὶ κακίην μείζονα τὸ ἐπιχρῆσμα, ὅτιν' ἀπολλύομεν ἡμεῖς παρὰ πρῶτον τῆς θείας, μετὰ τὸ μίσην ἀλαοηθῆσαι, καὶ ἡυδαίνεσθαι ἀδύς αὐθιγῆς: Nam quod me spectat, forte nec dignum est quod recenseam, ut qui non responderem speratis: vixitque magnus eius ausus fuerit: nempe quod antequam generaremur, Deo nos voverit, futurorum non ambigua: quin & primum genitos dedicarit. Hæc ille, lubicis postea iis quæ pertinent ad sollicitam matris curam de conuersione mariti. Et quis credat tum demum hanc curam incepisse, cum natus est Theologus? Aut quis in huiusmodi encomiis exegit ordinem temporum? Et non agnoscit seriem plerunque occupari, prout commodum laudanti, pompam orationis affectanti, potius quam historiae distinctam descriptionem?

LIV. Rem habemus in tuto. Nam Baronius nihil adfert præter coniecturas, oppositis coniecturis facile diluendas: & ipsas per se vix verisimiles. Oportet enim in eundem annum trigessimum Nazianzeni Theologi, conferri tum eius aduentum, & discessum, tum præsentiam Iuliani: quod quis credat? Tum autem eo redeunt omnes, vt ne dixerit Gregorius, ater, quod dixit, sed hyperbolice loquutus sit. At nostræ coniecturæ, primum nihil habent absurdi, quod-ve pugnet cum historia aut Nazianzeni, aut Iuliani. Deinde retinent τὸ ὄντως verborum patris. Quis autem non hoc in præter hyperbole? Nam si vim habuit hyperbole, certe maiorem multo ipta veritas. Voluit pater filio suadere, vt se iuaret in tanto munere, Expressit causam, ætatem iam grauem annis: indicans eam spem, in quam generantur liberi: vt habeant patres senectutis solatium. Ergo, quo tenior patet, hoc vehementius argumentum. Est autem sine dubio lenior, si natus filius in Episcopatu, quod sonat τὸ ὄντως: quam si ante Episcopatum, quod vult hyperbole. Itaque nostræ sunt partes longe meliores. Quibus opponi nihil possit, præter illud ipsum, quod est in quaestione cœlibatus mysterium: quod non potest esse tanti.

LV. De Gregorio Nysseno disputatum nihil vidi. Sed tantum à Baronio audacissimo vitiorum luxatam historiae veritatem, quasi nihil minus agente. Anno 69. §. 64. Quod vero spectat ad Nyssenum, ante Episcopatum fuisse coniugio obligatum, cum Nicetas, tum Nicephorus testari videntur: amittit hoc idem ipse in libro, quem de Virginitate conscripsit. En tibi coniugatum: sed ante Episcopatum, quod tamen à nullo veterum habuit: sed à se suo more assuit, vt errori caueret. Nam ab iis quos laudat habet coniugium: non habet coniugii tempus.

LVI. At nos contra etiam in sacris constitutum docemus fuisse coniugatum, ex Gregorii Nazianzeni Epistola 95. quæ ipsum Nyssenum consolatur super morte vxoris, quam diserte appellat ἱερωσύνη, Sacerdotis coniugem. Et ipsum Nyssenum τῆς τριακῆς ἐξῆτας, cum ea vixisse, scilicet ad eius vique obitum. Sed & Nicetas annot. 28. in Nazianzeni oratione. 20. quæ est in laudibus Basilii. Sic coniugatum vitam deiecit, nempe Nyssenus, vt tamen eandem vitam rationem, idemque institutum cum Episcopis haberet. Ita fiebat, vt hæc tria, nimirum cœlibatus, matrimonium & sacerdotium, vitam quidem genere & instituto inter se differrent, non item vitam gerendam ratione. Non enim coniugium magis hæc separant ab Episcopatu, quam cœlibatum: sed significant cœlibatum cum Episcopatu, non dissimilem fuisse matrimonio cum Episcopatu: id est, non minus laudabiliter & sancte in Episcopatu vixisse Gregorium coniugatum, quam Basilium & Petrum eius fratres cœlibes.

C A P. XIV.

Historia firmati cœlibatus.

SVperest, quam polliciti sumus historiam cœlibatus imperati mera & violenta tyrannide. Non enim, vt reliquæ corruptæ partes Ecclesiæ: ita hæc suam calamitatem imputat soli persuasioni, quæ vtunque intellectum vitiet, tamen voluntatem liberam permittit: sed violentiæ, quæ non persuasos, imo reluctantes, quo iure qua ve iniuria coegit. Quo magis constat violatam Ecclesiæ naturam. Hanc vero partem addidimus, magis ne quid desit nostræ disputationi, quam, quia sit opus noua post Chemnitium & Plessæum diligentia, à quorum exacta cura plenissimam habemus, & inde hæc excerpta.

II. In hoc negotio separatur Oriens, in quo Græci, ab Occidente, siue Latina Ecclesia. Oriens cœlibatum nunquam admisit, nisi ex parte: nempe, his legibus coercitum: vt ante ordines vxorem ductam ne non liceret retinere, eaque vti, vt prius: exceptis tamen Episcopis tandem, quibus videtur seuerior fuisse Synodus Trullensis. Nisi forte admittenda cuiusdam videatur Iunii interpretatio: non pro lege, sed pro hypothesi acci-

piens τὸ ἐδιδάχθη διὰ τὸν νόμον: hoc sensu, Si Episcopus cœmmuni consensu prius separatus sit ab vxore, tum hæc includatur monasterio. Qua de re iudicent docti. Certe Zonaras, & Balsamon, legem fuisse dicunt. Sed vt sit, tamen verum, in Oriente, Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos vt vxoribus ante ordinationem ductis, & liberis operam dare, atque ita coniugatos esse.

III. Hunc morem, inquit Bellarminus, c. 21. ad 5. argument. Philippi, etsi Ecclesia Romana non probat, & abusus esse iudicat, tamen permittit Græcis: & si errorem alium non haberent, facile pax componeretur. Permittit, inquit, eleganter, & festiue. Quomodo videlicet apud Ammianum Macellinum festium autorem legimus, Vrbis venerabilis, Cæsaribus regenda patrimonii iura permittit, lib. 14. Sic, credo, Turcis permittit vinum non bibere. Et Hispanorum regi Sicilia regalia: de quibus tam prolixè disputauit Baronius. Et omnibus Christianis regibus sua regna teste Bozio. Gallis etiam, nondum admitti Concilium Tridentinum: & paucos ante annos Venetis illa, quorum causa tantum non Europam concussit. Est enim ingenii tam modesti, tam clementis, tam liberalis Ecclesia Romana; vt quæ ab ea nemo postulat, sed suo iure sumit, quæque non potest impedire, ea permittat. Bona mater; indulgens mater: denique mira mater, Stupenda-ne audacia, an iucundo delirio? Nam ego quidem illum mihi videor videre, qui quascunque aspicebat à portu soluere, eas se dicebat naues in Orientem mittere.

IV. Sed illos Orientales oportet esse in tam piam matrem valde ingratos, qui tantum ab eo abfunt, vt agnoscant sibi quicquam permittum, aut quicquam licentiæ ab ea esse: vt eam potius non obscure reprehendant, quod aliis legibus vtatur: eo enim tendit canon ille Trullensis de Presbyteris & Diaconis, quem commemorauimus. Et per Nicetam Pectoratum exclamant, Quis est ille, qui tradidit vobis perhibere & abscindere nuptias Sacerdotum? Quis ex doctoribus Ecclesiæ hæc vobis tradidit prauitatem? Itaque videntur securi esse, probet-ne, an improbet Romanus Episcopus, quæ apud se agantur, paratiores reprehendere, quam dirigi. Tanta apud illos vis est Papalis permissionis.

V. Et qui homo tandem Papa, aut quæ mulier Ecclesia Romana, quæ permittat Græcis, quod tamen detestetur inter prima? Aut quis nescit quibus pridem titulis Siricius, cæteraque eius cohors, nuptias Sacerdotum sit prosequuta? Mitto illa verustiora; carnem, immundiciam, sectatores libidinum, præceptores vitiorum, laxata frena luxuriæ; quæ Siricio dictauit spiritus ille cœlibaticus: at posterioribus seculis, quis non audiuit hæresin, & quidem Nicolaitarum? Certe Humbertus ille olim respondens Pectorato, Hinc pendentes, inquit, à te tam: eruerse defendi adulteria, potius quam nuptias Sacerdotum: arbitratur ab inferis emerisse principem huius hæresis nefandum Diaconum Nicolaum. Euge: optime consuluit Bellarminus dignitati Ecclesiæ Romanæ, cum eam dixit permittere adulteria, permittere hæresin Nicolaitarum? Nouus hic certe pietatis vultus, & forte fœdus, nisi succurrat priuilegium non errandi, quicquid agat.

VI. Sed enim, cur tam variæ? Et quæ tam facilis, tam indulgens, tam clemens in Orientales, eadem in Occidentales, cur tam seuera, tam dura, tam crudelis? Non probat, permittit tamen Orientalibus. At in Occidente non tantum non probat, sed ne permittit quidem. Quid? non permittit? Imo contra præcipit, mandat, imperat: neque hoc tantum, sed cogit: & vt cogat, nihil facit reliqui aut atrocitatem verborum, aut penarum Ecclesiasticarum, aut secularis violentiæ. Proh Dei atque hominum fidem! tantum-ne discriminis inter Orientem & Occidentem? tanti-ne interest apud Indos nascaris, an Persas, Syrosve, aut in Armenia, in Bithynia, in Thracia? an apud Italos, Hispanos, Gallos, Belgas, Germanos: aut in Polonia, Dania, Britannia? Vt illis vnum idemque sit duntaxat abusus, vt loquitur mollissime Bellarminus, his vero hæresis, manifesta hæresis, hæresis execranda? Et non dispare causa illi tolerentur, his vero nulla satis sint atrocitas aut verba, aut facta? Scilicet non debuit omnibus vnum esse Euangelium, omnibus vna Ecclesia.

VII. Qui primus impotenter debacchatus, is Siricius fuit, Nam, etsi ante eum fuerat non nihil attentatum, tamen modestiæ limites nondum quisquam erat egressus. Sed ille exarsit in iras: & nihil nisi merum feleros iambos, ac pene totum Lycamben ructauit: Epistola ad Himerium, 7. c. Si beatus Propheta, ad lugenda populi peccata, non sibi ait lacrymas posse sufficere: quanto nos possumus dolore percelli, quum eorum, qui in nostro sunt corpore, compellimur facinora deplorare? Post, Plurimos Sacerdotes Christi, atque Leuitas, post longa consecrationis sue tempora, tam de coniugibus propriis, quam etiam de turpi coitu, sobolem didicimus procreasse: & crimen suum hac prescriptione defendere, quia in Veteri Testamento Sacerdotibus & Ministris generandi facultas legitur attributa. Audin' facinora, audin' crimen? Quid ergo? Nempe vel in Occidente quæ facinora sunt & crimina, in Oriente naturam mutant: vel bona illa Ecclesia Romana permittit Orientalibus facinora, & crimina. Et vide: Tam de coniugibus propriis, quam de turpi concubitu. Non separat causas: æque illi crimen de legitima vxore, ac de fornicario prostibulo prolem suscipere. Vtrunque eadem verborum seueritate tractat: eadem legis autoritate coerct. Satis sanus?

VIII. Pergit, Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum. Quis atrocius loquatur de Nicolaitis, de Borboritis, de Carpocratianis, qui, teste Augustino, docebant omnem turpem operationem, omnemque adinventionem peccati? Et nemo quidem reclamaret, si de turpi tantum coitu. Sed de propriis vxoribus: & æque de propriis vxoribus, ac de turpi coitu: hoc vero atrocissimum, hoc intolerandum Dicat, ergo, mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quod in lege Moysi passim sacris ordinibus à Deo nostro laxata sunt frena luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, atque, Sancti estote. Post, Quorum sanctionum Sacerdotes omnes, atque Leuitæ indissolubili lege constringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitia, & corda nostra mancipemus, & corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vasa, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu: si tamen Dei Spiritus habitat in vobis. Et

ubi poterit, nisi in corporibus, sicut legimus, sanctis, Dei spiritus habitare? Hæc illi argumenta sunt: an potius blasphemæ?

IX. Sed, siue argumentorum, siue blasphemiarum hic scopus est, ut prohibeatur coniugium Sacerdotibus & Leuitis, Et quia aliquanti de quibus loquimur, ignoranter se lapsos esse desunt, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc quo detecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseuerent: si tamen posthac continentes se studuerint exhibere. Hi vero qui illiciti privilegii excusatione nituntur, & sibi asserrunt veteri hoc lego concessum, nouerint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indigne vsi sunt, Apostolica sedis autoritate deiectos, nec unquam posse veneranda atrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscænis cupiditatibus inhiant, priuauerant.

X. Instant Siricii vestigiis, sed Siricio longe verbis saltem modestiores, Innocentius I. Leo I. Zacharias, contenti coniuges interdicerent; à probis in coniugium temperantes. Nec cessat deinceps, donec vel sero tandem prorsus Sacerdotes coniuges in Christianis nulli essent: quod nec uno conatu, nec uno seculo effectum: nec sine multis magnisque tumultibus.

XI. Pontificatum inuit Ioannes decimus tertius anno nongentesimo sexagesimo quinto. In Anglia coelibatus huius autoritate firmatus est, Rege in eam rem intendente. Descripsit Polydorus Vergilius historiæ Anglicæ lib. 6. Osualdus Floriacensis Monachus, creatur Vigorniensis Episcopus, ac deinde Eboracensis Archiepiscopus, cui in Vigornensem Episcopatum Dunstanus successit. Tantum princeps tribuit istorum presulum doctrina ac vitæ sanctitati, quam illi præ se ferebant, quemadmodum Monachi tale quid interdum miro artificio facere sciunt, ut partim eorum rogatu adductus, partim commotus, quod principes Sacerdotes adhuc suas retinerent uxores; contra atque Patres paulo ante decreuissent, bene multis fatigauerit precibus Ioannem tertium decimum Romanum Pontificem, quo bonis de causis, quas Monachi ex vsu suo inuestigarant, vellet concedere, ut ipsis liceret Apostolica autoritate eicere ex Vintoniensi, & Vigorniensis collegio Presbyteros, quos seculares vocant Canonicos, atque in eorum locum, suos inducere Monachos, quod & impetrauit. Apud Baronium anno 970. describitur Synodus generalis celebrata à Dunstano Cantuariensi, quæ, autoritate Ioannis Papæ, statuit & decreto firmat, ut Canonici omnes, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, aut caste viuerent, aut Ecclesias quas tenebant dimitterent: habebat autem regem Edgarum hac in re fidelem adiutorem, & egregium defenforem.

XII. Leo nonus sedere cœpit anno 1049. Moguntia coacta Synodus est ab eo, in qua, Multa (inquit Krantzius Saxonis lib. 4. cap. 41.) sancta sunt ad utilitatem Ecclesiæ, in quibus Simoniacæ hæresis, & Sacerdotalia coniugia Synodi manu perpetuo sunt damnata. Et modeste Krantzius retulit; sed durius Baronius ex Adam, nefanda sacerdotum coniugia nominat; Hermannus Contractus secundum editionem Vrtisii: Hic in plenaria Synodo constituit, ut Romanorum presbyterorum concubina, ex tunc, & deinceps Lateranensi palatio adiudicarentur ancilla. Vbi, concubinae dicuntur pro vxoribus.

XIII. Anno millesimo quinquagesimo nono etiam Mediolani in media Italia, & ut ita dicam, ad portas vrbs, nondum coelibatus obtinuerat: Petrumque Damianum necesse fuit eo proficisci, Nicolai II. nomine: cuius legationis historiam ab ipso Baronius descripsit, tomo II. Erat, inquit, inter Clerum & populum propter duas hæreses, Simonitarum videlicet & Nicolaitarum, satis turbulenta seditio. Et ne putes antiquo sensu vsurpata nomina, Nicolaita autem dicuntur clerici, qui contra castitatis Ecclesiasticæ regulam feminis admiscerent: qui plane tunc fornicatores sunt, cum fœdi commercii copulas inueniunt: tunc Nicolaita iure vocantur, cum hanc leuiteram pestem velut ex autoritate defendunt. Vitium quippe in hæresin vertitur, cum peruersi dogmatis assertionem firmatur. Perfecit igitur, ut eius vrbs Archiepiscopus sponderet non iri amplius tolerarum Presbyteros coniugatos. Verba sponsonis, Nicolaitarum quoque hæresin, nihilominus condemnauimus, & non modo Presbyteros, sed & Diaconos & Subdiaconos ab vxorum, vel concubinarum fœdo consortio, nostris studiis, in quantum possibilitas nobis fuerit, arcendos esse promittimus. Exgit etiam à Clericis iurandam, Anathematizo generaliter omnes hæreses, extolentes se aduersus sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, specialiter vero ac nominatim Simoniacam: post: Deinde, Nicolaitarum æque abominabilem hæresin, qua impudenter latrat, sacri altaris ministros debere vel posse licenter vii coniugibus, quomodo & laicos. Vnde, quia his diebus hæc duas hæreses, scilicet Simoniacorum, & Nicolaitarum grauius Ecclesiam Dei vexant, & impugnant: Simoniacos omnes & Nicolaitas cum dogmatum autoribus Sectatoribusque suis æterno anathemate dignos esse pronuntio.

XIV. Nec finis tamen. Nam rursus Alexander secundus eodem misit Mainardum & Joannem Cardinales, eundem ob causam, ut habes apud Baronium anno 67. eiusdem seculi. In quorum decretis hoc est secundo loco, Presbyter etiam & Diaconus, ac Subdiaconus, feminam ad fornicandum palam retinens, donec in culpa manserit, nec officium faciat, nec Ecclesiæ beneficium accipiat. Qui vero non retinet, & euentu ex humana conditione ceciderit, postquam manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio tantum, donec per penitentiam satisfecerit.

XV. Anno septuagesimo tertio supra millesimum fuit Gregorius septimus, ille fax orbis: natus communi, tum Ecclesiæ, tum Imperii malo: qui extraordinario furore easdem duas sibi oppugnandas proposuit, quas hæreses appellabat, Simoniacam, & Nicolaitarum, id est ias Imperatoris in temporalia Ecclesiæ bona, & coniugium Sacerdotum. Auentinus lib. 5. Sacerdotes illa tempestate publice uxores sicuti ceteri Christiani, habebant, filios procreabant, sicuti in instrumentis donationum, qua illi templis, mystis, monachis fecere, ubi ha nominatim cum coniugibus testes citantur, & honesto vocabulo Presbyterissa nuncupantur, inuenio. Cesar tum, quemadmodum in Carolo Magno etiam explicauit, Episcopos, Pontifices, antistites, Monachorum Magistros, virginum maximas suo iure capiebat: & ut homines, non diuinitus, nihilque est ex omni parte beatum, eueniebat interim, ut & honorarium scribis, pro diplomate, xenium suffraganti (sic enim lego) condonare necesse foret. Sacerdotes illos Nicolaitas, hos Simoniacos appellat, eosdem deuotæ ambitus, incestus condemnat, curia sacerdotum motet. Scribit deinde Casari, ducibus, prin-

cipibus, Episcopis, sacrificulis, populo, ut superiores mystas velut sceleratos atque impios deuent: eorum sacrificia, colloquia, sermones, conuiuia, haud aliter quam contagionem fugient: illos salutare, resalutare vs maximam impietatem esse docet.

XVI. Intercessere tam duro edicto Sacerdotes: causas recitant Sigebertus Gemblacensis, à quo descripsit Vincentius lib. 26. c. 45. Gregorius Papa, celebrata Synodo, Simoniacos anathematizauit: vxoratos sacerdotes à diuino officio remouit, & laicis missam eorum audire interdixit. Nouo exemplo, & ut multis visum est, non considerato prauudicio: qui contra sanctorum Patrum sententiam, qui scripserunt, quod sacramenta qua in Ecclesia sunt, baptisimus scilicet, chrisma, corpus & sanguis Christi, Spiritu Sancto latenter operante; eorundem sacramentorum effectum, seu per bonos, seu per malos intra Dei Ecclesiam dispensentur: tamen quia Spiritus S. mystice illa viuificat, nec meritis bonorum dispensatorum amplificatur, nec peccatis malorum attenuantur. Mutius lib. 15. Sacerdotes omnes uno consensu respondebant: se sua omnia subiicere iudicio Ecclesiæ, nec ab ea unquam dissensuros, modo non aperte contra Domini institutionem faciat. Coniugium, cui essent diuina constitutione fideque data obstricti, deserere, aut abinrare non posse: nec minus post fidem datam sacerdotio, se ministerio altaris abdicare posse. Et multa pro coniugio aduersat coactum coelibatum adducebant: & quo quisque vir melior, aut Sacerdos sanctior, hoc pluribus vehementius repugnabat. Lambertus Schafnaburgensis anno supra millesimum septuagesimo quarto, Hoc decreto per totam Italiam promulgato, crebras literas ad Episcopos Galliarum transmittit, precipiens, ut ipsi quoque in suis Ecclesiis similiter facerent, atque contubernio sacerdotum omnes omnino feminas perpetuo anathemate refecarent. Aduersus hoc decretum protinus vehementer infremuit tota factio clericorum: hominem plane hæreticum, & vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini, quo ait, Non omnes capiunt hoc verbum, qui potest capere, capiat: & Apostolus, Qui se non continet; nubat: melius est enim nubere quam vri: violenta exactione homines viuere cogeret ritu Angelorum: & dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi & immunditiei frenata laxaret.

XVII. Nihil promouerunt apud bipedum superbissimum. Causam credo, quod illi subirent se Ecclesiæ, id est Papæ. Nam qui iugum nunquam admiserant, viuunt liberi: & permittit eis, inquit Bellarminus, cum coniugibus viuere. Gregorius ergo, Instabat, ait Lambertus, & assiduis legationibus episcopos omnes socordia arguebat: ac nisi ocius iniunctum sibi negocium exequerentur, Apostolica se censura in eos animaduersurum comminabatur. Apud Murium Episcopus Moguntinus, Se cogi Apostolica Romana sedis autoritate ad hanc exactionem: nec quenuquam sperare debere, quod argumenta supplicationisque aliquid hic mutare possent. Roma esse hoc decretum in sacrosancta Pontificis, Cardinalium & Episcoporum Synodo frequentissima. Anno sequente, Frequentes bullæ, frequentes nuncii à Roma veniebant, quibus ira Pontificis in non obtemperantes sacerdotes significabatur, & minabantur Episcopo, & Clero Moguntino, anathemata & execrationes.

XVIII. Hac tanta animositate quid factum tandem: Mutius, Quiddam audacioris spiritus contra sententiam Romana sedis multis magna voce disserebant. Nonnulli pauci tamen, vel timentes famem, si essent sacerdotia relinquenda, vel alioqui non amantes uxores, libenter uxores concubinas commutantes, responderunt, Se Ecclesiasticis constitutionibus sacrosanctæ Synodi obtemperaturos. Horum quidam postea clam vsi sunt vxoribus suis, retinereque sic uxores & sacerdotia: ii vero, qui uxores suas non amabant, vel cum ancillis suis, vel cum adulteris muliebribus, quas multas ipsi fecerunt, vel cum vulgari immundi meretricum turba consuetudinem habuerunt loco vxorum. Ii autem, qui contra præstitam fidem vxoribus, & aduersus Dei constitutionem, putabant salua conscientia Dei præcepto despecto, hominum constitutionibus obsequi non licere, nihil aliud responderunt, quam sententias ex Scriptura, & disputando molesti Apostolico legato fuerunt, qui occluserat aures suas ad eorum argumenta. Itaque mandatum est illis, ut relictis suis, quibus præerant Ecclesiis, alio se conferrent; neque turbarent eos, qui in eorum locum essent mittendi: si quis aliter faceret, excommunicationem anima simul, & corporis interitum presentissimum expectaret. Nec in ventum minæ abiecit, saltem de interitu corporis. Nam parochi ubique occupant sua doctrina animos vulgi, nihilque mouebantur bullis Romanis, nihil minis, nihil execrationibus. Quod ubi animaduertunt pontificii, aliquot præstantiores diuerse partis captos interfecerunt: hoc exemplo alios deterere volentes.

XIX. Sigebertus, Ex qua re tam graue oritur scandalum, ut nullius hæresis tempore sancta Ecclesia grauiori schismate scissa sit, his pro iustitia, illis contra iustitiam agentibus. Continentiam paucis tenentibus, aliquibus eam modo causa questus, ac iactantia simulantibus: multis incontinentiam perituro ac multipliciori adulterio cumulantibus. Ad hoc, hac opportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni Ecclesiastica subiectione excutientibus. Laici sacra mysteria temerant, & de his disputant, infantes baptizant, sordido humore aurium pro sacro oleo, & chrismate vtentes: in extremo vita viaticum Dominicum, & visitatum Ecclesiæ obsequium sepultura à Presbyteris coniugatis accipere parupendunt: decimas Presbyteris deputatas igni cremant: & ut in uno cetera perpendas, laici corpus Domini à Presbyteris coniugatis consecratum sape pedibus conculcauerunt, & sanguinem Domini voluntarie effuderunt, & multa alia contra ius & fas gesta in Ecclesia sunt. Auentinus, Grauius itaque seditio gregem Christi perculit, nec unquam talis lues populum Christi afflixit. Mysta aduersus Pontifices, populus aduersus Sacerdotes, prophani aduersus initiatos (auri, omnia diuina humana permiscere ceperunt. Viri, muliercula, ut quisque maxime auarus ambitiosus, aut inuidus erat, bella, & lites, odia amabat: leui admodum suspiciuncula excitatus Sacerdoti suo resistendi, bona templi diripiendi, ansam præripiebat: populares, sacerdotulos qui uxores habebant, floccifaciebant: decimas, igni concremabant: sacrosanctam hostiam (horresco referens) à mystis qui coniuges habebant consecratam, in lutum abiiciebant, pedibusque conculcabant: tales enim non esse Sacerdotes, neque sacrificare Hildebrandus docebat: hincque occasione arrepta, multi falsi Prophete nebula offundunt: fabulis, miraculis (exempla vocant) à veritate plebem Christi auertunt: sacras literas interpretando suo negotio seruire cogunt. Porro paucissimis Veneri bellum indicentibus, quibusdam castitatem iactantia, quæstus ergo simulantibus,

bus, maxima pars sub honesto castimonia nomine, supra, incestus, adulteria, passim & impune committunt.

XX. En pietatem! En curam! En ze'um Pontificis Romani! En curmerto dicat Baronius anni 1074. tit. 38. Nullatenus coegit Gregorius, vel Ecclesiastica lex, aliquem unquam inuitam continentiam profiteri: sed tantum cum quis eam sponte professus est clericatus susceptione, ad quem inuitus nemo compellitur, obseruare precepit: quo nihil iustius, sanctius nihil dici potest, & asfirmari debet. Scili. et neminem cogit, qui reluctantes dignitate priuat, anathemate ferit, denique morte afficit. Hæ Romanorū sunt persuasiones, & quidem modestissimæ, blandissimæ. Quid faciant, si seueritatē excitent, si irā indulgeant? Scilicet illi vouerant continentiam, qui vxorati erant ordinati! Et vouerant illi castitatem, qui prostibula assumpserunt, relicti vxoribus. Vt nihil pudet!

XXI. Haud dubium, quin tanta violentia cœlibatus negotium vehementer promouerit. At non sic tamen, vt successoribus nihil fuerit relictum. Paucis enim interpositis annis, Urbano II. fuit in Concilio Melphitano condendus Canon, Sacrorum Canonum instituta remouentes, præcipimus, vt à tempore subdiaconatus nulli liceat carnale commercium exercere: quod si deprehensus fuerit, ordinis sui periculum sustinebit. Descripsit Baronius anno millesimo nonagesimo. Ab eodem Gratianus Dist. 32. retulit: Eos, qui post subdiaconatum (ita emendante Gregorio) vxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine remouemus, offi:ioque atque beneficio Ecclesie carere decernimus. Quod si ab Episcopo commoniti, non se correxerint, principibus indulgemus licentiam, vt eorum feminas mancipent seruituti. Vbi vides id, quod in præcedenti erat de carnali commercio, ad vxores peculiariter restringi. Tum autem nouum genus persuasionis, id est, Romanæ illius quam diximus, benignitatis, coniugum seruitutem.

XXII. Nec multo post Calistus secundus fuit, anno centesimo decimo nono supra millesimum, à quo Canon, apud Gratianum Distinct. 27. Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis, concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab inuismodi personis disingit, & personas ad penitentiam redigi debere, iuxta sacrorum canonum definiti:nes iudicamus. Et instabat sine dubio exequutioni. Matthæus Paris in Henrico I. Anno millesimo centesimo vigesimo quinto, Ioannes Cremenensis Apostolica sedis Cardinalis, de licentia Regis Anglorum veniens in Angliam, verendinavit per Episcopatus & Abbatis. Vbi igitur de Concubinis Sacerdotum (id est, vxoribus, lic enim nominabat inuidioso nomine: & ita fabulæ intererat) seuerissime tractasset, dicens summum esse scelus de latere surgere meretricis, ad corpus Christi conficiendum: ipse cum die illa corpus Christi consecrasset, post vesperam fuit in meretricio interemptus. Res notissima negari non potuit, dum magnum decus in summum dedecus commutauit.

XXIII. Anno centesimo vigesimo septimo eiusdem seculi, in Angliā Vuilelmus Cantuariensis, accepta legatione ab Honorio secundo, Concilium habuit Vintonæ. In eo hoc decretum apud Baronium, Presbyteris & Diaconibus, Subdiaconibus, & omnibus canonicis, contubernia mulierum illicitarum penitus interdicitur. Quod si concubinis, quod absit, vel coniugibus adhaerint, Ecclesiastico priuentur honore simul & beneficio. Presbyteros vero parochiales, si qui tales fuerint, extra chorum euicimus, & infames esse decernimus. Archidiaconis vero & ministris, quibus hoc incumbit, autoritate Dei & nostra præcipimus, vt omni studio & sollicitudine procurent, ab Ecclesia Dei hanc perniciem omnino eradicare.

XXIV. Alexandri tertii definitiones habemus in Decretalibus libri 3. tit. 3. de Clericis coniugatis, Si qui Clericorum infra subdiaconatum acceperint vxores, ipsos ad relinquenda beneficia Ecclesiastica, & retinendas vxores distinctione Ecclesiastica compellatis. Sed si in subdiaconatu, & aliis superioribus ordinibus, vxores accepisse nocentur, eos vxores dimittere, & penitentiam agere de commissis, per suspensionis & excommunicationis sententiam compellere procuretis. Et c. 2. Prouideas attentius, ne deinceps clericus coniugatus ad Ecclesiastica beneficia, vel sacros ordines, aut administrationes Ecclesiasticas admittatur: nisi forte castitatem vouerit perpetuam: & qui unquam & virginem habuisset vxorem. Tertio, Vtrum clerici infra subdiaconatus ordinem constituti, qui continere, carnis deuicti vitio, nõ valentes, vxores accipiunt, Ecclesiastico beneficio canonice debeant spoliari: id volumus te tenere: quod cum simul voluptatibus & carnalibus desideris, ac diuinis, & Ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant, ob immunditiam suam Ecclesiasticis sacramentis indigni tractandis, Ecclesiasticis procul dubio beneficiis sunt priuandi. Nota: & carnalia desideria, ac voluptates, & immunditiam obici matrimonio. Sed & nondum vbique viguisse prohibitionem coniugii. Viuebat tamen Alexander vltra annum millesimum quinquagesimum nonum.

XXV. Hæc est historia longi contra coniugium belli, hæc artium series, quibus tandem triumphata libertas est Christiana. Qua in historia, quibus in artibus multa sunt obseruatione digna. Primum in vsu fuisse coniugii vsu, quacunque se Christianitas porrigebat. Nam de toto Oriente non ambigitur. In Occidente ipso, vides Italiam, Galliam, Germaniam, Angliam, assuetas, nec inde deductas, nisi magna violentia. Nec

erant tamen recens conuersæ ad fidem, sed iam pridem acquisitæ Christo: & magna quidem cum laude iam olim. Illud quæro, si amplitudo catholicum dogma arguit, quod vrgent Papistæ, quous libet, & libet non raro, cur hoc non censendum sit dogma Catholicum? Nam certe amplitudo negari non potest, quæ tot terras occupat.

XXVI. Adde originem. Nam & hoc Papistis solemne: si quod dogma vbique gentium acceptum, cuius origo non possit indicari, id Apostolicum esse censendum. Vincit ergo, inquam, nostra libertas. Nam vbique gentium inualuisse, iam confectum: nisi si paucas excipias, puta Romanam Ecclesiam, & ei consentientes. Originem ne ipsi quidem Papistæ possunt à quoquam nominatim aut homine, aut tempore arcessere. Cur non igitur Apostolicum censetur institutum? Breuiter, hullum contra Canonem proferre possunt in suas partes, quo instituat simpliciter aliquid, & non niteretur id quod præcellerat: adeo vt iis ipsis testimoniis, quibus improbat matrimonii libertas, demonstratur esse prohibitionem prior & antiquior. Quod aliis non accidit. Nunquam enim fuere Presbyteri Christiani, vt non eis fuerit interdicta ebrietas, fornicatio, polygamia, & reliqua peccata. At nos cum ipso presbyterio cœpisse ostendimus libertatem coniugii: teste locupletissimo Apostolo, ad Titum 1. Huius rei gratiâ reliqui te in Creta, vt constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi mandauit: si quis sit inculpatus, vnius vxoris vir, liberos habens fideles.

XXVII. Tertio, non omittendum, sero tandem obtinuisse cœlibatus legem. Nam, etsi iam olim caput exseruerit, maxime tertio & quarto seculo. Tamen nunquam, absque manifesta controuersia. Atque ita ab aliis est admittenda, ab aliis sprete seculis circiter vndecim: quibus tamen Christianitas non potest negari valde viguisse: & quidem ita, vt siue doctrinæ puritatem spectes, siue morum probitatem, nihil addiderint sequuta tempora: vtrinam nihil ademissent. Quare non habent Papistæ quo valde exultent antiquitatis prætextu, quam vix proferant vltra quinque ante nos secula. Quo loco vindicanda est Melancthonis innocentia, à Bellarmini calumnia: mendacium imputantis, quasi dixerit articulo 23. Confessione Augustanæ, in Germania ante annos quadringentos primum esse legem cœlibatus impostam Clericis. Cum ille aliter dixerit, & vere dixerit: In Germania primum ante annos quadringentos, Sacerdotes vi coacti sunt ad cœlibatum. Respexit enim non legem latam, quam sciebat longe altius repetendam à Siricio: sed secundum eam legem vxores ablatas; ea vi, ea que tyrannide, quam retulimus, Gregorii VII. à quo ad scriptam confessionem haud multo plures numerantur annis quadringentis.

XXVIII. Quarto, notandum nulla id confectum autoritate vllius Vniuersalis Concilii: sed tantum Episcopi Romani adsciscantis sibi pro arbitrio Concilia quædam particularia, quorum nomine abuteretur, tantquam larua. Siquidem eo vocabantur Clerici, non vt rem ipsam legitime discuterent, & rationum momentis examinarent: sed vt imperata exciperent, volentes nolentes. Quo loco rursus imponit Philippo Bellarmino, dicere legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed à solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse. Nam ille aliter, Dissentit lex Pontificia à Canonibus Conciliorum. Nam veteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissolunt, etsi hos, qui in ministerio contraxerunt remouent ab administratione. Sed noui Canones, qui non sunt in Synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta dissolunt. Sic Philippus: & vere: qui sciebat in quibusdam Conciliis, nec tantum particularibus, sed etiam generalibus nonnihil fuisse sancitum de cœlibatu, saltem vt ne contraheretur matrimonium post ordinationem: sed sciebat vicissim nullum antiquum Canonem rescindere contractum, etiam post ordinationem: duntaxat virum remouere ab ordine: Cum Papæ, ii quos diximus, iusserint renunciare aut ordini, aut coniugii.

XXIX. Quinto, quam procul discessum sit à prima iudiciorum modestia. Primus, vt dixi Siricius cœpit vehementius commoueri: sed quid eius ira, ad Gregorii septimi furoras? Huius enim stylo primum, puto, Nicolaitarum dicta est hæc hæresis, & obscœna, & detestanda: & quid non? Nam verborum atrocium nullus factus est modus. Comparent studiosi lectores priora posterioribus, antiqua recentibus, singula singulis: & si non vident tantum distare quantum tenebras inter est & lucem, tum vero ego causa ceciderim. Percurre Canones Ancyranos, Neocæsarienses, Nicænos, Trullanos, Carthaginenses, Elibertinos, nihil reperies in ipsa coniugia, ne Clericorum quidem, dictum contumeliosius: cum Romanis Episcopis nihil potuerit iniuriam videri.

XXX. Denique, vt alia multa mittam, vide seueritatis distantiam. In primis decretis pœnam nullam vides, præter remotionem ab ordine. At hæc nimium nihil visa, est Romanis Episcopis: qui anathemata ingeminarunt, & execrationes multiplicarunt: neque id tantum: sed addidere seruitutem feminarum: denique presbyterorum ne vltimo quidem supplicio abstinerent. Sic demum sancita lex, obtinuit. Sic fuit sancta scilicet!

FINIS LIBRI DECIMI SEXTI.